

ผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศ
แบบไต่ถามตรวจสอบนิทัศน์

ปริญญานิพนธ์

ของ

รังรอง สมมิตร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

พฤษภาคม 2547

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศ
แบบได้รตรงสารนิทัศน์

1.3

บทคัดย่อ

ของ

รังรอง สมมิตร

- 6 ก.ย. 2547

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2547

h 2507

รังรอง สมมิตร. (2547) . ผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรอง
สารนิทัศน์. ปริญญาโท กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ , รองศาสตราจารย์ภา
ศรีไพโรจน์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ใช้การ
นิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

กลุ่มที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย ครูปฐมวัยระดับอนุบาล 1 ถึงอนุบาลปีที่ 3 จำนวน 6 คน ปี
การศึกษา 2546 โรงเรียนอนุบาลรังรอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตบึงกุ่ม
กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ แนวทางการ
นิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ และแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย โดยสอบ
ถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องของการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครู
ปฐมวัย IOC = 0.67 ถึง 1 และมีค่าดัชนีความสอดคล้องในความเชื่อมั่นของผู้สังเกต RAI = 0.9 สถิติที่ใช้ใน
การวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย (M) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t - test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงคะแนน
การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยเฉลี่ยรวมก่อนและหลังใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์
ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เพิ่มขึ้น
2. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนน
การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการ
สังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4
การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก ก่อนได้รับและหลังได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วง
สัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เพิ่มขึ้น

THE RESULT OF DEVELOPING PRESCHOOL TEACHER ' S
OBSERVATION AND RECORD SKILLS THROUGH REFLECTIVE
DOCUMENTATION SUPERVISING

AN ABSTRACT
BY
RUNGRONG SOMMITR

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Early Childhood Education
at Srinakarinwirot University

May 2004

Rungrong Sommitr . (2004) , The Result of Developing Preschool Teachers's Observation and Record Skills through Reflective Documentation Supervising . Master Thesis, M.Ed. (Early Childhood Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Dr. Sujinda Kajonrusin , Assoc. Prof. Nipa sripiroj.

The purpose of this study was to determine the result of developing preschool teachers's observation and record skills through reflective documentation supervising.

The population of this study consisted of 6 preschool teachers who worked in Rungrong Kindergarten under the jurisdiction of the Office of Private Education Commission Bangkok , in the 2003 academic year. The instruments employed in this research were developed by the researcher. They consisted of the reflective documentation supervising model for observation and the instructional development assessment form of which validity by items were 0.67 – 1 and the consistent reliability between 2 observers was 0.9 Statistical procedures for data analysis were mean, standard deviation, and the t – test.

The research findings were as follows :

1. The Preschool teacher 's observation and record skills 'had developed along the research period. The sample group earned the total score for all skills with significant difference weekly at .01 level.
2. Comparing the four aspects of the skills ; 1. Observation and record strategy , 2. Setting aims for observation , 3. Objective observation record and 4. Using observation and record data. The preschool teacher also earned the score for each aspect with significant difference weekly at .01 level.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ผลการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศ
แบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

ของ
รังรอง สมมิตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

วันที่ ๒๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา คันทิผลาชีวะ)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนคพงษ์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ ในการให้คำปรึกษา คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ อาจารย์พรรัก อินทามระ อาจารย์สุวรรณา ไชยะชน และ
อาจารย์สมจิตต์ สุวรรณวงศ์ ที่กรุณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้และให้คำแนะนำ
อย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณคณะครูโรงเรียนอนุบาลรังรองทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือและ
อำนวยความสะดวกในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพี่สมจิตต์ สุวรรณวงศ์ อีกครั้งสำหรับคำแนะนำและกำลังใจที่มีให้ตลอด
ช่วงเวลาของการทำการวิจัย

ขอกราบขอพรให้คุณคณาจารย์สาขาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน
ที่ได้กรุณา อบรมสั่งสอนประสิทธิประสาทวิชาการศึกษาปฐมวัย

ขอขอบคุณคุณอุไรวรรณ โชติชูชนะ พี่ ๆ และเพื่อน ๆ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการ
ศึกษาปฐมวัย ภาคพิเศษรุ่น 2 ขอขอบคุณพี่และน้องนิสิตปริญญาโทเอกการศึกษาปฐมวัยที่กรุณาให้
ความช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจด้วยดีตลอดมา ขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณอีกหลายท่านที่
มิได้กล่าวนามในที่นี้ หากมีส่วนช่วยในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดามารดา
ที่อบรมเลี้ยงดูให้ความรักและกำลังใจที่เต็มเปี่ยมเสมอมา และพระคุณคณาจารย์ทุกท่านทั้งในอดีต
และปัจจุบันที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

วังรอง สมมิตร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	6
สมมุติฐานการวิจัย.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตและจดบันทึก	8
ความหมายของการสังเกตและจดบันทึก	8
ความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึก.....	9
การสังเกตอย่างเป็นระบบ	12
ครุภัณฑ์สำหรับการสังเกตและจดบันทึก.....	14
ปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกต.....	16
วิธีการสังเกตและจดบันทึก	19
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำสารนิทัศน์และไต่ตรองสารนิทัศน์.....	24
ความหมายของสารนิทัศน์	24
รูปแบบของสารนิทัศน์.....	24
คุณค่าของสารนิทัศน์.....	25
การเตรียมจัดทำสารนิทัศน์.....	26
ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการไต่ตรองสารนิทัศน์	28
คุณค่าและความสำคัญของการไต่ตรองสารนิทัศน์.....	29
วิธีการไต่ตรองสะท้อนความคิด.....	30
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู.....	33
แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู.....	33
การนิเทศแบบกัลยาณมิตร.....	38
การนิเทศแบบมีส่วนร่วม.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสารนิทัศน์และการไต่ตรองสารนิทัศน์.....	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ) งานวิจัยในประเทศ	41
งานวิจัยของต่างประเทศ	41
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	43
การเลือกกรณีศึกษา.....	43
การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	47
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	55
สังเขปความมุ่งหมาย สมมุติฐาน และวิธีการศึกษาค้นคว้า.....	55
สรุปผลการศึกษาวิจัย.....	56
อภิปรายผล.....	57
ข้อสังเกตจากการศึกษาค้นคว้า.....	66
ข้อเสนอแนะ.....	66
บรรณานุกรม.....	68
ภาคผนวก.....	72
ภาคผนวก ก.....	73
ภาคผนวก ข.....	80
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	107

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การปฏิรูปการศึกษาเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดยมุ่งให้การศึกษาของประเทศเป็นประโยชน์ยิ่งต่อปวงชน กล่าวคือ การศึกษาต้องเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้ที่ผ่านการศึกษาแต่ละคนความสามารถและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญกล่าวคือ เป็นผู้มีความสุขภาพพละนามยดีทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้และสามารถแสวงหาความรู้ เป็นผู้มีความสามารถทั้งในทางวิชาการและวิชาชีพ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ เชื่อสัจยไม่เห็นแก่ตัว เสียสละและอดทน ร่วมมือกับผู้อื่นได้ ความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรม และความเหมาะสมทางการศึกษาแต่ละระดับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2540 : 1)

สาระสำคัญเรื่องหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ จากการจัดการศึกษาแบบรับความรู้โดยครูเป็นผู้สั่งสอนและถ่ายทอด มาสู่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพอย่างแท้จริง โดยปรับให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงที่ได้ปฏิบัติด้วยตนเอง ขยายความรู้สู่สภาพชีวิตจริงเพื่อสอดคล้องตามบริบทและความแตกต่างของเด็กแต่ละบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2542 : 1) ครุฑกวางบทบาทให้เป็นศูนย์กลางของการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวที่ว่า "Good education requires good teacher" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2541 : 51)

จากการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนและครูในกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผู้เรียนก็มีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนไว้ในหมวดที่ 4 มาตราที่ 26 ใจความว่า "ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมกรเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในการบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ให้สถานศึกษาใช้วิธีการหลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่ง มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542:14) การประเมินผู้เรียนตามแนวคิดนี้จึงเป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณภาพหรือคุณลักษณะของพฤติกรรม หรือปริมาณของพฤติกรรมว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการสอนหรือไม่ (วรรณดี ม้าลำพอง . 2525 : 3 - 5) ครูควรศึกษาและใช้วิธีการที่หลากหลาย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้เรียนเพื่อช่วยให้การประเมินเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม (ทิศนา แคมมณี . 2545 : 55)

การประเมินผลพัฒนาการถือเป็นกระบวนการ (Process) ไม่ใช่แต่เพียงผลผลิต (Product) อย่างเดียว ดังนั้นการประเมินผลพัฒนาการจึงมิได้หมายความว่าเฉพาะเพียงการทดสอบและการตัดเกรดให้คะแนนเด็กเมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษาหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่การประเมินควรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน (นภเนตร ธรรมบวร . 2540 : 1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535:71) ได้กล่าวถึงการประเมินพัฒนาการว่าคือการนำข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการมาสรุปเพื่อตัดสินใจจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละด้าน และการประเมินพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะต้องมีการบันทึก และรวบรวมไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่เด็ก ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของเด็กแต่ละคนให้

ถึงขั้นสูงสุด และใช้เป็นรายงานสำหรับติดต่อผู้ปกครอง การประเมินพัฒนาการที่ดีควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน ความสนใจและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผ่านการติดตามสังเกตเด็ก สะท้อนข้อมูลจากการสังเกตและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2542 : 6)

สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยและสมาคมผู้เชี่ยวชาญทางการอนุบาลศึกษา (นภเนตร ธรรมบวร. 2540 : 13 อ้างอิงจาก NAEYC & NAECS / SDE . 1991 : 21) ได้กล่าวถึงการประเมินผลพัฒนาการเด็กว่า เป็นกระบวนการของการสังเกต การจดบันทึกงานต่าง ๆ ที่เด็กทำและกระบวนการที่เด็กทำงานต่าง ๆ ว่าเด็กทำอย่างไร เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการทางการศึกษาซึ่งจะส่งผลต่อตัวเด็กต่อไป อาจกล่าวได้ว่าการประเมินพัฒนาการเด็กแต่ละคนช่วยให้ครูมีข้อมูลที่เชื่อถือได้ในการวางแผนจัดหลักสูตรสำหรับเด็ก (นิตยา ประพุดติกิจ. 2539 : 33)

หากในสภาพความเป็นจริงการประเมินผลพัฒนาการเด็กถือเป็นเรื่องที่ยากและสลับซับซ้อน ครูอนุบาลจำนวนไม่น้อยตกอยู่ในสภาพที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกเมื่อตนจำต้องประเมินผลลูกศิษย์เมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษา และประสบกับสถานการณ์ที่ว่าไม่มีเวลาเพียงพอในการจดบันทึกพฤติกรรมเด็กเพื่อรายงาน และประเมินผลให้ผู้ปกครองและทางโรงเรียนทราบทั้งนี้เนื่องจากครูอนุบาลแต่ละท่านต้องรับผิดชอบเด็กจำนวนไม่น้อย เพราะฉะนั้นการที่จะจดบันทึกพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนในชั้นเรียนบางครั้งก็เกินไปด้วยความยากลำบาก (นภเนตร ธรรมบวร. 2540 : 1 - 11)

แมคคาฟี และ ลีอง (Mcatee & Leong.1994) ได้ให้ข้อพึงพิจารณาการประเมินผลพัฒนาการเด็กที่เกี่ยวข้องกับการจดบันทึกข้อมูล เรื่องความสมดุลระหว่างข้อมูลที่มีการจดบันทึกและไม่ได้จดบันทึกว่า คงเป็นการยากสำหรับครูประจำชั้นเด็กเล็ก หรือชั้นอนุบาลที่จะจดบันทึกทุก ๆ อย่างที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนของตน บางครั้งครูสามารถใช้ข้อมูลที่ตนสังเกตเห็นแต่ไม่ได้มีการจดบันทึกในการวางแผนการสอน หรือการจัดชั้นเรียนของตน อย่างไรก็ตามถ้าครูต้องการใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการสื่อสารกับผู้ปกครองเกี่ยวกับตัวเด็ก ครูจำเป็นจะต้องจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้แล้วครูยังมีภาระงานสอน ซึ่งหมายถึง ขนาดของชั้นเรียน อัตราส่วนระหว่างเด็กต่อผู้ใหญ่ในชั้นเรียน จำนวนชั่วโมงที่ครูจะต้องสอนใน 1 สัปดาห์ จำนวนชั่วโมงที่ครูใช้ในการวางแผนการสอน รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสอนของครู สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลโดยตรงต่อการประเมินผลพัฒนาการเด็กทั้งสิ้น การประเมินผลพัฒนาการเด็กด้วยการจดบันทึกอย่างเป็นระบบจึงมีความจำเป็น

ปัจจุบันวงการศึกษได้ตระหนักว่า ครูในฐานะผู้ปฏิบัติการสอนโดยตรงน่าจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพดียิ่งกว่านักวิจัยและนักการศึกษาภายนอก ในการริเริ่มพัฒนาการเรียนการสอนบนพื้นฐานของสภาพการณ์และเงื่อนไขของห้องเรียนและนักเรียนที่ครูรับผิดชอบอยู่ (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล . 2543 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่กล่าวถึงบทบาทของครูไว้ในหมวดที่ 4 มาตราที่ 22 ความว่า "ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2542 : 22)

ตามที่กล่าวนี้ครูจะมีเสรีภาพในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังให้เปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนหนังสือ มาเป็นครูผู้สอนวิธีการเรียนรู้และทักษะในการแสวงหาความรู้ และบทบาทของการเป็นครูผู้วิจัย ซึ่งเป็นการผสมผสานบทบาทของครูในสองสถานะ กล่าวคือ 1) ครูในฐานะผู้ปฏิบัติการการสอนซึ่งเป็นบทบาทหลัก และ 2) ครูในฐานะนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นบทบาทเสริม เป็นผลให้วงการศึกษไทยให้ความสนใจแนวคิดเรื่องการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในการเคลื่อนไหวในการพัฒนาทางวิชาชีพครู โดยส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอน ในขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นวิถีทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพเชิงวิชาการและความก้าวหน้าในอาชีพของครูอีกด้วย (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล . 2543 : 1 - 5)

กระบวนการวิจัยเป็นการค้นคว้าหาความจริงที่เชื่อถือได้ (Reliable fact) โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักวิจัยกับนักวิทยาศาสตร์จึงสัมพันธ์กันมาก การวิจัยจะนำเอาวิธีสามัญสำนึกมาใช้ไม่ได้เพราะขาดความเชื่อถือได้ หัวใจของวิทยาศาสตร์ คือ วิธีการสังเกต การทดลอง และการใช้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ และวิธีวิจัยจึงอาศัยการสังเกตเป็นสำคัญ เครื่องมือในการสังเกตที่สำคัญ คือ หูกับตา การสังเกตต้องมีการวางแผน ในการสังเกตล่วงหน้า และวางจุดมุ่งหมายไว้อย่างเฉพาะ (ลัวัน สายยศ . 2538 : 13 - 14) ครูในบทบาทของครุนักวิจัย จึงควรมีทักษะการสังเกตเป็นอย่างดี

วิธีการวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มีความเฉพาะเจาะจง และต่างจากการวิจัยทางการศึกษาทั่วไปหลายประการ โดยเฉพาะกระบวนการวิจัยจะมีการคิดเชื่อมโยงระหว่างการคิดเชิงสะท้อน (Reflective Thinking) และการปฏิบัติอย่างชัดเจน กล่าวคือมีการพินิจพิจารณา ทบทวน ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการทดลองปฏิบัติ การคิดเชิงสะท้อนจะเป็นด่านป้องกันการวิ่งตามความคิดผู้อื่น หรือตามกระแสของทฤษฎีการศึกษาโดยไม่พิจารณาว่าเหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์ที่ตนเผชิญอยู่หรือไม่ เพราะการคิดเชิงสะท้อนเป็นการพินิจพิจารณา ตรึกตรอง ไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง โดยเริ่มจากความสงสัยใคร่รู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความคิด - ความเชื่อหรือองค์ความรู้ที่ยึดถือกันอยู่ และติดตามความคิดนั้น ๆ โดยอาศัยเหตุผลและข้อมูลอ้างอิง (ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล . 2543 : 35)

ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้นครูนับเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดและส่งผลตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด หากครูไม่ปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมการสอนก็ยากที่จะเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน จากผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนที่สามารถปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้สำเร็จ มักมีครูที่มีการพัฒนาดตนเอง หรือได้รับการพัฒนาให้เรียนรู้อยู่เสมอด้วยวิธีการต่าง ๆ มีความพยายามที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในการเตรียมการสอน และทดลองนำไปใช้สอน เมื่อสอนเสร็จแล้ว มีการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง นำผลที่เกิดขึ้นมาใช้ในการปรับปรุงการสอนต่อไป (ทิศนา แคมมณี . 2545 : 65 - 66) การวิจัยดังกล่าวยังให้ข้อเสนอแนะอีกว่า การพัฒนาในระยะยาวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อครูได้รับความรู้อย่างชัดเจนลึกซึ้งขึ้น และมีการนำความรู้นั้นไปทดลองใช้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับครูอันได้แก่ 1) การปฏิบัติ (Acting) 2) การสังเกตผล (Observing) 3) การทบทวนสะท้อนความคิด (Reflec) 4) การเปลี่ยนแปลง (Change) 5) การวางแผน (Planning) สู่ การปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง (Hitcock & Hughes .1995 : 29)

ในระดับปฐมวัยครูมีภารกิจสำคัญในการให้การเลี้ยงดูและปฏิรูปการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาดตนเองให้มีทักษะในการจัดการเรียนการสอน รู้จักกำหนดกรอบของมวลประสบการณ์ และสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กรายบุคคลและรายกลุ่ม (Developmentally Appropriate Curriculum) มีความเข้าใจในการรู้วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment) และใช้ระบบสะท้อนข้อมูลจากการสังเกต บันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กเพื่อการวางแผนการสอนในครั้งต่อไป (Reflective Teaching) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2542 : 5)

นอกจากนี้ พัทรี ผลโยธิน (2543) ยังได้กล่าวไว้ว่า ครูปฐมวัยต้องมีทักษะในการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กเพื่อสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้รับรู้และมองเห็นว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้ตามหลักการ การที่ครูจะแสดงให้เห็นให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ปฐมวัยได้เห็นและรับรู้ว่าการเรียนรู้นั้นได้รับการพัฒนาและเกิดการเรียนรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องเรียนรู้ การจัดการในชั้นเรียน การจัดเก็บข้อมูลขณะเด็กทำกิจกรรม การสะท้อนกลับข้อมูล และการนำข้อมูลและผลงานเด็กมานำเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเห็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กเช่นเดียวกับที่ครูมองเห็น

นอกจากสารนิทัศน์ทำให้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กแล้ว สารนิทัศน์ยังทำให้ครูเรียนรู้เกี่ยวกับการสอน เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตนเอง ใช้พูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมวิชาชีพถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน (Helm , Beneke & Stenheimer. 1998 : 23) การทุ่มเทเวลาและความอดทนพยายามของครูในการจัดทำสารนิทัศน์ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ปกครอง ผู้บริหาร หรือเพื่อนครู ได้รับทราบข้อมูลที่มีคุณค่าแตกต่างไปจากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางเรียนในหลายด้าน ได้แก่ ร่องรอยหลัก

ฐานการเรียนรู้ของเด็กที่ครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครูจัดการบูรณาการให้กับเด็ก การบันทึกการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรงที่เด็กมีโอกาสมือทำมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ เพื่อนและสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนกรอบความคิดในการจัดการการสังเกตและจดบันทึกของครู

อย่างไรก็ตามจากการศึกษางานวิจัยพบว่า ระดับขั้นพัฒนาการของครูปฐมวัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ครูประจำการโดยทั่วไปถึงแม้จะมีระยะเวลาในการสอนมานาน แต่ไม่สัมพันธ์กับระดับพัฒนาการสอน (ศิริประภา พงศ์ไทย, 2542 : 144) ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และการจัดสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ กิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ซึ่งแสดงออกมาที่พฤติกรรมการสอนของครู ทั้งยังขาดความแม่นยำในหลักการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมความพร้อม (กรรณิการ์ คลังวิเชียร, 2541 : 111) ครูยังควรได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างจริงจังในรูปแบบที่หลากหลายและต่อเนื่องจนกระทั่งครูมีความกระจำในเรื่องที่เรียนรู้ ทั้งนี้ครูควรได้รับความรู้และการฝึกฝนทักษะในการดำเนินการเพื่อให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ทิตนา แชมมณี, 2545 : 72)

ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดทำสารนิทัศน์และการไตร่ตรองสารนิทัศน์จะก่อให้เกิดหนทางความเปลี่ยนแปลงด้านทักษะการสังเกตและการจดบันทึกของครูปฐมวัย ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับครูทั้งในด้านการประเมินผลพัฒนาการเด็กและพัฒนาการการสอนของครูต่อไป

❖ ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้นิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ทั้งโดยรวมและรายด้านได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ข้อค้นพบที่จะได้รับการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับครูปฐมวัย ผู้บริหาร นักการศึกษาปฐมวัย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้นำไปพัฒนาครูเพื่อให้เกิดทักษะในการสังเกตและจดบันทึกให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเด็ก เพื่อใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนของตนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

❖ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กรณีศึกษาในการศึกษาครั้งนี้คือ ครูปฐมวัย ทุกระดับชั้นในโรงเรียนอนุบาลรังรอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร รวม 6 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ทักษะการสังเกตและจดบันทึก หมายถึง ความสามารถของครูปฐมวัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าและการนำข้อมูลไปใช้อย่างมีความหมาย สำหรับการวิจัยครั้งนี้กำหนดทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ต้องการศึกษา ได้แก่

1.1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกต หมายถึง ความสามารถในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การสังเกตได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง มีรายละเอียดเป็นหลักฐานที่ชัดเจนทั้งข้อมูลของเด็ก การจัดประสบการณ์ของครู รวมทั้งบริบทที่เกิดขึ้นขณะทำการสังเกต การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตมีประเด็นที่สำคัญ คือ

- 1.1.1 การวางแผน
- 1.1.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์
- 1.1.3 การเลือกใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก

1.2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต หมายถึง ความสามารถในการกำหนดสภาพการณ์ที่จะสังเกตที่แสดงถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตมีประเด็นที่สำคัญ คือ

- 1.2.1 การตั้งจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงพัฒนาการที่ต้องการสังเกต
- 1.2.2 การระบุความสามารถที่ต้องการสังเกตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

1.3 การจดบันทึกแบบปรนัย หมายถึง ความสามารถในการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้โดยไม่ตัดสินข้อมูล มุ่งบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น การจดบันทึกแบบปรนัยมีประเด็นที่สำคัญ คือ

- 1.3.1 การจดบันทึกรายละเอียด
- 1.3.2 การบันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความรู้สึกและความคิดเห็นส่วนตัว
- 1.3.3 การสรุปผลการสังเกตตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

1.4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก หมายถึง ความสามารถของครูในการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อการวางแผนจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกมีประเด็นที่สำคัญ คือ

- 1.4.1 การประเมินค่าการสังเกตกับระดับพัฒนาการ
- 1.4.2 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

2. การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะของครูปฐมวัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานต่างๆ ทั้งจากการสังเกตพัฒนาการเด็กในชั้นเรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และกระบวนการสอนของครูเพื่อนำมาไตร่ตรองสะท้อนความคิดทั้งกับตนเอง กับเพื่อนคู่ชั้นและกับกลุ่ม และนำข้อมูลเหล่านั้นมาไตร่ตรองสะท้อนความคิดผ่านกรอบความคิดและประสบการณ์ที่เตรียมไว้ล่วงหน้า การจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ประกอบด้วย 3 ระยะคือ

- ระยะที่ 1 ระยะสร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหา เป็นระยะที่ผู้วิจัยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย เรียนรู้วิธีการสังเกตและจดบันทึก รูปแบบการจัดทำสารนิทัศน์ และการร่วมกันระหว่างครูกับผู้วิจัยสำรวจสภาพปัญหาและสิ่งที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึก

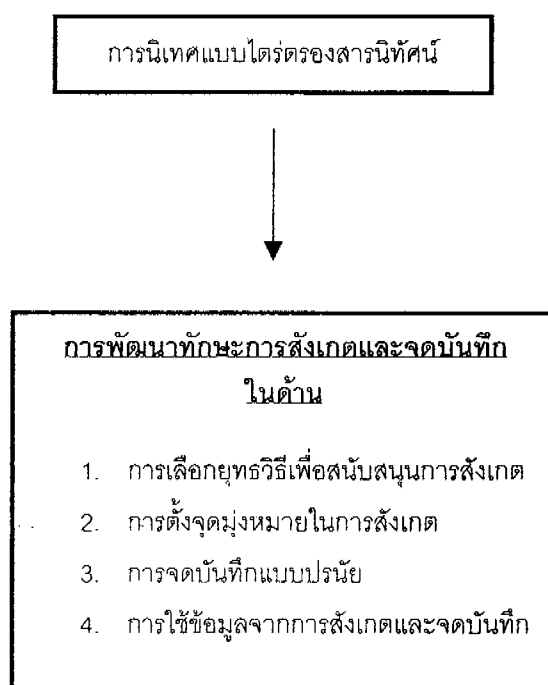
- ระยะที่ 2 ระยะสร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติ เป็นระยะที่ครูกับผู้วิจัยร่วมกันวางแผนเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนบทบาทในการเป็นผู้สังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ผู้วิจัยกำหนดภาระงานเพื่อการจัดทำสารนิทัศน์ ครูและผู้วิจัยร่วมกันไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติ

- ระยะที่ 3 ระยะนำเสนอความก้าวหน้า และสรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก

เป็นระยะที่ครูแต่ละคนนำเสนอความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการสังเกตและจดบันทึก กลุ่มครูร่วมกันไตร่ตรอง สะท้อนความคิดหาข้อสรุปที่ได้จากการเรียนรู้ และบอกถึงสิ่งที่ควรแก้ไขปรับปรุงต่อไป

3. ครูปฐมวัย หมายถึง ผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 และชั้นอนุบาลปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนอนุบาลรังรอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

สมมุติฐานการวิจัย

1. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยคะแนนรวมเฉลี่ยก่อนและขณะใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์มีความแตกต่างกัน
2. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก ก่อนได้รับและขณะได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตและจดบันทึก
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำและไต่ตรองสารนิทัศน์
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตและจดบันทึก

- 1.1 ความหมายของการสังเกตและจดบันทึก
- 1.2 ความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึก
- 1.3 การสังเกตอย่างเป็นระบบ
- 1.4 คุฏกับทักษะการสังเกตและจดบันทึก
- 1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกต
- 1.6 วิธีการสังเกตและจดบันทึก

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำและไต่ตรองสารนิทัศน์

- 2.1 ความหมายของสารนิทัศน์
- 2.2 รูปแบบของสารนิทัศน์
- 2.3 คุณค่าของสารนิทัศน์
- 2.4 การเตรียมจัดทำสารนิทัศน์
- 2.5 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการไต่ตรองสารนิทัศน์
- 2.6 คุณค่าและความสำคัญของการไต่ตรองสารนิทัศน์
- 2.7 วิธีการไต่ตรองสารสะท้อนความคิด

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู

- 3.1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาครู
- 3.2 การนิเทศแบบกัลยาณมิตร
- 3.3 การนิเทศแบบมีส่วนร่วม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยในประเทศ
- 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตและจดบันทึก

1.1 ความหมายของการสังเกตและจดบันทึก

การสังเกตและการบันทึก เป็นกิจกรรมสำคัญทางการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการสังเกตและการจดบันทึกไว้ดังนี้

นิลเซน (Nilsen. 2000 : 1-2) กล่าวถึงการสังเกตว่า คำว่า "สังเกต" แสดงให้เห็นถึงการมอง การเห็นที่ไม่มีส่วนร่วม แต่เป็นการมองจากภายนอก การสังเกตส่วนใหญ่เป็นการกระทำในขั้นแรกของการได้มาซึ่งข้อมูล เป็นขั้นแรกที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับการประเมินและเลือกการแสดงออก เช่น ไฟจราจรถูกสังเกตว่าเป็นสีเขียว ทำให้ผู้สังเกตประเมินและตัดสินใจว่า "ไป" การสังเกตผ่านประสาทสัมผัสนั้นไม่ได้เพียงสังเกตเห็นเท่านั้นแต่หมายรวมถึงการตีความ และตัดสินใจว่าจะทำอะไรหรือไม่ทำอะไร การสังเกตอาจไม่มีความหมายในขณะนั้นแต่อาจเกิดมีความสำคัญในเวลาต่อมา เช่น เมื่อมีรถผ่านทางแยกขณะที่ไฟจราจรเป็นสีเขียว เมื่อนำข้อมูลนี้ใส่ลงในรายงานอุบัติเหตุข้อมูลจากการสังเกตนั้นก็มีความสำคัญขึ้นมาทันที คำว่า "สังเกต" มักเข้าใจกันว่าเป็นการใช้สายตาเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลเบื้องต้น จริง ๆ แล้วการสังเกตนั้นประสาทสัมผัสทุกส่วนจะเป็นตัวรับข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับความตั้งใจของผู้สังเกต เช่นเดียวกับครูซึ่งเป็นผู้สังเกตเด็กเล็ก ประสาทสัมผัสทุกส่วนได้แก่ การดู การฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น และสัมผัสที่หก จะถูกใช้เพื่อการประเมินเด็ก นิลเซน (Nilsen. 2000 : 47-48) ยังได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

1. การดู (Seeing) การสังเกตผ่านการใช้สายตา เราจะได้ข้อมูลด้านลักษณะ ทำทางที่ปรากฏของเด็กภายนอก เช่น สีผิว รูปร่างหน้าตา สีหน้า ฯลฯ จากสิ่งที่สังเกตเห็นผ่านสายตา สามารถบอกนัยบางอย่างเพื่อวินิจฉัยหาข้อสรุปได้
2. การฟัง (Hearing) พัฒนาในหลายด้านสามารถประเมินได้จากการฟัง เช่น สภาวะทางอารมณ์จากเสียงหัวเราะ เสียงโกรธ ร้องไห้ หรือความเจ็บ พัฒนาทางสติปัญญา จากคำศัพท์ที่เด็กใช้ เนื้อหาและลักษณะไวยากรณ์ที่เด็กพูด ยุทธวิธีในการแก้ปัญหา พัฒนาการทางร่างกาย ได้แก่การออกเสียงที่เกิดจากความผิดปกติของฟัน ลิ้น หรือขากรรไกร เป็นต้น
3. การสัมผัส (Touching) ข้อมูลบางอย่างอาจไม่ปรากฏผ่านการดูหรือการฟัง การสัมผัสตัวเด็ก บางครั้งอาจให้ข้อมูลที่ทำให้ผู้สังเกตสามารถคาดคะเนสาเหตุที่แท้จริงได้ เช่น ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ การรับประทานที่ผิดปกติ ความเจ็บป่วยบางอย่างก็สามารถสังเกตได้จากการสัมผัส เช่นเมื่อเด็กมีไข้ มีความเครียด ความเจ็บป่วย อย่างมีอาการบวมหรือเจ็บเมื่อถูกตัว
4. การดมกลิ่น (Smelling) ผู้สังเกตที่มีความเฉียบคม อาจได้ข้อมูลบางอย่างจากกลิ่นได้ เช่น กลิ่นของลมหายใจออกของเด็กที่บ่งบอกถึงความเจ็บป่วย กลิ่นควั่น หรือสิ่งแปลกปลอมอื่นๆ ที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็ก
5. สัมผัสที่หก (The Sixth Sense) ควรให้ความสนใจกับสัญชาตญาณของผู้สังเกตด้วย บางครั้งข้อมูลบางอย่างอาจไม่ได้มาจากตา หู จมูก หรือการสัมผัส แต่มาจากความรู้สึก แม้ว่าเราจะยังไม่ได้ข้อมูลที่เป็นแก่นสาร แต่ควรนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานร่องรอยอย่างใกล้ชิดต่อไป

เบนเซน (Bentzen. 2000 : 3-4) กล่าวถึง การสังเกต หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมข้อมูลผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า และนำข้อมูลไปใช้อย่างมีความหมาย

บอริช (Borich. 1994 : 10) กล่าวถึง การสังเกต คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

บิลแมนและเชอร์แมน (Billmam & Sherman, 1996 : 1) กล่าวว่า การสังเกตเป็นระบบหรือการวางแผน สำหรับการศึกษาพฤติกรรมเด็ก

การสังเกต เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นเดียวกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ โดยการจดบันทึกข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Helm , Beneke & Stenheimer . 1998 : 48)

สรุปได้ว่าการสังเกตเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผ่านมาประสาสัมผัสทั้งห้าของผู้สังเกต และใช้การจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้เป็นข้อมูลเพื่อนำไปใช้อย่างมีความหมายต่อไป

1.2 ความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึก

การสังเกตและจดบันทึกมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย ทั้งต่อตัวเด็ก ครู พ่อแม่ผู้ปกครอง และนักการศึกษาปฐมวัย ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ครูรวบรวมได้มักจะมาจากการสังเกต โดยเฉพาะกับเด็กเล็กระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา การสังเกตของครูจะช่วยให้สามารถวินิจฉัยผู้เรียนและแก้ไขปรับพฤติกรรม การเรียนรู้ได้ทันที่ การสังเกตทำได้หลายรูปแบบตั้งแต่ไม่มีแบบกำหนดแน่นอน จดบันทึกตามความสนใจ ไปจนถึงทำเป็นระบบมีเครื่องมือช่วยในการจดบันทึก มีวิธีการที่ชัดเจนกำหนดไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน . 2545 : 70)

เยาวพา เดเซคูปต์ (2540 : 213) กล่าวว่า การวัดผลในระดับอนุบาลนั้นจะเลือกใช้วิธีวัดผลแบบไหน ขึ้นอยู่กับลักษณะวิชา วัยของเด็ก ตลอดจนความมุ่งหมายของการวัดผลแต่ละคราว ซึ่งควรพิจารณานาวิธีการวัดผลมาใช้ให้เหมาะสม ควรใช้วิธีการสังเกต สนทนา และตรวจผลงานให้มาก สำหรับข้อทดสอบควรใช้น้อยที่สุด

นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 27-32) กล่าวว่า การประเมินระดับพัฒนาการของเด็กอาจได้จากการสังเกต เมื่ออยู่ในสถานการณ์ต่างๆ กัน การที่ครูหรือผู้ปกครองได้บันทึกจินตนาการของเด็กและกิจกรรมที่เด็กได้ทำ จะช่วยให้ครูได้เห็น ว่า เด็กได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปเพียงไร ครูควรต้องทราบว่าจะบันทึกอะไร และทำไมต้องบันทึก ครูควรทำความเข้าใจเป้าหมายระยะยาวและระยะสั้นว่าจะสังเกตพฤติกรรม และผลสัมฤทธิ์ในด้านใดบ้างหลังจากเด็กได้ทำกิจกรรมนั้นๆ ไปแล้ว ครูจะต้องให้ความสนใจที่จะหยุดฟังและสังเกตพฤติกรรม

นกเนตร ธรรมบวร (2540 : 31-32) กล่าวว่า วิธีการสังเกตเป็นวิธีที่ใช้มากที่สุดในการศึกษาเด็ก วิธีการที่ครูส่วนใหญ่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก คือ การเฝ้าดู (Watching) และการฟัง (Listening) โดยธรรมชาติแล้วครูทุกคนจะสังเกตเด็กที่ตนสอนอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชั้นเด็กเล็กหรือชั้นอนุบาลซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติและลักษณะนิสัยของเด็กแต่ละคนเพื่อจะได้จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตรวมกับความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจะช่วยให้ครูตระหนักถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนในช่วงเวลาต่างๆ กัน

วัฒนา มัคคสมัน (2544 : 67) กล่าวว่า การจดบันทึกคำพูดและสังเกตพฤติกรรมของเด็กจะเป็นข้อมูลที่สำคัญมากที่จะทำให้ครูรู้ว่าเด็กสนใจอะไร มีความต้องการอะไร จะทำให้ครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สำหรับการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก

สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข (2543 : 8 - 9) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูตามแนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย ไว้ว่าบทบาทครูที่สำคัญมากบทบาทหนึ่ง คือ การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ของเด็ก ครูจะเก็บและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวของเด็กในขณะที่เด็กอยู่ในโรงเรียน และสื่อสารข้อมูลเหล่านั้นไปยังผู้ปกครอง พร้อมทั้งถามข้อมูลจากพฤติกรรมต่างๆ ที่เด็กแสดงออกเกี่ยวกับโรงเรียนเมื่ออยู่บ้าน การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้จะครอบคลุมถึงกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของการเรียนรู้ โดยเฉพาะตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ครูจะมีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ที่โดดเด่นที่สะท้อนถึงการทำงานและการเรียนรู้อย่างชัดเจน การแสดงและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การคัดค้าน การหาข้อตกลงร่วมกันเมื่อมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ตลอดจนศักยภาพของเด็กในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้อย่างลุ่มลึกจากงานโครงการ ครูจะทำการบันทึกข้อมูลเหล่านี้ด้วยการใช้เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอ การจดบันทึก ครูจะจัดระบบข้อมูลที่บันทึกเป็นบอร์ดิทรรศการในห้องเรียนที่สะท้อนถึงการดำเนินการทำกิจกรรมโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ

ซีเฟลด์ท (Beaty. 1994 : 15 ; citing Seefeldt. 1990. *Assessing young children.*) กล่าวว่า การสังเกตเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการประเมินพัฒนาการเด็ก เพราะว่าในเด็กเล็กๆ มีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่จำกัดที่จะประเมินผลได้ เด็กเล็ก ๆ ยังไม่มีความสามารถอย่างเต็มที่ในการใช้ถ้อยคำเช่นเดียวกับเด็กโตหรือผู้ใหญ่ การประเมินโดยวิธีอื่นนอกเหนือจากการสังเกตอาจเป็นไปได้ยาก นอกจากนี้เด็กเล็กยังไม่สามารถซ่อนความรู้สึก ความคิด หรืออารมณ์ จึงแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาการใช้การสังเกตจึงได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

โคเฮน (Helm , Beneke & Stenheimer. 1998 : 48 ; Cohen.1990. *Citing Assessment alternative for young students seen honing teachers' skills, observation.* Education Week,12) กล่าวว่า การสังเกตและการจดบันทึกพัฒนาการเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่ครูอนุบาลส่วนใหญ่คุ้นเคยกันดี เพราะการสังเกตและบันทึกนี้จะเป็นข้อมูลหลักที่ใช้รายงานถึงทักษะซึ่งแยกส่วนจากกัน (discrete) และประเมินความก้าวหน้าของเด็กในโรงเรียน หรือแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเสมอๆ หรือเป็นพฤติกรรมที่พิเศษ โดยทั่วไปการสังเกตพัฒนาการเด็กจะถูกบันทึกแบบรายการพัฒนาการ (checklist) หรือบันทึกพฤติกรรม (anecdotal) ที่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า

นิลเซน (Nilsen . 2000 : 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสังเกตไว้ดังนี้ ข้อมูลที่ครูได้จากการสังเกตและบันทึกเด็กจะถูกรวบรวมและประเมินผลพัฒนาการ ครูยังนำข้อมูลนี้ไปใช้ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับตัวเด็กตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าครูใช้ข้อมูลจากการสังเกตเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ให้เหมาะสมกับตัวเด็ก ได้แก่

1. ความปลอดภัย (Safety) เหตุผลสำคัญของการสังเกตเด็กคือดูว่าเด็กอยู่ในสถานการณ์ที่ปลอดภัยหรือไม่ และครูสามารถป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายได้อย่างไร
2. สุขภาพ (Physical Health) ได้แก่ การสังเกตอาการเจ็บป่วยที่เด็กแสดงออกเพื่อตัดสินใจดำเนินการอื่นต่อไป เช่น การบรรเทาอาการ หากเป็นโรคที่ติดต่อได้จะได้แยกเด็กและแจ้งให้ผู้ปกครองหยุดเรียนต่อไป หรือเป็นการสังเกตอาการที่ต่อเนื่องมา
3. การให้ความช่วยเหลือ (Assistance) การสังเกตอาจทำให้ครูเห็นว่าเด็กคนใดต้องการความช่วยเหลือ
4. การให้คำแนะนำ (Guidance) การป้องกันยอมดีกว่าแก้ไข การแนะนำยอมดีกว่าการลงโทษ การสังเกตจะทำให้ครูเห็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและแนะนำเด็กก่อนที่จะเกิดปัญหา เช่น เมื่อครูเห็นว่าเด็กกำลังเอาแปรงทาสีทาลงที่ผนัง ครูจะแนะนำเด็กว่า “เราจะบายสีลงบนกระดาษ”
5. ค้นพบความสนใจของเด็ก (Discover Interests) ครูที่สังเกตการเล่นของเด็กอย่างใกล้ชิดเข้าไปพูดคุยให้ความสนใจกับสิ่งที่เด็กทำ จะทำให้ครูพบความสนใจของเด็กในขณะนั้น ๆ และสามารถเชื่อมโยงสู่การวางแผนการจัดกิจกรรมต่อไป
6. สีลาการเรียนรู้ของเด็ก และยุทธวิธีการสอน (Learning styles & Teaching strategies) การสังเกตเด็กทำให้ครูมองเห็นบุคลิกภาพและลีลาในการเรียนรู้ของแต่ละคน ทำให้ครูได้แนวทางที่จะเลือกยุทธวิธีในการสอน
7. ขยายการเรียนรู้ (Extend the learning) การสังเกตจะทำให้ครูเห็นหนทางที่เสริมสร้างการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้โดยครู ผ่านการสร้างสถานการณ์ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และการเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือกระทำ
8. วางแผนหลักสูตร (Curriculum planning) ครูจะเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลใหม่กับ

ความรู้ประสบการณ์เดิมของเด็ก ครูจึงต้องสังเกตให้เห็นถึงประสบการณ์เดิมและวางแผนกิจกรรมให้เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของเด็ก

9. สื่อสารกับเด็ก (Communication with the child) ครูควรที่จะได้พูดคุยกับเด็กทุกคนและทุกกิจกรรมที่เด็กลงมือทำ เด็กทุกคนควรได้รับความสนใจจากครูเป็นรายบุคคล การพูดคุยจะทำให้ครูเข้าใจเด็ก

10. สื่อสารกับผู้ปกครอง (Communication with the family) การสังเกตจะให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้กับผู้ปกครอง ทั้งในด้านพฤติกรรมและทักษะที่เด็กสามารถทำได้

11. วัดความก้าวหน้าของเด็ก (Measure progress) พัฒนาการของเด็กเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสังเกตจะทำให้ครูมองเห็นความเปลี่ยนแปลงนั้น พัฒนาการในหลายด้านอาจถูกสังเกตเห็นจากการทำกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมได้

12. ประเมินพัฒนาการ (Assessment) ครูจะสังเกตเด็กเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมินผลจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทักษะและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กอย่างเป็นระบบ

13. ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ (Accountability) การสังเกตและบันทึกอย่างเป็นระบบสามารถให้หลักฐานร่องรอยการเรียนรู้ของเด็กในทุกด้านของพัฒนาการ ทำให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในการเรียนรู้ของเด็ก ให้แนวทางให้การบันทึกความสนใจและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

14. สะท้อนตนเองเกี่ยวกับวิธีการสอน (Self-reflection of Teaching methods) การสังเกตไม่เพียงแต่เป็นสังเกตที่ตัวเด็กเท่านั้น แต่ยังมองถึงสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อเด็กด้วย การที่ครูสังเกตและบันทึก เห็นปัญหา ตั้งข้อสงสัย และพยายามหาคำตอบ นำข้อมูลไปวางแผนกิจกรรมหรือปรับปรุงการสอนต่อไป ถือเป็นกระบวนการที่ครูได้สะท้อนตนเองเกี่ยวกับวิธีการสอน

ชาร์แมน , ครอส และเวนนิส (Sharman, Cross & Vennis. 2000 : 13) กล่าวถึงความสำคัญของการสังเกตจะทำให้ผู้สังเกตเด็กมองเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล พบสิ่งที่เด็กทำได้และสิ่งที่ควรส่งเสริมแก้ไขปรับปรุง ระบุระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ทั้งยังทำให้ครูได้สะท้อนตนเองเกี่ยวกับความรู้เรื่องระดับพัฒนาการของเด็ก และการสังเกตยังช่วยให้ครูสามารถจัดกิจกรรม สื่อ บรรยากาศเพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของเด็ก

เกสวิกกี (Gestwicki. 1999 : 254) กล่าวว่า โดยทั่วไป “การสังเกต” และ “การบันทึก” มักเป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่มีถูกมองข้าม เมื่อครูมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นธรรมดาที่ครูย่อมไม่มีเวลาพอสำหรับการสังเกตและจดบันทึก แต่เมื่อครูลดบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้จึงมีเวลามากขึ้น จากการสังเกตและจดบันทึกนี้เองที่ทำให้ครูเรียนรู้ว่าจะมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างไร จึงจะส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้เหมาะสม ครูเป็นผู้ที่รู้ว่าจะสนับสนุนการเล่นของเด็กได้อย่างไร ครูจึงต้องมีไหวพริบในการสังเกตเด็ก โดยต้องรู้ลักษณะพัฒนาการโดยทั่วไปของแต่ละกลุ่มอายุที่ตนดูแลอยู่ รวมถึงรายละเอียดของเด็กแต่ละคน (ความสนใจ ความต้องการ ลีลาในการเรียนรู้ ความชอบ) รายละเอียดเหล่านี้จะได้มาจากการสังเกตที่รอบคอบ การสังเกตเป็นหนทางเดียวที่ใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนหลักสูตรและสื่อที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความสนใจและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน การสังเกตจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อครูสังเกตเห็นการเล่นของเด็กในเบื้องต้น จะประเมินความต้องการ ความสามารถ ความสนใจ ครูก็จะจัดหาสื่อหรือกิจกรรมที่ทำหายและส่งเสริมการเล่นการเรียนรู้ของเด็ก การสังเกตที่ต่อเนื่องจะทำให้ครูมีการวางแผนอย่างต่อเนื่องต่อไป การบันทึกการสังเกตอย่างละเอียดรอบคอบจะมีคุณค่าต่อการนำข้อมูลไปวางแผนและประเมินพัฒนาการ ตลอดจนช่วยเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผู้ซึ่งต้องการการประเมินและช่วยเหลือที่พิเศษ การสังเกตยังมีคุณค่าในการแบ่งปันข้อมูลกับพ่อแม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก

นิลเซน (Nilsen . 2000 : 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจดบันทึกการสังเกตไว้ดังนี้

1. เพื่อให้อาจจำได้ (To Remember) เป็นการเชื่อมโยงความทรงจำกับการเขียน ซึ่งเราเห็นเป็นภาพในรูปของตัวอักษร จะช่วยให้เราจดจำได้มากขึ้น

2. เพื่อเปรียบเทียบ (To Compare) การจดบันทึกการสังเกตจะทำให้ครูเห็นจุดการเปรียบ

เทียบที่ชัดเจน เช่น การบันทึกน้ำหนักส่วนสูงของเด็กในแต่ละเดือน การรวบรวมข้อมูลในแฟ้มสะสมงานของเด็ก โดยจดบันทึกการสังเกตก็จะทำให้ครูมองเห็นความก้าวหน้าของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป

3. เพื่อขยายความในเวลาต่อมา (To Amplify Later) บางครั้งครูอาจไม่มีเวลาที่จดบันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นจากการสังเกต ครูจึงใช้การจดบันทึกสั้นเพื่อเขียนให้ได้ความสมบูรณ์ต่อไป

4. เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียด (To Catch and Preserve Details) เป็นการเก็บรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะสังเกตให้ชัดเจน แม้ว่าจะไม่มีความสำคัญในขณะนั้นแต่เมื่อมีการนำข้อมูลมาใช้รายละเอียดอาจมีร่องรอยบางอย่างที่เชื่อมโยงสู่ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องได้

5. เพื่อเป็นต้นแบบในการอ่านเขียนให้กับเด็ก (To Serve as a Literacy Role Model) เด็กจำเป็นต้องได้เห็นต้นแบบของการเขียนอ่าน เมื่อผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับการเขียนอ่าน ผ่านการบันทึกการสังเกต เด็กเองก็จะเห็นว่าการอ่านเขียนมีความสำคัญและอยากทำตามในเวลาต่อมา

6. เพื่อการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล (To Document) ความน่าเชื่อถือของงานวิจัยต้องการข้อมูลที่หนักแน่นเพียงพอ ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรายละเอียดของการสังเกตนั้นด้วยการจดบันทึก รายละเอียดที่ได้จากการจดบันทึกจะแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของเด็ก แนวโน้มหรือความสัมพันธ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกัน

เบอร์เจ็น (Nilsen . 2000 : 10 ; citing Bergen. 1997. *Assessment methods for infants and toddlers.*) การสังเกตและจดบันทึกพัฒนาการเด็กอย่างเป็นระบบเป็นส่วนประกอบสำคัญของการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

นิวแมน และ รอสโกส (Nilsen . 2000 : 10 ; citing Newman & Roskos. 1993. *Language and Literacy learning in the early years : An integrated approach.*) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจำเป็นต้องสร้างเครื่องมือและให้โอกาสครูหรือผู้ดูแลเด็กได้สังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมของเด็กอยู่ตลอดเวลา

มัวร์ (Moore. 1992 : 18) กล่าวถึงความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกไว้ว่า ครูสามารถใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสังเกต มาวิเคราะห์การเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อม และทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียน กระบวนการสอนของครู ซึ่งเป็นข้อมูลสะท้อนกลับให้ครูใช้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ทั้งการจัดการในห้องเรียน และการเรียนรู้ของเด็ก การตัดสินใจที่ถูกต้องมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับข้อมูลการสังเกตที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นเมื่อครูได้พัฒนาทักษะการสังเกตมากขึ้น ครูก็จะรู้ว่าจะต้องทำอะไรต่อไปโดยอัตโนมัติ ครูที่รู้จักสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของตนเอง มักจะสามารถพัฒนาการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสังเกตและจดบันทึกมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูทั้งในด้านการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้กับเด็ก การตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับตัวเด็ก ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการรวมถึงการสื่อสารกับผู้ปกครอง นักการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อสะท้อนตนเองเกี่ยวกับวิธีการสอน ครูจึงต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่นี้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทอื่นๆ

1.3 การสังเกตอย่างเป็นระบบ

การสังเกตเด็กอย่างเป็นระบบ (Systematic Observation) เกิดขึ้นเนื่องจากในการสังเกตเด็กจำนวน 20-30 คน ในชั้นเรียนหนึ่งๆ ครูคนเดียวหรือสองคนไม่สามารถสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของเด็กได้ทั้งหมดหรือถึงแม้จะสังเกตได้ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาอาจถูกละเลยหรือไม่มีการเก็บรวบรวมถ้าไม่มีการจดบันทึก ในขณะเดียวกันข้อมูลที่ได้อาจไม่มีความต่อเนื่องในทางลึก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่ครูจะต้องใช้การบันทึกการสังเกตเด็กอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยให้ตนทราบข้อมูลของเด็กแต่ละคนในชั้นเรียนของตนอย่างเพียงพอ เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลกับผู้ปกครองหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กได้ทุกเมื่อ (นกเนตร ธรรมบวร. 2540 : 31)

การสังเกตเด็กอย่างเป็นระบบมีข้อดีอยู่หลายประการ (McAfee & Leong . 1994 : 62) ดังนี้

1. ในการบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบ เด็กไม่จำเป็นต้องใช้ความสามารถในการอ่านและเขียน
2. ในการบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบ เด็กจะไม่รู้สึกว่าตนกำลังถูกสังเกตหรือถูกบันทึกข้อมูลอยู่
3. ในการบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบ กิจกรรมประจำวันหรือตารางเวลาในการเรียน หรือการทำกิจกรรมของเด็กไม่มีการเปลี่ยนแปลง
4. การบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบช่วยให้ครูได้รับทราบข้อมูลที่ชัดเจนและโดยตรงเกี่ยวกับพฤติกรรมบางอย่างของเด็ก เช่น ครูสามารถสังเกตว่าเด็กแต่ละคนมีพฤติกรรมในการเล่นเป็นกลุ่มกับเพื่อนเป็นอย่างไร เป็นต้น
5. การบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบถือว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักการศึกษาปฐมวัย

นักวิชาการส่วนมากเชื่อว่าการสังเกตพฤติกรรมตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่เรียกว่า การสังเกตพฤติกรรมอย่างมีระบบ (Formal Observation) เป็นสิ่งที่เหมาะสมและจำเป็นอันดับแรกที่คุณครูใช้ในการศึกษาพัฒนาการของเด็ก การบันทึกควรจะเริ่มต้นตั้งแต่นั้นๆ อย่างรอบคอบไม่มีอคติ ทั้งนี้เพราะเด็กบริสุทธิ์ตรงไปตรงมารู้สึกอย่างไรก็แสดงออกมาอย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาที่เด็กมีความสดชื่นร่าเริง หัวดกแล้วก้าวร้าวหรือขาดความปลอดภัย ครูจะค่อยๆ เรียนรู้เรื่องการสังเกตพฤติกรรมเด็ก และรู้จักเข้าออกเข้าใจว่าทำไมเด็กจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น ครูจะเริ่มยอมรับในตัวเด็กแต่ละคนพร้อมกับจดบันทึกเหตุการณ์ที่แสดงถึงลักษณะนิสัยที่เด่นชัดของเด็กคนนั้น จดลักษณะพัฒนาการหรือไม่พัฒนาการของเด็กลงไป ครูจะต้องระลึกไว้เสมอว่า การบันทึกพฤติกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งและต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเด็กเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงของเด็กจะต้องนำมาบันทึกเป็นหลักฐานให้เห็นอย่างชัดเจน (นิตยา ประพฤติกิจ, 2539 : 32-33)

การสังเกตอย่างเป็นระบบมีความแตกต่างจากการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ (Informal Observation) ที่เป็นเพียงการเฝ้ามอง ในการสังเกตอย่างเป็นระบบจะมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก รวมทั้งเลือกเครื่องมือวิธีการในการจดบันทึกข้อมูลด้วย (Beaty, 1994 : 17-18)

การสังเกตอย่างเป็นระบบจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการสังเกต เช่นเดียวกับวิธีการและเครื่องมือในการบันทึกข้อมูล (Borich, 1994 : 60)

การสังเกตสามารถให้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ให้รายละเอียดที่สามารถยืนยันได้ทั้งข้อมูลของตัวนักเรียน การสอนของครูรวมทั้งบริบทที่เกิดขึ้นขณะทำการสังเกต อย่างไรก็ตามผู้สังเกตพึงระลึกอยู่เสมอว่า พฤติกรรมที่สังเกตมีความซับซ้อนและเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การสังเกตพฤติกรรมจึงอาจเกิดเป็นข้อสรุปที่ผิดพลาดขึ้นได้เสมอ ทักษะและเทคนิควิธีเฉพาะสำหรับการสังเกตจึงมีความจำเป็น สามารถช่วยครูให้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการสอนและการเรียนรู้ได้ดีขึ้น การสังเกตอย่างเป็นระบบจึงเป็นที่นิยม และมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้สังเกตคนใดสามารถมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในห้องเรียนได้ เพราะมันมีความสลับซับซ้อนมากเกินไป การพัฒนาแบบแผนของการสังเกตจึงมีความจำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องขณะบันทึกการสังเกต การสังเกตอย่างเป็นระบบเป็นเหมือนแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (Moore, 1992 : 22)

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตอย่างเป็นระบบสรุปได้ว่า การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมเด็กอย่างเป็นระบบเป็นวิธีการพื้นฐานที่สำคัญวิธีการหนึ่งในการประเมินผลพัฒนาการเด็ก ในการสังเกตพฤติกรรมเด็กถ้าผู้สังเกตมีความถี่ถ้วนในการสังเกตมากขึ้นเท่าไร โอกาสที่ผู้สังเกตจะจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนก็จะมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สังเกตเป็นครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนเพิ่มสูงขึ้น

1.4 คุฏกับทักษะการสังเกตและจดบันทึก

บิลแมนและเชอร์แมน (Billman & Sherman, 1996 : 1) กล่าวว่าครูจำเป็นต้องมีความสามารถในการสังเกตและมีทักษะในการจดบันทึกเพื่อใช้ในการประเมินพัฒนาการของเด็กแต่ละคน

ในการสังเกตครูจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่ใช้ในการสังเกตและจดบันทึกเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะที่ควรพัฒนาเพื่อใช้ในการสังเกตได้แก่ (Moore, 1992 : 22)

1. แยกแยะความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่เป็นอัตนัย (subjective) และข้อมูลแบบปรนัย (objective)
2. กำหนดสภาพการณ์ที่จะสังเกตได้
3. กำหนดวิธีการสำหรับการสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมอย่างมีเป้าหมายหรือเหตุการณ์เฉพาะ
4. กำหนดช่วงเวลาที่จะทำการสังเกต

การสังเกตสามารถเกิดขึ้นได้ในห้องเรียนที่ครูใช้รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center Approach) ทั้งนี้เพราะครูมีเวลาเพียงพอที่จะสังเกตและจดบันทึกอย่างเฉพาะเจาะจง เด็กดูแลการทำงานของตนเองได้ ครูที่เห็นความสำคัญของการสังเกตจะทำการวางแผนการสังเกตและจะไม่พูดว่าไม่มีเวลา ครูจำเป็นต้องพัฒนาทักษะเพื่อการสังเกตและจดบันทึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ (Gestwicki, 1999 : 254) ทักษะดังกล่าวได้แก่

1. เลือกยุทธวิธีที่สนับสนุน เช่น การวางแผนเรื่องเวลา , การเตรียมดินสอกระดาษให้พร้อมใช้ , การใช้รายการบันทึก (Checklist) ที่ครูแน่ใจว่าไม่มีเด็กคนใดหรือพัฒนาการด้านใดถูกมองข้าม
2. ตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตและกำหนดสิ่ง หรืองานที่ต้องทำได้
3. จดบันทึกแบบปรนัย (objective) ไม่ตัดสินข้อมูล มุ่งบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น , สิ่งที่เกิดเหตุ , การสื่อสารทางกายที่แสดงออกมา เช่น กิริยาท่าทาง สีหน้า สิ่งเหล่านี้จะทำให้ครูมีข้อมูลที่เพียงพอเมื่อครูนำกลับมาจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ (Documentation) ในตอนหลังและทำให้ข้อมูลไม่สูญหายไปจากความทรงจำ
4. บันทึกรายละเอียดอื่น ๆ เช่น วันที่ เวลา สถานที่ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก การสังเกตที่ปราศจากข้อมูลที่มีความหมายเหล่านี้ ข้อมูลที่ได้ก็จะไม่สมบูรณ์
5. ใช้ข้อมูลที่ครูสังเกตไปเพื่อการประเมินผล และจัดเป้าหมายหรือวางแผนให้เป็นระบบ โดยใช้ข้อมูลที่จดบันทึกก่อนหน้านี้ตรวจสอบดูว่าเด็กได้พัฒนาครบทุกด้านแล้วหรือยัง

การสังเกตและจดบันทึกโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่ครูควรทราบเพื่อใช้เป็นหัวข้อหลักในการบันทึก รวมถึงพัฒนาทักษะและเทคนิควิธีที่เหมาะสมกับตนเองและบริบทในห้องเรียนของตนเองต่อไป นักเนตร ธรรมบวร (2540 : 32-33) ได้กล่าวว่างค์ประกอบของบันทึกการสังเกตพฤติกรรมเด็กประกอบด้วยด้านใหญ่ๆ 3 ด้านคือ

1. การบรรยายเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น (Description)
2. ความรู้สึกและความคิดเห็นส่วนตัว (Feeling)
3. การตีความ แปลความ รวมถึงการสรุปพฤติกรรม การเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

เมื่อเราทำการสังเกตเด็ก เราจะสังเกตเห็นว่าเด็กมีรูปร่าง หน้าตาเป็นอย่างไรและเด็กกำลังทำอะไร ถ้าเด็กกำลังพูดคุย สนทนากับเพื่อน เราจะได้ยินบทสนทนานั้นซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้คือ การบรรยายเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่กำลังดำเนินการอยู่ ในขณะเดียวกันเราอาจมีความรู้สึกพึงพอใจ ชื่นชม เห็นใจ ชอบไม่ชอบ หรืออึดอัดต่อการกระทำที่เด็กกำลังกระทำอยู่ได้ ความรู้สึกหรืออารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น คือ สิ่งที่เราต้องการหลีกเลี่ยง หรือกำจัดให้หมดไป เราพยายามที่จะบรรยายเหตุการณ์อย่างตรงไปตรงมาให้มากที่สุด พยายามหลีกเลี่ยงอคติที่อาจเกิดขึ้นจากอารมณ์หรือความรู้สึกของเรา อย่างไรก็ตามในการใช้เทคนิคการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างเป็นระบบ ครูจำเป็นต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า ครูไม่สามารถปฏิเสธความรู้สึกและความคิดเห็นของตนที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆได้ (Individual biases) ถึงแม้ว่าครูจะพยายามวางตัวเป็นกลางมากที่สุด ในขณะที่ทำการสังเกตและพยายามปฏิเสธความรู้สึก และความคิดเห็นของตนต่อเหตุการณ์ต่างๆ แต่ในความเป็นจริงนั้นครูได้ใส่ความรู้สึกและความคิด

เห็นของตนไว้ในเหตุการณ์เรียบร้อยแล้วโดยไม่ได้ตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น ในการเลือกเด็กที่จะทำการสังเกต หรือการกำหนดจุดมุ่งหมายในการสังเกต รวมตลอดถึงการบันทึกข้อมูลในระหว่างการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างเป็นระบบ ครูจำเป็นต้องตระหนักถึงความรู้สึก และความคิดเห็นของตนให้มากที่สุด และบันทึกความรู้สึกและความคิดเห็นของตนลงไปโดยแยกออกจากข้อมูลที่บรรยายในระหว่างการสังเกต จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาตีความ วินิจฉัย วิเคราะห์หาข้อสรุปของพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ทำการสังเกต

การสังเกตที่รอบคอบเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด และเพื่อให้การสังเกตถูกต้องน่าเชื่อถือ กระบวนการสังเกตควรประกอบไปด้วย (Bentzen. 2000 : 61-62)

1. เป้าหมาย การตั้งเป้าหมายการสังเกตถือเป็นขั้นแรกของกระบวนการสังเกต เพราะมีหลายอย่างในการสังเกตจะมีความเกี่ยวเนื่องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป้าหมายของการสังเกตบางครั้งอาจถูกอ้างในการรายงานการสังเกต หรือรวมอยู่ในการบันทึกการสังเกตเพื่อให้บันทึกนั้นมีความสมบูรณ์

2. การตีความ เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากเป้าหมายการสังเกตที่ตั้งไว้ เป็นการพยายามที่จะให้รายละเอียดของสาเหตุพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่สังเกตเห็น เป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งอาจทำให้เป้าหมายในการสังเกตมีความหมายมากยิ่งขึ้น

3. การประเมินค่า เป็นองค์ประกอบที่ค่อนข้างเสี่ยงสำหรับกระบวนการสังเกต เพราะเป็นส่วนที่ผู้สังเกตใช้ค่านิยม ทศนคติของตนในการประเมินค่าพฤติกรรม ลักษณะ บุคลิกภาพของเด็ก การประเมินค่าเป็นการแสดงถึงค่านิยม ทศนคติของผู้สังเกตที่ใช้ตัดสินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการง่ายเกินไปที่จะตัดสินจากรูปร่างลักษณะที่เห็นภายนอกเท่านั้น พื้นฐานของการประเมินค่าจึงเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการสังเกตและจดบันทึก

การสังเกตเด็ก โดยทั่วไปจะประกอบไปด้วยหัวข้อหลักที่ใช้ในการสังเกตและจดบันทึกดังนี้ (Shaman, Cross & Vennis. 2000 : 15-18)

1. วันที่และเวลาที่ใช้ในการสังเกต (Date , Time commenced & Time completed) เหตุผลสำคัญของการบันทึกวันที่สังเกตมี 2 ประการ คือ 1) เราสามารถกลับมาทบทวนการบันทึกตามลำดับเหตุการณ์สามารถเปรียบเทียบความสามารถหรือพัฒนาการที่เด็กแสดงออก ณ ขณะนี้กับก่อนหน้านี้ได้ 2) สามารถใช้เทียบระดับพัฒนาการตามเกณฑ์อายุของเด็กได้

2. จำนวนของผู้ใหญ่และเด็กที่อยู่ในสถานการณ์ที่สังเกต แม้ว่าผู้สังเกตจะเฉพาะเจาะจงการสังเกตไปที่เด็กคนใดคนหนึ่งในแต่ละครั้ง แต่ก็ควรจะจดจำนวนของผู้ใหญ่และเด็กในขณะที่ทำการสังเกตไว้ด้วย เพราะอาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ของเด็กที่สังเกตได้

3. ชื่อของเด็ก เป็นสิ่งแรกที่ครูผู้สังเกตจะจดบันทึก และหากผู้สังเกตต้องการใช้การบันทึกเพื่อการศึกษาบางอย่าง ชื่อของเด็กควรถูกเก็บเป็นความลับ

4. อายุของเด็ก (Age) ผู้สังเกตจำเป็นต้องรู้อายุที่แท้จริงของเด็กที่สังเกต เพื่อถูกต้องเหมาะสมที่จะใช้เปรียบเทียบกับระดับพัฒนาการ

5. ฉากหรือสภาพแวดล้อม (Setting) อาจไม่มีความจำเป็นต้องจดบันทึกสภาพแวดล้อมเป็นชื่อของสถานที่เท่านั้น การบันทึกรายละเอียดของสภาพแวดล้อมทั่วไปที่เป็นอยู่ขณะสังเกต เช่น ผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องอยู่ขณะนั้น หรือสิ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก

6. จุดมุ่งหมาย (Aim) จุดมุ่งหมายของการสังเกตควรตั้งขึ้นให้เห็นพัฒนาการในด้านที่ต้องการสังเกต เช่น เพื่อสังเกตเด็กอายุ 4 ขวบ ระหว่างการประดิษฐ์เศษวัสดุ เพื่อดูทักษะการใช้กล้ามเนื้อเล็กและความสามารถในการแก้ปัญหา

7. วัตถุประสงค์ (Objectives) วัตถุประสงค์จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่เฉพาะเจาะจงที่ต้องการสังเกตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น เพื่อสังเกตและบันทึกความสามารถในการใช้กรรไกรและกาว

8. การบันทึกการสังเกต (Record of observation) การบันทึกควรเขียนสิ่งที่เกิดขึ้นทุกอย่าง

ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

9. สรุปผลการสังเกต (Conclusion) ควรเป็นการสรุปถึงสิ่งที่สังเกตได้ คู่ไปกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

10. การประเมินค่า (Evaluation) การประเมินค่าเป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมที่สังเกต ที่ค้นพบเทียบกับระดับพัฒนาการเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ ผู้สังเกตอาจเปรียบเทียบเด็กคนหนึ่งกับเด็กคนอื่น ๆ ในชั้นเรียนที่มีอายุเท่ากันได้

11. ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นการใช้ประโยชน์จากการสังเกต เพื่อช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะได้อย่างสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ

การจดบันทึกข้อมูลให้ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อว่าถ้ามีใครก็ตามมาใช้ข้อมูลในภายหลังจะสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ได้ หลักในการบันทึกการสังเกตเด็กมีสิ่งที่ควรปฏิบัติดังนี้ (นภเนตร ธรรมบวร . 2540 : 34)

1. ในการบันทึกการสังเกตจำเป็นต้องมีการบันทึกสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมต่างๆ ของเด็ก รวมถึงพฤติกรรมของครอบครัวรอบข้างเด็กด้วย
2. ในการรายงานการบันทึกการสังเกตต้องมีการรายงานตามลำดับก่อนหลัง
3. ในการบันทึกการสังเกต ควรบรรยายสิ่งที่เด็กทำได้มากกว่าสิ่งที่เด็กทำไม่ได้
4. ควรแยกการตีความและการแปลความหมายพฤติกรรมออกจากข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสังเกตโดยอาจใช้วงเล็บ ขึ้นย่อหน้าใหม่ หรือใช้เส้นแบ่งแยกข้อมูลออกจากการตีความ

นอกเหนือจากหลักการของการบันทึกการสังเกตที่ครูควรมีฝึกฝนให้เกิดทักษะแล้ว บิลแมน (Billman . 1996 : 6) ยังให้ข้อแนะนำเพิ่มเติมอีกว่า ครูควรวางแผนเพื่อสังเกตพัฒนาการเด็กในทุก ๆ ด้าน ครูควรทราบเทคนิควิธีในการสังเกตและจดบันทึกที่หลากหลาย รู้จุดมุ่งหมายของการสังเกตที่ชัดเจน การปรึกษาหารือกับเพื่อนครูหรือทีมงานถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดกับเด็กจะช่วยให้ครูค้นหาวิธีการสังเกตและจดบันทึก และการวางแผนเรื่องเวลาในการสังเกตและจดบันทึกได้ดีขึ้น บิลแมนยังกล่าวถึงการวางแผนไว้อีกว่า การวางแผนการสังเกตเด็ก ได้แก่ การเลือกและการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการสังเกต ไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง ตารางประเมินพัฒนาการ สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป รวมไปถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องเตรียมไว้สำรอง เช่น ถ่านแบตเตอรี่ ฟิล์ม เทปบันทึกเสียง ปากกา ดินสอ ฯลฯ ที่ครูจำเป็นต้องใช้ในการสังเกต อุปกรณ์และเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการสังเกตเหล่านี้ควรอยู่ใกล้ตัวครูที่สามารถหยิบใช้ได้สะดวก แต่ก็ควรอยู่แยกต่างหากจากวัสดุอุปกรณ์ของห้องเรียนที่เด็กต้องใช้

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการสังเกตและการจดบันทึกของครู จะเห็นได้ว่าครูจำเป็นต้องมีการฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะในหลายด้านเพื่อให้การสังเกตและจดบันทึกของครูมีประสิทธิภาพ

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกต

การสังเกตประกอบด้วยการมองเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้น และจดบันทึกสิ่งที่เห็นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้วยจุดประสงค์ที่มีความเฉพาะเจาะจง การทำให้การสังเกตมีความหมายและเกิดคุณค่าไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ มีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลกระทบต่อ การสังเกต ได้แก่ (Bentzen. 2000 : 56-59)

1. การตระหนักรู้และความไวต่อความรู้สึก (Sensitivity and Awareness)
2. ความเหนื่อยล้า ความเจ็บป่วย และความไม่สะดวกสบาย (Fatigue Illness and Discomfort)

อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของครูผู้สังเกตและจดบันทึก ซึ่งอาจเกิดจากสภาพภายในจิตใจ เช่น บุคลิกภาพส่วนตัว ความวิตกกังวล ความกลัว หรืออาจเกิดจากสภาวะแวดล้อมภายนอก เช่น อากาศร้อน แสงที่สลับ ผู้คนที่พลุกพล่าน

3. บุคลิกภาพส่วนตัว (The Influence of Self or Personality) บุคลิกภาพ ทัศนคติ ประสบ

การณ ค่านิยม หรือความต้องการของแต่ละบุคคล ส่งผลต่อการสังเกต และการมุ่งให้ความสนใจกับเด็กคนหนึ่งคนใด

4. การควบคุมอคติ (Controlling our Biases) อคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมีอยู่ในทุกคน แม้ว่าเราจะไม่สามารถขจัดอคติไปได้ แต่เราสามารถที่จะมีสติควบคุมมันได้ อคติทำให้เกิดคุณลักษณะหรือบุคลิกภาพที่เราชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับได้ง่ายหรือยอมรับไม่ได้

5. อิทธิพลจากสถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อม (Influence of the Setting or Situation) เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การสังเกต อาจเกิดขึ้นทั้งจากสถานการณ์ที่แวดล้อมหรือเกิดขึ้นในตัวเอง ปัจจัยนี้อาจรวมถึงขนาดและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้สังเกตเด็ก ตลอดจนบุคลิกลักษณะและทักษะของเด็กแต่ละคน

ร่องรอยของการสังเกตจะปรากฏในรูปของการจดบันทึกการสังเกต ดังนั้นความผิดพลาดของการสังเกตก็อาจจะเกิดขึ้นได้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต (Bentzen. 2000 : 59-60) ได้แก่

1. ความผิดพลาดจากการละเลย (Errors of Omission) เกิดขึ้นเมื่อผู้บันทึกละเลยข้อมูลที่สำคัญต่อความเข้าใจพฤติกรรมของเด็ก เมื่อเรามีจุดมุ่งหมายในการสังเกตเด็กจำเป็นต้องจดบันทึกเพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์เพียงพอ ให้เห็นภาพทั้งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและฉากสภาพแวดล้อมของเหตุการณ์

2. ความผิดพลาดจากการบันทึกที่เกินจริง (Errors of Commission) เป็นความผิดพลาดที่มีลักษณะตรงข้ามกับข้อแรก เป็นความผิดพลาดที่เกิดจากการบันทึกข้อมูลที่มากเกินไปกว่าพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นความผิดพลาดที่มองเห็นข้อผิดพลาดได้ยากเพราะการบันทึกมาจากการเห็น (Seeing) ของแต่ละบุคคล

3. ความผิดพลาดจากการส่งผ่านข้อมูล (Errors of Transmission) เป็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากบันทึกที่มีลำดับเหตุการณ์ไม่ถูกต้อง ข้อมูลเกี่ยวกับช่วงเวลาจะให้ข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาที่เด็กให้ความสนใจต่อกิจกรรมหนึ่งเป็นพิเศษ

ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่ได้กล่าวถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสังเกตอย่างเป็นระบบซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดการสังเกตอย่างเป็นระบบดังนี้

อัลมี และ เจนนี่ซี (นาเนตร ธรรมบวร . 2540 : 38 ; อ้างอิงจาก Almy&Genishi.1979. *Way of Studying Children.*) ข้อจำกัดของการใช้การสังเกตอย่างเป็นระบบ ส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์กับข้อจำกัดในความสามารถของมนุษย์เรานั้นเอง ในการบันทึกการสังเกตอย่างเป็นระบบนั้น ครูไม่ได้เป็นเพียงเครื่องจักรหรือเครื่องมือบันทึกที่จะบันทึกแต่เพียงข้อมูลที่ปรากฏให้เห็นด้วยสายตาเท่านั้น ครูเป็นมนุษย์ปุถุชนที่มีชีวิตจิตใจ เมื่อสิ่งใดก็ตามผ่านเข้ามาในประสบการณ์ ในบางครั้งครูอาจจะยอมรับ จดบันทึก บางครั้งอาจจะปฏิเสธไม่จดบันทึกลงไป ในบางครั้งอาจมีการสรุปข้อมูลที่ประสบพบเห็นโดยสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของตน นอกจากนั้น เวลาและพลังกำลังในการทำงานของครูแต่ละคนก็มีจำกัด ครูไม่สามารถที่จะบันทึกข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านเข้ามาในประสบการณ์ของตนได้ ยิ่งกว่านั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ครูพึงตระหนักเสมอคือพัฒนาการของเด็กไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในขณะที่เรากำลังศึกษาและสังเกตเด็กแต่ละคนนั้น เด็กมีการเติบโตและเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงของเด็กเกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน

แมคคาฟีและลีอง (นาเนตร ธรรมบวร. 2540 : 38-39 ; อ้างอิงจาก McAfee & Leong.1994. *Assessing and guiding young children's development and learning.*) กล่าวถึงข้อจำกัดของการใช้การสังเกตพฤติกรรมอย่างเป็นระบบว่า ไม่สามารถที่จะวัดความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในตัวเด็กได้ อย่างไรก็ตามการใช้การสังเกตหลายๆ ครั้งก็จะช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจในตัวเด็กมากขึ้น นอกจากนั้นแล้วพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกภายนอกบางครั้งสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจของเด็กได้ ในขณะเดียวกันครูอาจจำเป็นต้องใช้เครื่องมือการประเมินผลชนิดอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น การสัมภาษณ์พูดคุยกับเด็กและผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

ใจในตัวเด็กมากยิ่งขึ้น ในการสังเกตอย่างเป็นระบบสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเสมอๆ ก็คือ ถ้ามีผู้สังเกต 2 คน สังเกตคนเดียวกันในเวลาและสถานการณ์เดียวกัน แต่บางครั้งข้อมูลที่จดบันทึกอาจแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เช่น ถ้าสังเกตเด็กคนหนึ่งในขณะที่กำลังเล่นตอกตะปูลอยู่ในมุมซำงไม้ ผู้สังเกตคนที่หนึ่งอาจมุ่งการสังเกตไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือและตาของเด็ก ในขณะที่ผู้สังเกตคนที่สองอาจมุ่งเน้นไปที่การแสดงออกทางสีหน้าของเด็ก ผู้สังเกตที่มีประสบการณ์นั้นจะพยายามสังเกตพฤติกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามในการสรุปพฤติกรรมของเด็ก การตีความหมายพฤติกรรมอาจมีความแตกต่างกันได้ พฤติกรรมที่ผู้สังเกตหนึ่งเห็นว่าดีงามเหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้สังเกตอีกท่านอาจลงความเห็นว่ามากเกินไปก็เป็นได้ ดังนั้นระยะเวลาในการสังเกตรวมตลอดถึงจำนวนครั้งในการสังเกตจะมีผลต่อข้อมูลที่ได้อาจการสังเกต ถ้าผู้สังเกตให้ระยะเวลาในการสังเกตยาวนานขึ้นตลอดจนความถี่ในการสังเกตมีมากขึ้น โอกาสที่จะได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกันก็จะมากขึ้นด้วย

การสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างเป็นระบบยังเป็นที่ไปด้วยความยากลำบากถ้าทำในขณะที่ครู หรือผู้สังเกตกำลังมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก อย่างไรก็ตามในการสังเกตผู้สังเกตจำเป็นต้องสังเกตรายละเอียดต่างๆ ของพฤติกรรมเด็ก เรียนรู้ที่จะแยกข้อมูลที่สังเกตออกจากความคิดเห็นของตน และไม่ด่วนสรุปหรือตีความข้อมูลจากการสังเกตเพียงหนึ่งหรือสองหน การสังเกตที่ดีควรมีระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานพอสมควร ถ้าผู้สังเกตสามารถเรียนรู้และคำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้การสังเกตมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามครูพึงระลึกเสมอว่า ตนเป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง ถึงแม้ว่าตนจะเป็นผู้สังเกตที่เชี่ยวชาญเพียงไร แต่ก็ยังไม่สามารถกำจัดอคติ (bias) และประสบการณ์ (experience) เดิมของตนออกไปได้ ในขณะที่ทำการสังเกตผู้สังเกตอาจเกิดความรู้สึกชอบเด็กคนหนึ่งมากกว่าคนอื่น ๆ หรือมีแนวโน้มที่จะยอมรับพฤติกรรมอย่างหนึ่งมากกว่าพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในอดีตของตนว่าในอดีตนั้นตนเป็นเด็กเช่นไร หรือต้องการที่จะเป็นเด็กเช่นไร เป็นต้น

นิลเซน (Nilsen, 2000 : 66-67) กล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการสังเกตว่า ทุกคนมองโลกผ่านกรอบความคิดของตนเอง (frame of reference) กรอบความคิดนี้มีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต กรอบความคิดนี้มีความสำคัญกับครูผู้สังเกตเด็ก เพราะจะเป็นตัวกำหนดว่าครูจะมองเด็กอย่างไร สิ่งที่ทำให้กรอบความคิดของแต่ละคนแตกต่างกันมีผลมาจาก

1. ชีวิตในวัยเด็ก (Childhood) วัยเด็กของแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นคนที่มาจากครอบครัวเดียวกัน หรือเป็นฝาแฝดกันก็มีความต่างกัน ตั้งแต่เกิดไม่ว่าจะเป็นสุขภาพ ปฏิสัมพันธ์ บุคลิก ลักษณะ สภาพแวดล้อมทางครอบครัว เมื่อเราสังเกตเด็ก จิตใต้สำนึกของบางอย่างของผู้สังเกตจะสะท้อนชีวิตในวัยเด็กของผู้สังเกตเอง ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดในการสังเกตเด็ก โดยที่เราไม่รู้ตัวเราจะมีคำถามเกิดขึ้นในใจ เช่น “เด็กคนนี้เหมือนหรือต่างจากเมื่อเราเป็นเด็กอย่างไร ?”

2. การศึกษาและการฝึกอบรม (Education and Training) ระดับการศึกษาและปรัชญาทางการศึกษาล้วนมีผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของครูที่สังเกตเด็ก อาจทำให้มองเห็นและตีความหมายของที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกแตกต่างกันไป พื้นความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพฤติกรรมอาจทำให้ครูสังเกตการกระตุ้นและการตอบสนองพฤติกรรมได้แตกต่างกัน

3. ประสบการณ์ที่ผ่านมาเกี่ยวกับเรื่องเด็ก (Past Experience with children) มีผลต่อการให้ความสำคัญกับสิ่งที่สังเกตเห็น เช่น บางคนอาจมีประสบการณ์กับเรื่องหนึ่งๆ มาก่อน เมื่อสังเกตเห็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมลักษณะเดียวกันอีกก็จะให้ความสำคัญกับการสังเกตในขณะที่บางคนอาจจะเลยไป

4. รูปแบบการเรียนรู้ของผู้สังเกต (Own Learning Styles) รูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันทำให้การรับ ซึมซับข้อมูลจากการสังเกตได้แตกต่าง เช่น ถ้าผู้สังเกตเรียนได้จากการฟัง ก็จะรับข้อมูลจากภาษาและเสียงของเด็กได้ดี

5. ค่านิยม (Values) ค่านิยมทางสังคมมีผลต่อกรอบความคิดที่ใช้ในการสังเกต

6. อคติ (Biases) อคติของแต่ละคนล้วนมีผลต่อการให้ความสนใจและการสังเกตเด็ก เช่น อาจชอบเด็กผู้ชายหรือผู้หญิงมากกว่า หรือเคยมีพี่ของเด็กอยู่ในชั้นเรียนนี้มาก่อน

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกต สรุปได้ว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลกระทบต่อ การสังเกต ได้แก่ ปัจจัยที่มาจากตัวผู้สังเกตเอง (ไม่ว่าจะเป็นสติปัญญา ค่านิยม ทักษะการ สังเกต ประสิทธิภาพ ทักษะ การสังเกตและจดบันทึก) สภาพแวดล้อมขณะทำการสังเกต ความผิดพลาดจากการจดบันทึก

1.6 วิธีการสังเกตและจดบันทึก

การสังเกตและจดบันทึกมีหลายเทคนิควิธี การจะเลือกเทคนิควิธีการแบบใดมาใช้ในการสังเกตและ จดบันทึกกับเด็ก ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการต่างๆ เหล่านั้นเป็นอย่างดี ในขณะที่ เดียวกันครูจำเป็นต้องพิจารณาสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในห้องเรียนของตนเป็นหลักด้วย (นภเนตร ธรรมบวร. 2540 : 30)

เทคนิควิธีในการสังเกตและจดบันทึก

วิธีการสังเกตและจดบันทึกมีหลากหลายวิธีและแต่ละวิธีก็ให้ผลที่แตกต่างกัน นักการศึกษาหลาย ท่านได้จัดหมวดหมู่ของวิธีการสังเกตและจดบันทึกไว้ดังนี้

นิลเสน (Nilsen. 2000 : 6-7) กล่าวว่าเทคนิควิธีในการบันทึกการสังเกตอย่างหนึ่ง อาจจะเหมาะ กับ การสังเกตและบันทึกพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง ครูจะต้องปรับให้เหมาะกับลักษณะการจดบันทึกของตนเองและผล การบันทึกที่ต้องการ ในแต่ละวิธีการสังเกตและจดบันทึกจะมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรม ทักษะ หรือการแสดงออกของ เป็นรายคนหรือเป็นกลุ่ม การบันทึกแบบบรรยาย (Narrative Recordings) เช่น การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก (Anecdotal) การบันทึกต่อเนื่อง (Running Records) และการสัมภาษณ์ (Interviews) เป็นการบอกเล่าเรื่องราว การบันทึกโดยมีเกณฑ์บันทึก (Criterion reference Recordings) เช่น การใช้แบบประเมินพัฒนาการ (Checklist) เป็นการบันทึกที่ให้แนวทางสำหรับการบันทึกและประเมินพัฒนาการไว้ล่วงหน้า การบันทึกเชิงปริมาณ (Quantitative Recordings) เช่น การบันทึกแบบสุ่มเวลา บันทึกแบบนับความถี่ เป็นการบันทึกที่ให้ข้อมูลดิบ เกี่ยวกับจำนวนครั้ง หรือความถี่ที่เด็กแต่ละคนหรือกลุ่มแสดงออกพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งสามารถนำไปใช้ ประกอบกับข้อมูลในการบันทึกแบบอื่นได้ การบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงาน (Work Samples) เช่น จากงาน เขียน การวาดรูป งานก่อสร้าง งานปั้น รวมถึงการเก็บงานโดยใช้สื่ออื่นๆ (ภาพถ่าย เทปบันทึกเสียง วิดีทัศน์) เป็นการบันทึกที่ให้ภาพการทำงานของเด็ก จะเห็นได้ว่าในแต่ละวิธีของการสังเกตและจดบันทึกข้างต้นมีความ แตกต่างกันทั้งด้านเทคนิคการบันทึกและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้ แต่ละวิธีก็จะมีข้อดีข้อเสียต่างๆ กัน

บอริช (Borich. 1994 : 66) กล่าวว่า การสังเกตอย่างเป็นระบบมีความเกี่ยวข้องกับการจดบันทึกหรือ การเขียนพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ในรูปแบบที่สามารถนำข้อมูลมาศึกษาได้ในเวลาต่อมา ซึ่งต้องใช้รูปแบบหรือเครื่องมือ สำหรับการจดบันทึกการสังเกต วิธีการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการจดบันทึกพฤติกรรมในชั้นเรียนสามารถแบ่งออก ได้ตามลักษณะโครงสร้างการบันทึก ได้ดังนี้

1. การบันทึกแบบบรรยาย (Narrative Reports) เป็นลักษณะที่มีโครงสร้างการบันทึกน้อยที่สุด การบันทึกในลักษณะโดยใช้การบรรยาย เช่น การเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก (Anecdotal) การบันทึกแบบต่อเนื่อง (Running records) การบันทึกโดยใช้หัวเรื่อง (Thematic notes) การบันทึกโดยใช้แผนผังภาพ (Visual maps)
2. การใช้มาตราวัด (Rating Scales) เป็นลักษณะที่มีโครงสร้างปานกลาง เช่น การบันทึกแบบ ประเมินพัฒนาการ (Checklists)
3. การบันทึกโดยใช้ระบบรหัส (Coding systems)

วิธีการสังเกตและจดบันทึกที่ครูส่วนใหญ่นิยมใช้ได้แก่ การเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก (Anecdotal) การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ (Checklist) และการบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงาน (Work Samples) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การเขียนบันทึกเรื่องราว (Anecdotal Recordings) เป็นวิธีบันทึกการสังเกตโดยใช้การบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมักใช้เวลาไม่นานนัก การบันทึกเรื่องราวสามารถบรรยายให้เห็นภาพของพัฒนาการเด็กด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ ใช้บันทึกเรื่องราวที่น่าประทับใจสนุกสนานเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้ปกครอง ใช้บันทึกเพื่อเก็บรายละเอียดพฤติกรรมที่ผิดปกติของเด็ก เป็นตัวอย่างพฤติกรรมเด็กที่เกิดขึ้นจริง การบันทึกเรื่องราวจะบรรยายว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร แต่จะไม่บรรยายถึงเหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น บทสรุปหรือการอ้างอิงจะถูกแยกจากการบันทึกเรื่องราวที่สังเกตเห็น (Nilsen, 2000 : 52-56)

ขณะสังเกตและบันทึกเมื่อมีเรื่องราวที่สำคัญที่ควรเก็บจดจำ ผู้บันทึกอาจบันทึกสั้นๆ เพื่อขยายความภายหลัง ถ้ามีบทสนทนาที่น่าสนใจเกิดขึ้นจะต้องบันทึกบทสนทนานั้นแบบคำต่อคำ

ลักษณะของวิธีการบันทึกเรื่องราว (Anecdotal Recording) ประกอบด้วย

- 1) บอกสถานที่ หรือสถานการณ์ที่สังเกต
- 2) บอกชื่อเด็กที่ถูกสังเกต
- 3) บรรยายรายละเอียดที่เด็กแสดงออกมา
- 4) บรรยายปฏิสัมพันธ์ของเด็กที่ถูกสังเกตกับคนอื่น
- 5) บันทึกคำพูด หรือบทสนทนาสำคัญที่เกิดขึ้น
- 6) จบลงด้วยผลหรือปฏิกิริยาตอบกลับที่เกิดขึ้นกับเด็กที่สังเกต

นอกเหนือจากการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการสังเกตแล้ว วิธีการบันทึกเรื่องราว (Anecdotal Recording) ยังมีส่วนที่ผู้สังเกตบันทึกแยกออกมาได้แก่ ความคิดเห็น คำถาม การอ้างอิง หรือบันทึกเตือนความจำ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

- 1) ความเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการ
- 2) พฤติกรรมที่แสดงออกผิดจากปกติ
- 3) บันทึกเพื่อเตือนความจำ
- 4) การวางแผนหลักสูตรการเรียนการสอน

ข้อดีของการใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกแบบบันทึกเรื่องราว (Anecdotal Recording) มีดังนี้

- 1) ไม่จำเป็นต้องใช้แบบฟอร์มในการจดบันทึก
- 2) สามารถเก็บข้อมูลความเป็นจริงและรายละเอียดเพื่อนำไปใช้หาข้อสรุป
- 3) ทำให้มองเห็นภาพของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้อ่านบันทึกเหมือนได้อยู่ในที่นั่งจริง ๆ
- 4) มีการแยกความคิดเห็นหรือการอ้างอิง ออกจากการบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น
- 5) สามารถใช้บันทึกพัฒนาการได้ทุกด้าน
- 6) จำเป็นสำหรับการบันทึกที่ต้องการข้อมูลอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษ เช่น การพูด พัฒนาการ

ทางภาษา หรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่ปกติ

ส่วนข้อจำกัดของการใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกแบบบันทึกเรื่องราว (Anecdotal Recording) อาจเกิดจาก

- 1) การเลือกบันทึกเหตุการณ์ของผู้บันทึกอาจมีผลมาจากการเลือกบันทึกทั้งในด้านดีและด้านลบ
- 2) ความเอาใจใส่ต่อรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- 3) ปฏิสัมพันธ์กับเด็กขณะที่ทำการสังเกตและจดบันทึก
- 4) สามารถจดบันทึกอย่างจดจ่อได้เพียง 1-2 นาทีเท่านั้น
- 5) สามารถสังเกตและจดบันทึกเด็กได้เพียง 1 หรือ 2 คนต่อครั้ง

การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ (Checklist)

การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ หรือ Checklist ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ครูเข้าใจพฤติกรรมเด็ก ได้ดีขึ้น ในการใช้แบบประเมินผลพัฒนาการนั้น ครูจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ว่าต้องการศึกษาอะไร หลังจากนั้นนำมาสร้างแบบประเมินผลพัฒนาการโดยอาศัยทฤษฎีพัฒนาการเป็นหลัก แบบประเมินผลพัฒนาการถือเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินรูปแบบพฤติกรรมของเด็ก การใช้แบบประเมินพัฒนาการจะให้ผลดีที่สุด ถ้ามีการใช้ควบคู่กับการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างเป็นระบบ การใช้แบบประเมินพัฒนาการช่วยประหยัดเวลาครูได้มากในกรณีที่ครูมีเวลาไม่มากนัก แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าใช้แบบประเมินผลพัฒนาการแต่เพียงอย่างเดียว ครูก็ไม่อาจทราบรายละเอียดของพฤติกรรม พัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก ข้อที่ควรระมัดระวังอีกอย่างหนึ่งในการใช้แบบประเมินพัฒนาการ คือครูมีแนวโน้มที่จะเช็คพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กให้อยู่ในช่วงกลางๆ มากกว่าที่จะเป็นช่วงที่ดีที่สุด หรือสูงสุด (นภเนตร ธรรมบวร.2540 : 54-55)

นิลเซน (Nilsen. 2000 : 62-64) ได้กล่าวถึงการใช้แบบประเมินพัฒนาการ (Checklist) ว่าเป็นการบันทึกพฤติกรรมเด็กโดยมีเกณฑ์กำหนดไว้ล่วงหน้าให้ผู้บันทึกตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” การบันทึกแบบนี้จัดเป็นการบันทึกแบบปิด (closed method) เพราะไม่มีข้อมูลดิบหรือร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บันทึกการสังเกตขณะเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น นอกจากนี้แบบประเมินพัฒนาการจะบันทึกความสำเร็จตามขั้นของพัฒนาการ การเรียนรู้ พฤติกรรม และทักษะต่างๆ การบันทึกโดยใช้แบบประเมินพัฒนาการมักใช้ตามความเคยชินของผู้บันทึกและความสามารถในการประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นเกณฑ์ในการประเมินพัฒนาการควรจะมี ความชัดเจนและเหมาะสมกับกลุ่มอายุของเด็กที่ทำการประเมิน

ถ้าแบบประเมินพัฒนาการ (Checklist) ถูกใช้ในทุกพฤติกรรมหรือทุกทักษะ และในทุกด้านของพัฒนาการ แบบประเมินนั้นจะเทอะทะ โครงสร้างของแบบประเมินพัฒนาการควรจะใช้สังเกตที่เฉพาะเจาะจงและมีขอบเขตจำกัดในแต่ละขั้นของพัฒนาการ โดยใช้ร่วมกับการสังเกตและจดบันทึกวิธีอื่นๆ ด้วยในการสังเกตที่มีความเฉพาะเจาะจง แบบประเมินพัฒนาการจะถูกใช้เป็นช่วงๆ เพื่อประเมินความก้าวหน้าของพัฒนาการอย่างเป็นลำดับต่อเนื่อง และถ้ามีพัฒนาการด้านใดไม่มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ครูก็จะให้การสังเกตอย่างใกล้ชิดว่าข้อมูลที่ประเมินมานั้นมีความถูกต้องเพียงใด แบบประเมินพัฒนาการยังอาจชี้ให้เห็นถึงความล่าช้าของพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมหรือช่วยเหลือโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ

แบบประเมินพัฒนาการ (Checklist) จะเป็นเครื่องมือการประเมินที่มีประสิทธิภาพเมื่อนำข้อมูลนี้ แลกเปลี่ยนกับผู้ปกครอง เพราะแบบประเมินพัฒนาการจะแสดงถึงความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ทำให้เห็นพัฒนาการหรือทักษะที่เพิ่มขึ้นหรือล่าช้ากว่าช่วงอายุได้

ข้อจำกัดสำหรับการใช้แบบประเมินพัฒนาการ (Limitations to Checklists) ได้แก่

1. แบบประเมินพัฒนาการไม่สามารถเก็บรายละเอียดของบทสนทนา คำศัพท์ น้ำเสียง และถ้อยคำของเด็กที่เกิดขึ้นจริงเพื่อดูความเปลี่ยนแปลง
2. เมื่อผู้สังเกตมองเห็นพฤติกรรมหรือทักษะที่เกิดขึ้นตามเกณฑ์ในแบบประเมิน ก็จะบันทึกว่าเกิดพฤติกรรมนั้นแล้ว แต่ไม่ได้บันทึกในรายละเอียดของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
3. การตัดสินใจของผู้สังเกตอาจมีความอคติได้ ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินพัฒนาการไม่อาจหลีกเลี่ยงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้บันทึกการสังเกตได้ ผู้อ่านข้อมูลจากการบันทึกแบบประเมินพัฒนาการจึงต้องเชื่อมั่นในการตัดสินใจของผู้บันทึก ข้อบกพร่องของแบบประเมินพัฒนาการอาจแก้ไขโดยใช้ความเห็นจากผู้ประเมินหลายคน
4. เนื่องจากแบบประเมินพัฒนาการยังขาดรายละเอียดของข้อมูล แบบประเมินพัฒนาการจึงยังไม่ใช้ข้อมูลที่นำเชื่อถือได้สำหรับพฤติกรรมที่ผิดปกติของเด็ก

ข้อดีของการใช้แบบประเมินพัฒนาการ (Advantages of checklists) (Mcafee & Leong . 1994 อ้างถึงใน นกนตโร ธรรมบวร . 2540 : 57) ได้แก่

1. เป็นการประหยัดเวลา การบันทึกข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็ว
2. การประเมินผลพัฒนาการมีความยืดหยุ่นได้ สะดวกต่อการทบทวน วิเคราะห์และตีความข้อมูล
3. การประเมินพัฒนาการไม่จำเป็นต้องทำให้เสร็จสิ้นในหนึ่งวัน หรือหนึ่งสัปดาห์ แต่สามารถทำอย่างต่อเนื่องได้
4. เนื่องจากการประเมินผลโดยใช้แบบประเมินพัฒนาการนั้นไม่ได้มีความซับซ้อนมากนัก เพราะฉะนั้นจึงเป็นการง่ายต่อการฝึกบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูผู้ช่วย ในการใช้แบบประเมินพัฒนาการได้
5. แบบประเมินพัฒนาการสามารถติดตามความก้าวหน้า และพัฒนาการของเด็กได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ

ส่วนข้อจำกัดของการใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ (Disadvantages of checklists) มีดังนี้

1. แบบประเมินพัฒนาการสามารถประเมินผลได้ในวงพฤติกรรมที่จำกัดเท่านั้น เพราะฉะนั้นการทบทวนสะท้อนความคิดวิเคราะห์ และตีความข้อมูลควรเป็นไปอย่างระมัดระวัง
2. เนื่องจากแบบประเมินผลพัฒนาการ สามารถประเมินผลได้ในวงจำกัดจึงไม่อาจประเมินพฤติกรรม และการเรียนรู้ที่ซับซ้อนได้

เมื่อไม่นานมานี้การสังเกตอย่างเป็นระบบได้พัฒนาการใช้แบบประเมินผลพัฒนา (checklist) สำหรับบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตและทักษะโดยบันทึกตลอดช่วงเวลา ไม่ได้เน้นเฉพาะเมื่อเด็กมีทักษะในพัฒนาการด้านนั้น ๆ แล้วเท่านั้น แบบประเมินพัฒนาการบางรูปแบบถูกนำไปประกอบกับการบันทึกเรื่องราวของเด็ก (anecdotal records) และตัวอย่างผลงานของเด็ก (child ' s work samples) ซึ่งทำให้ครูมีข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้และทักษะของเด็กที่น่าเชื่อถือ ครูยังสามารถแนะนำเด็กผ่านประสบการณ์เดิมหรือทักษะเดิมที่เขาได้อยู่ ซึ่งเป็นการดีกว่าการสอนในขณะที่เด็กยังไม่มีความพร้อม การใช้แบบประเมินพัฒนาการประกอบด้วยทฤษฎีของไวสกอตกี เพื่อให้การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการมีประสิทธิภาพ ครูควรมองเห็นระดับพัฒนาการที่เด็กเป็นอยู่ (the zone of proximal development) และช่วยให้เด็กพัฒนาการถึงทักษะที่ควรจะเป็น (Helm , Beneke and Steinheimer. 1997 : 49 - 50)

Helm , Beneke and Steinheimer ยังได้กล่าวถึงการใช้แบบประเมินผลพัฒนาการร่วมกับการใช้แบบบันทึกเรื่องราว (anecdotal recording) เพื่อขยายการใช้การสังเกตเด็กได้ดียิ่งขึ้นควรปฏิบัติดังนี้ (Helm , Beneke & Steinheimer. 1997 : 49 - 50)

1. ครูควรมีความเข้าใจเรื่องการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับพัฒนาการและการเรียนรู้ (Developmentally Appropriate Practice) รู้ว่าควรรู้และควรทำอะไรได้บ้างในแต่ละช่วงวัยของการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ เพราะพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการเรียนรู้จะมีผลต่อการสังเกตและบันทึก
2. แบบประเมินผลพัฒนาการ (checklist) ควรสอดคล้องกับความเข้าใจของครู
3. ครูควรวางแผนเรื่องเวลาและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการสังเกตและจดบันทึกพัฒนาการ
4. ครูควรจัดระบบให้การสังเกตเป็นไปอย่างปกติและเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็กในทุกด้านของพัฒนาการ ซึ่งครูจะสามารถเห็นรูปแบบของพฤติกรรมและลีลาในการเรียนของเด็กแต่ละคน

เมื่อองค์ประกอบทั้งสี่ข้างต้นครบสมบูรณ์ ครูก็จะสามารถเข้าใจในตัวเด็กเกี่ยวกับ ระดับความรู้ความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรม ที่เน้นถึงจุดแข็ง ความก้าวหน้าของเด็ก ดังนั้นครูจึงสามารถวางแผนหลักสูตรให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กแต่ละคน (Zone of proximal development)

การบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงาน (Work Samples)

คำกล่าวที่ว่า “ภาพหนึ่งภาพสามารถแทนคำเป็นพันคำ” นั้นเป็นความจริงสำหรับผลงานของเด็กๆ ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของเด็กด้วย การทำงานของเด็กทั้งที่บ้านและในชั้นเรียนถ่ายทอดข้อมูลของตัวเด็กออกมาได้ ผลงานของเด็กทั้งรายบุคคลและงานของกลุ่มสามารถให้ข้อมูลดิบเพื่อการประเมินผลได้ ครูสามารถเก็บสะสมผลงานของเด็กได้ตลอดเวลา ที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการของเด็ก ตัวอย่างผลงาน (Work Samples) เป็นส่วนของการบันทึกรวบรวมผลงานของเด็กซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงงานศิลปะ แต่รวมถึงผลงานที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทุกด้านของเด็ก เช่น การแสดงออกทางภาษา ความเชื่อมั่นในตนเอง พัฒนาการทางสติปัญญา ฯลฯ เด็กทุกคนสามารถเข้าใจการเก็บตัวอย่างผลงานว่ามีความหมายต่อตัวเขาอย่างไร เด็กควรตระหนักว่าการเก็บผลงานเป็นเหมือนการเก็บข้อมูลของตัวเอง เด็กสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นที่มีต่อผลงานของเขาได้ ผู้สังเกตควรฟังเด็กบรรยายความทรงจำของเด็กที่มีต่อผลงานและความคิดเห็นที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางความคิดของเด็ก (Nilsen, 2000 : 211)

เด็กส่วนใหญ่ต้องการเป็นเจ้าของผลงานของตัวเอง (และควรเป็นเช่นนั้น) การเก็บตัวอย่างผลงานอาจทำได้โดยการถ่ายเอกสารทำสำเนา แม้สืบจากผลงานจะเลือนหายไปแต่ลายเส้นและรูปทรงที่เด็กสร้างยังคงอยู่ หรืออาจมีสมุดสำหรับเด็กแต่ละคนเพื่อเก็บรวบรวมผลงานการวาดหรือการเขียนของเด็กตลอดทั้งปี หรือเก็บผลงานที่เป็นสามมิติอย่างงานปั้น งานประดิษฐ์ เป็นภาพถ่าย ตัวอย่างผลงานที่เก็บควรมีที่มาของผลงาน คำพูดของเด็กเกี่ยวกับงานที่เขาทำโดยครูจดบันทึกไว้ ตัวอย่างผลงานสามารถบันทึกความก้าวหน้าในการทำงานและความคิดของเด็กได้ การเก็บตัวอย่างผลงานเป็นการบันทึกข้อมูลด้านพัฒนาการของเด็กที่เป็นรูปธรรม (Nilsen, 2000 : 214-215)

ข้อดีของการเก็บตัวอย่างผลงาน การเก็บตัวอย่างผลงานของเด็ก เป็นเทคนิควิธีการบันทึกพัฒนาการเด็กที่มีประสิทธิภาพเพราะ

1. การเก็บตัวอย่างผลงานสามารถทำได้ในทุกมุมการเรียนรู้ที่เด็กเลือกวัสดุอุปกรณ์และสร้างงานด้วยตนเอง
2. การเก็บตัวอย่างผลงานสามารถทำได้ตลอดเวลา ทำให้เห็นความก้าวหน้าของพัฒนาการ
3. ตัวอย่างผลงานของเด็กแสดงถึงความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงของเด็กได้ชัดเจนถูกต้องมากกว่าการบรรยายของผู้สังเกต

ข้อจำกัดของการเก็บตัวอย่างผลงาน (นภเนตร ธรรมบวร, 2540 : 52) การเก็บตัวอย่างผลงานของเด็กเพื่อการประเมินพัฒนาการพึงตระหนัก ดังนี้

1. ผลงานที่เก็บรวบรวมเป็นตัวแทนของสิ่งที่เด็กสามารถทำได้จริงหรือไม่
2. ผลงานของเด็กที่เก็บรวบรวมมีการระบุรายละเอียดของการทำงานหรือไม่ เช่น เป็นงานที่เด็กได้รับการช่วยเหลือจากครู งานอิสระที่เด็กทำเอง งานที่เด็กทำเป็นกลุ่ม เป็นต้น
3. ผลงานที่เก็บรวบรวมสอดคล้องกับวิธีการสอนและพัฒนาการของเด็กหรือไม่
4. ผลงานของเด็กที่เก็บได้รับการตรวจเช็คอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ และมาตรฐานการประเมินผลมีความเที่ยงตรงหรือไม่

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสังเกตและจดบันทึก จะเห็นได้ว่าวิธีการต่าง ๆ ที่ครูใช้ในการสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก ล้วนมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ครูควรมีความเข้าใจและฝึกฝนทักษะในการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อที่จะนำมาเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำและไต่ตรองสารนิทัศน์

2.1 ความหมายของสารนิทัศน์

“สารนิทัศน์” เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “Documentation” หมายถึง การสนับสนุน (การยืนยัน การวินิจฉัยหรือการอ้างสิทธิ หรือเพื่อเป็นตัวอย่าง) ประกอบหลักฐานหรือข้อมูลที่ชี้ขาด (Helm, Beneke & Stenheimer, 1998.)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521) กล่าวว่า “Documentation” เรียกเป็นภาษาไทยว่า “สารนิทัศน์” โดยใช้คำว่า “สาร” หมายถึงข้อมูลต่าง ๆ ผสมกับคำว่า “นิทัศน์” หมายถึงสิ่งที่นำมาแสดงให้เห็นและได้ยินได้

บุษบง ดันติวงศ์ (2541 : 41) กล่าวว่า “Documentation” เป็นวิธีการที่เพิ่งเริ่มแพร่หลายในการพัฒนาครูที่รับนวัตกรรมการสอนแบบโครงการ ซึ่งหมายถึงการจัดระบบหลักฐานตามหลักประเมินตามสภาพจริงและตามหลักการสอนแบบโครงการ ซึ่งถือกำเนิดมาจาก Reggio Emilia Schools ในอิตาลี

พัชรี ผลโยธิน (2542) กล่าวว่า สารนิทัศน์ คือ การจัดทำข้อมูล หลักฐาน หรือเอกสารอย่างเป็นระบบ สำหรับการศึกษาในระดับปฐมวัยเป็นการจัดทำข้อมูลที่เป็นหลักฐาน หรือแสดงให้เห็นร่องรอยของการเจริญเติบโต และพัฒนาการ และการเรียนรู้ของปฐมวัย

เฮล์ม และเคทซ์ (Helm และ Katz, 2000 : 55) กล่าวถึงสารนิทัศน์ ไว้ว่าเป็นการดำเนินของครูอย่างรอบคอบเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การวินิจฉัย การตีความ รวมไปถึงการนำเสนอร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับประสบการณ์ การเรียนรู้ของเด็ก

จากนิยามคำจำกัดความของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน สามารถสรุปความหมายของคำว่า “สารนิทัศน์” ในแง่มุมของการพัฒนาทักษะของครู หมายถึง การใช้หลักฐานและข้อมูลการสอนต่าง ๆ เป็นเครื่องมือให้ครูนำมาคิดวิเคราะห์ คิดไต่ตรองเพื่อสะท้อนการเรียนรู้อย่างมีหลักการ ซึ่งจะช่วยให้ครูในการสรรค์สร้างองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาวิชาชีพต่อไป

2.2 รูปแบบของสารนิทัศน์

สารนิทัศน์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายรูปแบบ พัทรี ผลโยธิน (2542) ได้กล่าวถึงรูปแบบของสารนิทัศน์ไว้ 5 รูปแบบใหญ่ ๆ สรุปได้ดังนี้

1. พอร์ตโฟลิโอสำหรับเด็กเป็นรายบุคคล เช่น มีการเก็บชิ้นงาน หรือภาพถ่ายเด็กขณะทำกิจกรรม มีการใช้แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ แสดงให้เห็นความก้าวหน้าในงานที่เด็กทำ เป็นต้น
2. การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราว หรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เช่น การสอนแบบโครงการ (Project Approach) สามารถให้สารนิทัศน์เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กทุกด้าน ประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็ก และการสะท้อนตนเองของครู รูปแบบการบรรยายเรื่องราวจึงมีหลายรูปแบบ อาจได้จากเด็ก จากการบันทึกการสนทนาระหว่างเด็กกับครู เด็กกับเด็ก การบันทึกของครู การบรรยายของพ่อแม่ผู้ปกครองในรูปของหนังสือหรือจดหมาย หรือแม้กระทั่งจัดแสดงบรรยายสรุปให้เห็นภาพรวมการเรียนรู้ทั้งหมด
3. การสังเกตและการบันทึกพัฒนาการเด็ก เช่น ใช้แบบสังเกตพัฒนาการ การบันทึกสั้น เป็นต้น
4. การสะท้อนตนเองของเด็ก เป็นคำพูดหรือข้อความที่เด็กสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกจากการสนทนา อภิปราย แสดงความคิดเห็นของเด็กขณะทำกิจกรรม ซึ่งอาจบันทึกด้วยการเขียน ด้วยแถบบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกภาพ
5. ผลงานรายบุคคลและรายกลุ่ม ที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ ความสามารถ ทักษะและเจตนิสัยของเด็ก ครูที่ชำนาญจะนำผลงานเด็กมาใช้ในการพัฒนาการและกระบวนการการทำงานของเด็ก ครูส่วนใหญ่มักจะเก็บผลงานการเขียน และผลศิลปะ อย่างไรก็ตามครูควรเก็บผลงานหลากหลายประเภท เช่น ภาพเขียน การร่วมระดม

ความคิดและเขียนออกมาในลักษณะใบเมฆมม การแสดงออกทางดนตรี การก่อสร้างในรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่างภาษาพูดเป็นต้น ส่วนแล้วแต่เป็นข้อมูลที่สำคัญในการนำมาจัดทำเป็นสารนิทัศน์ทั้งสิ้น

นอกจากการเก็บข้อมูลหลักฐานเพื่อประเมินการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กปฐมวัยข้างต้นแล้ว สารนิทัศน์ยังมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการสอนของครู ดังที่ บุซบง ดันติวงส์ (2541) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับประเภทของหลักฐานในพอร์ตโฟลิโอของครูรายบุคคลที่ควรใช้พัฒนาการสอนมี 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. หลักฐานการสอนเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก

1.1 หลักฐานการสอนเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กที่เป็นภาพรวมของชั้นเรียน ได้แก่ ผลงานภาษาเขียน รายชื่อหนังสือ ผลงานที่เป็นสัญลักษณ์สื่อความคิดที่เรียบเรียงได้ ผลงานศิลปะและหัตถกรรมของเด็ก ตัวอย่างหรือภาพถ่ายงานประดิษฐ์ ภาพถ่าย เทปบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ที่แสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถทางดนตรีและเคลื่อนไหว คำพูดและ/หรือภาพถ่ายแสดงการแก้ปัญหา ความคิดเห็นและ/หรือความรู้สึกต่อตนเอง ผู้อื่น ตลอดจนเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ คำถามในเรื่องที่สงสัยหรือมีปัญหา ข้อมูลจากจดหมายสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน ตารางประเมินพัฒนาการของกลุ่ม

1.2 หลักฐานการเรียนรู้ของเด็กรายบุคคล ประกอบด้วยหลักฐานที่ระบุในข้อ 1.1 ทั้งหมดและเพิ่มเติมอีกสองรายการ ได้แก่ คำถามและบทสนทนาระหว่างเด็กกับครู หรือเพื่อนในโอกาสต่าง ๆ ตารางประเมินพัฒนาการเด็ก

2. หลักฐานเกี่ยวกับการสอนของครู ได้แก่ แผนการสอนของครูฝึกสอนและบันทึกการสังเกตการสอนของอาจารย์นิเทศ บันทึกความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการสอนแต่ละครั้ง ตัวอย่างสื่อ ภาพถ่ายและวีดิทัศน์แสดงการสอนและการจัดสภาพแวดล้อม ฯลฯ รายการต่างๆ จะถูกรวบรวมไว้ในพอร์ตโฟลิโอ ซึ่งครูฝึกสอนและอาจารย์นิเทศจะใช้วิเคราะห์ด้วยกันเพื่อปรับปรุงการสอนครั้งต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการจัดประเภทรูปแบบของสารนิทัศน์ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการใช้ข้อมูลจากสารนิทัศน์ ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งกับตัวเด็กในด้านของการประเมินผลตามสภาพจริงและกับตัวครูในด้านการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อไป

2.3 คุณค่าของสารนิทัศน์

พัชรี ผลโยธิน (2542) กล่าวว่า การทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้การสอนและการประเมินมีคุณภาพ ครูต้องเรียนรู้การจัดการชั้นเรียน การจัดเก็บข้อมูลขณะเด็กทำกิจกรรม การสะท้อนกลับข้อมูล และการนำข้อมูลและผลงานมานำเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้เห็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กตามหลักการพัฒนาเด็กให้เหมาะสมกับวัย พัฒนาการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการจัดทำสารนิทัศน์นั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการประเมิน

ครูที่จัดเก็บผลงานเด็กอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องเป็นระบบจะส่งผลต่อพัฒนาการ การเรียนการสอน (Helm, Beneke & Steinheimer, 1998) ดังนี้

1. สารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็ก สามารถสนองความต้องการในการประกันคุณภาพของการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาของตนเอง กล่าวคือ แสดงให้หลักฐานการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กทุกด้าน การบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดการของครู ลักษณะของวิธีการและปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ ทั้งยังช่วยให้ครูประเมินเพื่อการวางแผน

2. ครูที่ทำสารนิทัศน์มักจะสอนเด็กผ่านประสบการณ์ตรง เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและเป็นประสบการณ์ที่ท้าทายให้เด็กคิด ซึ่งจะกระตุ้นให้สมองเจริญเติบโตและพัฒนา

3. การจัดทำสารนิทัศน์จะช่วยให้ครูมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน การจัดการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล เพื่อกระตุ้นพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสม

4. การจัดทำสารนิทัศน์จะช่วยให้ครูมีความสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัย ศักยภาพและสนองความแตกต่าง ความต้องการพิเศษของเด็กปฐมวัย

5. เด็กรับรู้ความสำคัญและคุณค่าของการเรียนรู้ โดยการเอาใจใส่รับผิดชอบการทำงาน รู้จักการประเมินตนเอง เริ่มเรียนรู้ว่าจะทำอะไร แสดงสิ่งที่ตนเรียนรู้ในการจัดทำสารนิทัศน์กับเพื่อนและครูในชั้นเรียนอย่างไร

6. การจัดทำสารนิทัศน์ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก รวมทั้งเข้าใจการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนและบทบาทครู และคำนึงถึงบทบาทของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

บุษบง ดันติวงศ์ (2541) กล่าวถึง การทดลองนาระบบการจัดสารนิทัศน์ไปใช้ พบข้อสังเกตเกี่ยวกับ ลักษณะการเรียนรู้ของครูฝึกสอนที่แสดงให้เห็นถึงการเติบโตในทางวิชาชีพ ทั้งในส่วนที่เป็นความรู้และเจตคติ โดย สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์สอนที่เป็นชีวิตจริงของครูสรุปได้ดังนี้ ครูฝึกสอนมีความสุขและความกระตือรือร้นสูงในการสังเกตและเก็บหลักฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก เพราะหลักฐานเหล่านั้นให้แง่มุม เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ของเด็กตามพื้นฐานของความรู้ของผู้วิเคราะห์ ให้ข้อค้นพบใหม่ๆ ที่ไม่คาดคิดเกี่ยวกับเด็กและผู้สอนอยู่เสมอ อีกทั้งยังสามารถดูผลการแก้ปัญหาและปรับปรุงการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรม ครูฝึกสอนเห็นคุณค่าของการเล่น ซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็กวัยอนุบาลว่าเป็นบริบทในชีวิตจริงที่ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ ครูฝึกสอนเปิดใจรับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายต่าง ๆ กล้าและเต็มใจเรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตน เช่น เรื่องพอร์ด โพลีโอเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจและเป็นข้อถกเถียงกันมากในโรงเรียนที่ฝึกสอน ในฐานะที่เพิ่งสอนครูฝึกสอนก็ไม่มีคำตอบแต่ต้องการลองและเชื่อว่าจะต้องได้คำตอบไม่มากก็น้อย ครูฝึกสอนมีความตื่นตัวในการรักษาคุณภาพของตน ให้เวลากับการคิดทบทวนและประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้น มีการแสวงหาแหล่งข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็แสวงหาการทำงานเป็นทีมกับเพื่อนครู และอาจารย์พี่เลี้ยง แต่ก็มีการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

อาจกล่าวได้ว่าคุณค่าของการจัดทำสารนิทัศน์ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเด็กอย่างเป็นระบบแล้ว ยังส่งผลให้ครูได้เรียนรู้เกี่ยวกับการสอนของตนเอง มีโอกาสได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนกับเพื่อนครู พ่อแม่ผู้ปกครอง และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

2.4 การเตรียมจัดทำสารนิทัศน์

การจัดทำสารนิทัศน์ ครูควรดำเนินการดังนี้ (Helm , Beneke & Steinheimer. 1998 : 63) เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต้องใช้ให้เหมาะสมกับข้อมูลที่ต้องการเก็บ ทางที่ดีที่สุดคือวางแผนการเลือกและการจัดเก็บ วัสดุสื่อที่ต้องใช้ โดยเขียนรายการแยกไว้เป็นส่วน ๆ ให้เหมาะสมกับข้อมูลที่จะเก็บไว้ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตควมมีวัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้าง ให้จดรายการไว้ทั้งหมด เช่น กระดาษ การ์ดขนาด เล็ก ดินสอ ปากกา กล้องถ่ายรูป ฟิล์มถ่ายรูป แอบบันทึกเสียงเปล่า เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น ศึกษาหลักสูตร เป้าหมายการพัฒนาเด็ก ซึ่งจะช่วยให้ครูทราบว่าจะควรเก็บข้อมูลประเภทใด ลักษณะใดถึงจะทำให้เห็น พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอย่างเป็นรูปธรรม วางแผนการจัดทำ เลือกวิธีเก็บข้อมูล เช่น บันทึกสั้น ภาพ ถ่าย แบบสังเกต ภาพถ่ายจากสไลด์ แอบบันทึกเสียง แอบบันทึกภาพ การเขียนไดอะแกรมในรูปแบบใยแมงมุม การทำบันทึก แสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของเด็ก ครู หรือผู้ปกครอง เป็นต้น จัดแสดงข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยพิจารณาว่าข้อมูลใด แบบใดควรนำมาแลกเปลี่ยน และนำมาจัดแสดงให้ เห็นพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกผลงานของตนหรือของกลุ่ม และร่วมจัด เตรียมแสดงข้อมูลดังกล่าว

บอร์ดสารนิทัศน์ (Documentation Panels) เป็นบอร์ดสำหรับแสดงภาพถ่าย ผลงานศิลปะ คำบอกเล่าของเด็ก เชื่อมโยงกับคำบรรยายเชิงวิชาการ ข้อมูลทางการศึกษา บทความ หรือขยายไ้มงมหลักสูตร บอร์ดโดยทั่วไปมักจะเป็นการแสดงถึงผลงานศิลปะของเด็กหรือภาพถ่ายในชั้นเรียนเพื่อความสะดวกของผู้นักเรียน ความแตกต่างที่สำคัญของบอร์ดทั่วไปกับบอร์ดสารนิทัศน์อยู่ที่บอร์ดสารนิทัศน์จะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของครูสู่ผู้นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพราะเมื่อครูได้แสดงผลงานหรือภาพถ่ายของเด็กควบคู่ไปกับคำบรรยายเกี่ยวกับความรู้ที่เด็กสร้างขึ้นขณะเรียนรู้ ผู้นักเรียนก็จะเริ่มพัฒนาความเข้าใจว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไร ตัวอย่างเช่นเมื่อครูนำเสนอผลงานทางศิลปะพร้อมกับอธิบายถึงการผสมสี การคิดแก้ปัญหาของเด็ก ความคิดสร้างสรรค์ ครูช่วยให้พ่อแม่เข้าใจถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการเรียนแบบลงมือกระทำและหลักสูตรแบบเปิด (Open – ended Curriculum) บอร์ดสารนิทัศน์มักจะมีการบรรยายอย่างกะทัดรัด เน้นการนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน (Brown – Dupaul , Keyes & Segatti. 2001 : 209 - 213)

โครงสร้างของบอร์ดสารนิทัศน์ ประกอบด้วย

1. ประเภทของบอร์ดสารนิทัศน์ (Documentation Panels) จัดแบ่งประเภทได้ตามเนื้อหาที่สื่อออกมา ดังนี้
 - 1.1 สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน
 - 1.2 โครงการหรือ Emergent Curriculum
 - 1.3 เหตุการณ์พิเศษ เช่น การไปทัศนศึกษา เทศกาลต่างๆ
 - 1.4 หัวข้อการเรียนรู้ (Theme)
 - 1.5 ทักษะเฉพาะ เช่น ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและจังหวะ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา
 - 1.6 พัฒนาการของเด็ก เช่น ทักษะทางสังคม คุณค่าของการเล่น พัฒนาการทางอารมณ์ ทักษะการใช้กล้ามเนื้อ
 - 1.7 ทักษะที่เพิ่มขึ้นของเด็ก เช่น การช่วยเหลือตนเอง การอ่านเขียน ความสัมพันธ์ระหว่างมือและสายตา
2. การรวบรวมส่วนประกอบ เป็นการรวบรวมเนื้อหาสาระเพื่อจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์ ซึ่งอาจประกอบไปด้วย
 - 2.1 ผลงานที่เด็กทำ หรือเก็บโดยการถ่ายภาพเอกสารเก็บไว้
 - 2.2 บันทึกจากการสังเกตของครู (Anecdotal Records)
 - 2.3 ข้อมูลที่อ้างอิงจากหนังสือหรือตำรา
 - 2.4 แผนผังไ้มงมหลักสูตร (Curriculum Web)
 - 2.5 การเขียนตามคำบอกของเด็ก
 - 2.6 ภาพถ่าย
3. การจัดวางบอร์ดสารนิทัศน์ ควรคำนึง
 - 3.1 การกำหนดพื้นที่ที่จะจัดแสดง เช่น จะตั้งแสดงบนโต๊ะ หรือติดกับผนัง
 - 3.2 การเลือกชนิดของบอร์ดว่าจะเป็นแบบโปสเตอร์ หรือแบบตั้งได้สามด้าน
 - 3.3 การใส่หัวเรื่องในจุดที่ดึงดูดความสนใจ
 - 3.4 การคำนึงถึงเรื่องสุนทรียศาสตร์ เช่น การฉีกภาพและงานอย่างประณีต การใช้โทนสีของกระดาษให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่นำเสนอ การตกแต่งที่ไม่กรังกรังจนเกินไป เป็นต้น
4. การจัดแสดง เลือกทำเลที่ตั้งบอร์ดสารนิทัศน์ที่เด็กและผู้ปกครองสามารถมองเห็นได้ง่าย เช่น ทางเข้าออกห้อง ตู้เก็บของของเด็ก ฯลฯ

สรุปได้ว่า บอร์ดสารนิทัศน์ (Documentation Panels) สามารถใช้เป็นสื่อถึงความเชื่อเกี่ยวกับปรัชญาทางการศึกษาของครูได้ดี เนื่องจากข้อมูลที่จะนำเสนอในบอร์ดสารนิทัศน์ ต้องมีความกระชับได้ใจความ การจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์จึงทำให้ครูต้องมองการเรียนรู้ของเด็กอย่างชัดเจน โดยเฉพาะคุณค่าของการเล่นของเด็ก การสะท้อนความคิดลงในการนำเสนอบอร์ดสารนิทัศน์จะมีผลต่อการวางแผนของครู และสื่อความเชื่อนี้ไปยังพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งมักจะมีคำถาม หรือมองหาหลักฐานร่องรอยที่สัมผัสได้ถึงคุณค่าของการเล่น emergent curriculum นอกเหนือจากงานในแบบฝึกหัด ร่องรอยที่ปรากฏในบอร์ดสารนิทัศน์จะเป็นหลักฐานรองรับว่าเด็กได้เรียนรู้โดยการลงมือกระทำ

2.5 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการไตร่ตรองสารนิทัศน์

การไตร่ตรองสารนิทัศน์ เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า "Reflective Documentation" ประกอบด้วยคำว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิด (Reflective) กับคำว่า สารนิทัศน์ (Documentation) ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้กำหนดนิยามหรือคำจำกัดความไว้หลายลักษณะ ดังนี้

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2545) ได้กล่าวถึงการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนปฐมวัยว่า การคิดทบทวน (Reflection) เป็นช่วงของการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแปลงข้อมูล การอธิบายความและสรุปผล ช่วงนี้เป็นช่วงที่ผู้วิจัยต้องพิจารณาข้อมูลที่ค้นพบว่าบออะไรกับผู้วิจัยบ้าง การคิดทบทวนมีกระบวนการวิจัยอยู่ 2 ประการคือ การวิจารณ์เชิงสะท้อนผล (Reflexive critique) เป็นการคิดโดยใช้ฐานข้อมูลจากการบันทึกขณะดำเนินการวิจัย การสังเกต การสนทนา มาพิจารณาซึ่งมักจะขึ้นกับอัตตาของผู้บันทึก ประกอบกับความเชื่อและประสบการณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และการวิจารณ์เชิงวิภาษวิธี (Dialectic critique) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่น่าสนใจในการคิดทบทวน การถามเจาะลึกถึงเหตุผลจากผู้ถูกวิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตพบ การวิจารณ์เชิงวิภาษวิธีจะช่วยชี้ประเด็นข้อแม้ หรือความลำเอียงภายในให้ชัดเจนก่อนที่ผู้วิจัยจะนำไปสรุปเข้าข้างตัวเองโดยไม่ได้ตั้งใจ การคิดทบทวน (Reflection) จะบอกผู้วิจัยให้ทราบตลอดเวลาว่างานที่ปฏิบัติอยู่นั้นเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างไร มีประสิทธิภาพหรือไม่ จะแก้ปัญหาอย่างไรตลอดเวลาของการวิจัย ผู้วิจัยได้เรียนรู้และกระทำด้วยตนเอง คุณค่าของการวิจัยอยู่ที่ผู้วิจัยรู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่ รู้ว่าต้องการให้เกิดอะไร รู้ว่าคุณค่าที่เป็นเป้าหมายต้องไปให้ถึงนั้นทำอย่างไร

สกอน (นภเนตร ธรรมบวร. 2542 : 1987 ; อ้างอิงจาก Schon. 1987. *Educating the reflective practitioner*) กล่าวว่า การสะท้อนความคิดหรือการวิเคราะห์ตนเอง เป็นการกระทำที่ครูนึกทบทวนการกระทำ ประสบการณ์ต่างๆที่ผ่านมาของตน เพื่อค้นหาคำตอบว่าเกิดอะไรขึ้น และนภเนตร ธรรมบวร ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า การสะท้อนความคิดถือเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ช่วยให้ครูเข้าใจและตระหนักในตนเอง รู้ว่าตนเองเป็นใคร กำลังทำอะไร และวางแผนจะทำอะไรต่อไปในอนาคต นอกจากนั้นยังช่วยให้ครูทราบและตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการสอนของตนช่วยให้ครูเห็นทิศทางในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

นักการศึกษา กล่าวว่า ในการสะท้อนความคิดหรือการวิเคราะห์ตนเองนั้น ครูจำเป็นต้องมีเวลาหยุดคิด และนึกทบทวนไปถึงสิ่งที่ตนทำหรือปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันครูจำเป็นต้องมีโอกาสพูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนกับบุคคลที่ตนไว้วางใจซึ่งจะช่วยให้ครูเข้าใจและตระหนักในการสอนของตนมากขึ้น การสะท้อนความคิดถือเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูทั้งนี้เนื่องจากช่วยให้ครูเข้าใจในตนเองดีขึ้นเห็นทางเลือกของตน มีโอกาสหยุดคิดและถามคำถามตนเองเกี่ยวกับสิ่งปฏิบัติ ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเชื่อและความหวัง หรือทิศทางในอนาคตของตนอย่างไร แตกต่างจากที่ตนเริ่มสอนมานาน้อยเพียงไร (Greene,1973 ; Dobson,1983 อ้างถึงใน นภเนตร ธรรมบวร , 2542.)

จากนิยามคำจำกัดความของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน สามารถสรุปความหมายของคำว่า

“การไตร่ตรองสารนิทัศน์” ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญสำหรับการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูในงานวิจัยนี้ หมายถึง การใช้หลักฐานและข้อมูลการสอนต่าง ๆ เป็นเครื่องมือให้ครูนามาคิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรองเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ที่มีหลักการ ซึ่งจะช่วยให้ครูในการสรรค์สร้างองค์ความรู้สำหรับการพัฒนาวิชาชีพ

2.6 คุณค่าและความสำคัญของการไตร่ตรองสารนิทัศน์

การไตร่ตรองสารนิทัศน์ เป็นกิจกรรมที่ครูผู้จัดทำสารนิทัศน์ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการ เพื่อคิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรองข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ทั้งของเด็กและครูอย่างมีหลักการ ในการไตร่ตรองสารนิทัศน์ครูจึงจำเป็นต้องฝึกใช้การวิจารณ์ของไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองอย่างต่อเนื่อง

นกเนตร ธรรมบวร (2542) กล่าวถึงวิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการสอนเพราะช่วยให้ครูตระหนักถึงสิ่งที่ปฏิบัติ เข้าใจตนเองและมีทิศทางในอนาคต

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยของสหรัฐอเมริกา เคทซ์ (Duff Brown & Van Scoy. 1995 ; citing Katz. 1972 . *Reflection and Self-Evaluation Keys to Professional development.*) สรุปไว้ว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิด และการประเมินตนเอง เป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพ กล่าวคือ แนวคิดของความสัมพันธ์ของการคิดไตร่ตรองกับแรงจูงใจภายใน สนับสนุนให้มีการประเมินตนเอง และการสนทนากายในความคิดของครู ซึ่งมีอิทธิพลต่อมุมมองและเจตคติที่มีต่อบทบาท ปฏิสัมพันธ์ ความพอใจในการทำงาน การรับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เป็นอยู่และความก้าวหน้าของตนเอง

เทอร์เทล , เคลน และ จเวทท์ (Tertell , Klein & Jewett. 1998) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของการฝึกอบรมครูประการหนึ่ง คือ การเน้นกระบวนการการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง เชื่อว่าถ้าครูได้มีการไตร่ตรองสะท้อนความคิด เขาจะได้คิดเกี่ยวกับคุณค่า ความเชื่อ และการปฏิบัติของเขา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของครูในการปรับปรุงการสอนเป็นผลมาจากการเน้นการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการฝึกอบรมครู

บุ๊คเกอร์ คาร์เตอร์ และนิมโม (Booker Carter & Nimmo. 1999) กล่าวถึง การใช้สารนิทัศน์เพื่อเป็นเครื่องมือให้ครูได้ไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการพัฒนา ดังนี้

1. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติ ทำให้ครูเข้าใจ และคิดพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดคุณค่า ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดหรือจุดดีในการสอนได้ดีกว่า
2. การพัฒนาวิชาชีพ ความสามารถ และจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนของครู สามารถเกิดขึ้นได้ในขณะที่ครูไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติในห้องเรียน
3. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดและการทำสารนิทัศน์ ช่วยให้ครู ผู้ปกครองและเพื่อนครูตระหนักในจุดแข็งของการสอนและการพัฒนาหลักสูตร
4. ครูต้องมีการสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อนครู และชุมชน เกี่ยวกับความคิดเบื้องหลังของการสอนและหลักสูตร ซึ่งการไตร่ตรองสะท้อนความคิดส่งเสริมให้ครูมีความชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่ทำและเหตุผลว่าทำเพื่ออะไร
5. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความหมายของสารนิทัศน์ของเด็ก นำครูไปสู่การตั้งสมมุติฐาน และการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางที่ครูจะปฏิบัติในหลักสูตร ซึ่งสามารถส่งเสริมการคิดของเด็กในวิถีทางที่มีความหมาย
6. การไตร่ตรองสารนิทัศน์มีพลังในการสนับสนุนผู้ปกครอง ผู้บริหาร และเพื่อนครูได้เห็นวิถีทางที่เด็กเรียนรู้

7. การไตร่ตรองสารนิทัศน์สามารถสร้างกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งกับเด็ก ผู้ปกครองและเพื่อนครู สารนิทัศน์และการจัดแสดงหลักสูตรแบบความคิดที่กองเกยขึ้น สนับสนุนให้ผู้ปกครอง และเพื่อนครูได้เรียนรู้การสอนร่วมกัน

การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาศักยภาพการสอนของครูได้ด้วยเหตุผลหลายประการดังนี้ (York-Barr and others. 2001 : 9)

1. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเป็นการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้เรื่องการสอนอย่างต่อเนื่อง
2. ทำให้เกิดความเข้าใจและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในบริบทของการทำงาน
3. ทำให้ครูตระหนักถึงความรับผิดชอบในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง
4. ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนครูดียิ่งขึ้น ลดสภาพการทำงานที่โดดเดี่ยวลดลง
5. ทำให้นักการศึกษาได้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ

ความสำคัญของการไตร่ตรองสารนิทัศน์ นอกจากจะส่งผลต่อการพัฒนาเด็กและแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ของเด็กแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ของครูจากการสอนและส่งผลต่อการพัฒนาการสอนโดยสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเองอีกด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำเสนอสารนิทัศน์ การไตร่ตรองสารนิทัศน์จึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาวิชาชีพครู (ศิริประภา พงศ์ไทย. 2542 : 18) ดังนี้

1. การไตร่ตรองสารนิทัศน์เป็นการให้อำนาจครูในการประเมิน ระบุเป้าหมายกำหนดบทบาทในการพัฒนาตนเอง ตามบริบทการสอนที่แท้จริง ซึ่งผู้บริหารมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและช่วยให้ชัดเจน มีประโยชน์ทำให้ครูเกิดแรงจูงใจภายใน มีความตื่นตัวและกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาการสอนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ
2. ช่วยพัฒนาทักษะการวิเคราะห์เชื่อมโยงหลักการกับการปฏิบัติ ในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเองมากกว่าที่จะปฏิบัติตามแบบกันไป ทำให้เห็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบและต่อเนื่องดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุด ทำให้ครูมีความชัดเจนมากขึ้นในสิ่งที่ทำ ทำอะไร เพื่ออะไร ปัญหา สิ่งที่จะต้องทำต่อไป และทราบว่าจะตนเองก้าวหน้าไปอย่างไร อย่างเป็นรูปธรรม
3. ธรรมชาติของการไตร่ตรองเป็นการคิดเชิงวิพากษ์ ในการพิจารณาสำรวจสร้างคุณภาพของการปฏิบัติอย่างละเอียด รอบคอบ สมเหตุสมผล หลักฐานต่าง ๆ จึงให้ข้อค้นพบ แง่คิดเกี่ยวกับการสอนแก่ครู ทั้งด้านคุณค่า ความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติอยู่เสมอ ๆ
4. เป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ปัญหา การอภิปรายในกลุ่มเพื่อนครู ผู้บริหาร ผู้นิเทศก์ อย่างเปี่ยมความหมาย ซึ่งส่งเสริมวิธีการทำงานแบบร่วมมือในกลุ่มเพื่อนครู ผู้บริหาร และผู้ปกครอง อาจขยายออกไปในกลุ่มที่มีความสนใจในนวัตกรรมหรือการสอนแนวเดียวกัน หรือเรียกว่ากลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความสำคัญของการไตร่ตรองสารนิทัศน์จะเห็นได้ว่า การไตร่ตรองสารนิทัศน์เป็นกระบวนการที่ต้องใช้การไตร่ตรองสะท้อนความคิดทั้งกับตนเอง กับเพื่อนครู ผู้บริหาร ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชน การคิดในลักษณะนี้จะช่วยให้ครูได้ตระหนักถึงจุดแข็งในการสอนของตนเอง เรียนรู้การทำงานในมุมมองที่แตกต่างจากเพื่อนครู ผู้บริหาร และผู้ปกครอง ส่งเสริมให้ครูเป็นผู้คิดเป็น นำไปสู่การพัฒนางานพัฒนาหลักสูตรของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

2.7 วิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิด

วิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิด เป็นกระบวนการสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดและวิธีการเกี่ยวกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

York – Barr (2001 : 11-13) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ไตร่ตรองสะท้อนความคิดเพื่อพัฒนาการสอนไว้ใน 4 ระดับคือ

1. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง (Individual Reflection) การไตร่ตรองในระดับนี้จะช่วยเพิ่มพูนความสามารถเฉพาะตัวเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง โดยใช้ทักษะไตร่ตรองสะท้อนตนเอง ถึงสิ่งที่ตนคิดและทำ

2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนร่วมงาน (Reflection with Partners) การไตร่ตรองในระดับนี้จะช่วยให้ครูและเพื่อนครู เพิ่มพูนการเรียนรู้และความมั่นใจเกี่ยวกับการสอนของตนเอง ทำให้เห็นมุมมองที่แตกต่างจากคนอื่น เพิ่มพูนความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ สร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงในการทำงานร่วมกันและลดความรู้สึกโดดเดี่ยวในการทำงานของครู

3. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มย่อยและทีมงาน (Reflection in Small groups and Teams)

4. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดในระดับโรงเรียน (Schoolwide Reflective practice)

วิธีการสำหรับการไตร่ตรองในแต่ละระดับ สามารถทำได้หลากหลายวิธีเพื่อส่งเสริมการคิดไตร่ตรองของครู ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดใน 3 ระดับ คือ การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนร่วมงาน และการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มย่อยและทีมงาน ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละระดับ ดังต่อไปนี้

1. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

คอสด้า และแกมสตัน (York-Barr and others. 2001 : 51 ; citing Costa and Garmston. 1994. *Cognitive coaching : A foundation for renaissance school.*) ได้เสนอกรอบความคิดในการสะท้อนตนเองเป็นข้อคำถาม 5 ข้อ ได้แก่

- 1) ความมีประสิทธิภาพ “ในสถานการณ์นี้ใช้คิดได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ? ” , “ฉันกำลังมีบทบาทหน้าที่อะไร”
- 2) ความยืดหยุ่น “ฉันจำกัดความคิดของตนเองหรือไม่ ? ” , “ฉันใช้ความคิดเพียงแนวทางเดียวในการทำงานหรือแก้ปัญหา หรือไม่ ?”
- 3) ความสามารถในการพัฒนาตนเอง “ฉันสามารถทำอะไรได้ดีกว่าเคยทำหรือไม่ ? ” “ฉันสามารถจะพัฒนาตนเองได้อย่างไร ?”
- 4) ความตระหนักรู้ เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเองและบริบทที่อยู่รอบตัว “อะไรที่ฉันตระหนักรู้ ? ” “อะไรที่ฉันจำเป็นต้องรู้ ? ” “อะไรที่ฉันยังไม่รู้ ?”
- 5) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การรับรู้ว่าคุณเองไม่ได้ทำงานอย่างโดดเดี่ยว ต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นคนหนึ่งคนใดไม่ว่าเราจะต้องการหรือไม่ก็ตาม “ใครสามารถช่วยเหลือฉันได้บ้าง ? ” “มีใครที่เกี่ยวข้องกับงานของฉันบ้าง และพวกเขาเหล่านั้นสามารถทำอะไรได้บ้าง ?”

วิธีการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสะท้อนความคิดกับตนเอง อาจทำได้หลายวิธีดังนี้ (York-Barr and others. 2001 : 52-56)

- 1) การเขียนบันทึก (Journaling)
- 2) การทำแผนผังความคิด (Mapping)
- 3) การบันทึกเรื่องราวของครู (Teacher Narratives)
- 4) การทำพอร์ตโฟลิโอการสอน (Teaching Portfolios)
- 5) การอ่านบทความและการสะท้อนความคิด (Reading with Reflection)

2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนร่วมงาน

การไตร่ตรองสะท้อนความคิดในระดับเพื่อนร่วมงานนี้ ช่วยความเข้าใจของตนเองมีความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน การไตร่ตรองในระดับนี้อาจทำได้โดย

- 1) การบันทึกแสดงความคิดเห็น (Dialogue Journals)
- 2) การบันทึกแสดงความคิดเห็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Dialogue)
- 3) การกำหนดกรอบความคิดจากประสบการณ์ที่ทำ (Framing Experience From Practice)
- 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
- 5) รายงานประจำสัปดาห์ (Weekly Reviews)
- 6) แบบฝึกการฟัง (Listening Practice)
- 7) เรียนรู้จากการสังเกต (Observational Learning)

3. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มย่อยและทีมงาน

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มย่อยและทีมงาน (York-Barr and others. 2001 : 83-90) ได้แก่ ขนาดของกลุ่มควรมีขนาดใหญ่พอที่จะมีความหลากหลายของการรับรู้ และเพียงพอที่จะเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แต่ควรจะมีขนาดเล็กพอที่จะกระตุ้นให้สมาชิกของกลุ่มได้มีส่วนร่วม นอกจากขนาดของกลุ่มแล้วยังควรคำนึงถึงคุณลักษณะของกลุ่มในด้านต่าง ๆ ด้วย เช่น ความเหมือนกันและต่างของเพศ อายุ เชื้อชาติ ประสบการณ์ ภูมิหลังต่าง ๆ ด้านการรวมกลุ่มด้วยความสมัครใจกับการใช้อำนาจ เป็นต้น และสิ่งที่ควรคำนึงเป็นประการสุดท้ายได้แก่บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับกลุ่มเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการทำงานให้กับกลุ่ม

โครงสร้างและกระบวนการของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มย่อยและทีมงานนี้ (York-Barr And others. 2001 : 91-99) ประกอบด้วย

1) การวางแผนเพื่อการสะท้อนของกลุ่ม เป็นรูปแบบการสะท้อนเพื่อการลงมือปฏิบัติ ผู้ออกแบบกระบวนการเพื่อการสะท้อนความคิดของกลุ่มจำเป็นต้องหาวิธีการที่ทำให้กลุ่มมุ่งสู่เป้าหมาย มีบรรยากาศของการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ในขั้นตอนของการวางแผนนี้ควรดำเนินการดังนี้

- กำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม ว่าต้องการให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้อะไรและมีความสามารถที่จะทำอะไรได้จากกิจกรรมนี้
- เลือกวิธีการที่จะใช้ในการประกอบกิจกรรมการสะท้อนของกลุ่ม ทั้งด้านเนื้อหา และกระบวนการของกิจกรรม
- เตรียมวาระการประชุมที่เหมาะสมกับเวลาที่มีอยู่
- การติดตามผล

2) การเริ่มต้นกระบวนการ เป็นการเริ่มต้นแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มเพื่อการสะท้อนความคิด ชี้แจงภาพรวมของกิจกรรม กรอบของเวลา กระบวนการและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้มีการวางบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม

3) การกำหนดวาระการประชุม เมื่อกลุ่มเริ่มต้นกระบวนการไตร่ตรองสะท้อนความคิด เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มควรได้รับการชี้แจงอย่างชัดเจนถึงวิธีการที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวินิจฉัยปัญหา การจัดการกับข้อขัดแย้ง การคิดตัดสินใจและการวางแผนเพื่ออนาคต

4) การสรุปจบกระบวนการ เป็นขั้นตอนของการสรุปเนื้อหา และตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน กรอบการทำงานเพื่อการสะท้อนความคิดในการสรุปจบกระบวนการ อาจทำได้โดยการใช้ การจับประเด็นความคิดที่สำคัญ การทบทวนถึงสิ่งที่เรียนรู้อย่างลึกซึ้ง การบันทึกคำถามที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผ่านมา และการวางแผนถึงสิ่งที่จะดำเนินการต่อไป

ยุทธวิธีเพื่อการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่ม สามารถทำได้หลากหลายวิธีดังนี้ (York-Barr and others, 2001 : 110 - 117)

- 1) การใช้การอุปมา (Metaphors)
- 2) บัตรสนทนา (Talking Cards)
- 3) หมวก 6 ใบ (Six Hats)
- 4) แทงค์ความคิด (Think Tank)
- 5) การสะท้อนบทบาทซึ่งกันและกัน (Interactive Reflective Teaching)
- 6) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของครู (Teacher Dialogues)
- 7) การใช้เทปวิดีโอ (Video Clubs)

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิด พบว่าหลายวิธีการของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในแต่ละระดับไม่ว่าจะเป็นสะท้อนกับตนเอง กับเพื่อนร่วมงาน หรือการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่ม มีความสอดคล้องคาบเกี่ยวกันอยู่ ทั้งนี้การเลือกใช้ยุทธวิธีจึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบท และศักยภาพของกลุ่มที่ดำเนินการไตร่ตรองสะท้อนความคิดของกลุ่มนั้น ๆ

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู

3.1 แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาครูเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่น่ามาเป็นพื้นฐานในการพัฒนางานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในการพัฒนาครูอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงพิจารณาแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาครูตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ในอดีตที่ผ่านการพัฒนาครูประจำการมักเป็นการฝึกอบรมในลักษณะที่ครูเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) มากกว่าเป็นผู้กระทำ (active) ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มครูเพื่อฟังบรรยาย หรือการอภิปรายของวิทยากร แม้ว่าเนื้อหาสาระและวิธีการอบรมจะน่าสนใจเพียงใดก็ตาม ครูรับการอบรมก็ไม่ได้มีความรู้ไม่มีทักษะหรือเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานมากนัก หลังการอบรมแล้วก็กลับเข้าสู่สภาพเดิม การฝึกอบรมในลักษณะที่ครูเป็นผู้ถูกกระทำจึงไม่ได้ทำให้ครูพัฒนาอย่างถาวรและยั่งยืนเลย ต่อมารูปแบบการพัฒนาครูจึงเปลี่ยนจาก การฟังคำบรรยายมาเป็นประชุมกลุ่ม การระดมสมอง การฝึกปฏิบัติการและการปฏิบัติงานภาคสนามซึ่งครูได้ปฏิบัติหรือแสดงเองมากกว่าเป็นผู้ฟังหรือผู้ดู แต่สถานการณ์ที่ฝึกปฏิบัติก็เป็นเพียงสถานการณ์จำลองหรือสมมุติเพื่อฝึกอบรมเท่านั้นผลที่เกิดขึ้นกับครูจึงอาจไม่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบการพัฒนาครูในภาวะการทำงานปกติและการประเมินผลการพัฒนาจึงได้รับความสนใจเพราะนอกจากจะจูงใจครูให้พัฒนาตนเองแล้วยังส่งผลให้งานประจำของเขาได้รับการพัฒนาอีกด้วย เพราะเป็นการพัฒนาโดยการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงทำให้ครูสามารถพัฒนาทักษะไปสู่ครูมืออาชีพได้มากขึ้น การพัฒนาครูในภาวะการทำงานปกติ คือการให้ครูปรับปรุงพัฒนาคุณภาพตนเองและปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการทำงานอย่างเป็นระบบ บันทึกและประมวลผลการปฏิบัติงานไว้เป็นช่วงๆ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์และหาข้อสรุป แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่ๆ แสวงหาหรือใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการปฏิบัติงาน องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาครูในภาวะการทำงานปกติคือ พี่เลี้ยงหรือผู้นิเทศ และระบบการประเมินผลงานแบบรอบด้าน ผู้นิเทศหรือพี่เลี้ยงควรเป็นผู้ใกล้ชิดที่สามารถแนะนำและให้แนวทางพัฒนาที่ถูกต้องแก่ครูได้อย่างสม่ำเสมอ (นฤมล บุณนิม, 2542 : 13-14)

เมื่อเรากล่าวถึงความต้องการในการเรียนรู้และขั้นพัฒนาการ เรามักนึกถึงเฉพาะเด็ก ความจริงแล้วครูก็มีการเรียนรู้และมีขั้นตอนของการพัฒนาการในการสอนเช่นกัน (บุษบง ดันตวิวงศ์, 2541 : 43)

ขั้นที่ 1 ครูมุ่งเพียงให้สามารถสอนเด็กได้ครบถ้วนตามที่หลักสูตรกำหนดและเพิ่งเริ่มตระหนักถึงช่องว่างระหว่างความสำเร็จที่คาดหวังกับความเป็นจริงในห้องเรียน ในขั้นนี้ครูจะใช้เวลาพยายามทั้งหมดเตรียมการสอนให้ครบถ้วนตามแผนที่วางไว้ให้สำเร็จ

ขั้นที่ 2 เมื่อครูสามารถสอนตามแผนได้ครบถ้วนแล้ว ครูมักเริ่มมองเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เริ่มคาดคะเนปัญหาในห้องเรียนได้และจำแนกทักษะและงานต่างๆ ที่ต้องพัฒนาต่อไป

ขั้นที่ 3 เมื่อครูสามารถสอนได้ตามแผนและปรับการสอนให้สนองความต้องการรายบุคคลของเด็กได้แล้ว ครูจะเริ่มมองหานวัตกรรมเพื่อปรับปรุงการสอนของตน

ขั้นที่ 4 เมื่อครูได้ศึกษานวัตกรรมต่างๆ ที่เป็นทางเลือกมาแล้ว ครูจะเริ่มแสวงหาคำตอบที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับจุดยืนในความเป็นครูของตน เช่น การศึกษาจะพัฒนามนุษย์ได้อย่างไร ปรัชญาของนวัตกรรมนี้คืออะไร ธรรมชาติของการพัฒนาการเรื่องนี้คืออะไร

แน่นอนที่สุดว่าครูที่มีพัฒนาการในขั้นที่ 4 ย่อมมีน้อยกว่าครูที่อยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 1 แม้ว่าจะมีตำราคู่มือและการอบรมมากมาย แต่ก็พบว่าครูยังมีความรู้ ความเข้าใจและความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อบรมแตกต่างกัน เพราะอยู่ในขั้นพัฒนาการที่แตกต่างกัน

การให้การศึกษาสำหรับครูควรเน้นการสร้างองค์ความรู้ตามแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ซึ่งเป็นทฤษฎีพื้นฐานที่จะทำให้การอบรมครูมีประสิทธิภาพ มีผลต่อความคิดความรู้สึกรู้สีกของครูว่า การสอนและการพัฒนาการสอนเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็น “การไตร่ตรองสะท้อนความคิด” มากกว่า “การปฏิบัติตามกิจกรรมตามการกำหนดของหลักสูตร” จากการทดลองนำทฤษฎีตามแนวคิดการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ไปใช้ในการฝึกอบรมครูเป็นเวลาสองปี พบว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับการบรรยายของ บรูค (ศิริประภา พงษ์ไทย, 2542 : 26) กล่าวว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ จะช่วยให้เราสร้างสรรค์องค์ความรู้ แต่ถ้าปราศจากโอกาสในการวิเคราะห์ประสบการณ์ ความเข้าใจใหม่ๆ จะรวบรวมเข้าด้วยกันค่อนข้างยาก

ทิสนา แคมณี (2545) กล่าวถึงแนวคิดการสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) ว่าความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้งอกงามขึ้นไปได้เรื่อยๆ การสร้างสรรค์ความรู้ประกอบด้วย ความรู้เดิม ความรู้ใหม่ และกระบวนการทางสติปัญญา ได้แก่กระบวนการทางสมองที่ใช้ในการทำ ความเข้าใจความรู้ที่รับมา และใช้ในการเชื่อมโยงและปรับความรู้เดิมและความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ มีโอกาสคิดถกเถียง ท้าทายทำความเข้าใจ เชื่อมโยงข้อมูล และสร้างความหมายของข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย ส่งผลถึงความเข้าใจและการคงอยู่ของความรู้

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535:182) กล่าวถึงการพัฒนาครูว่า การพัฒนาครูมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคณะครูในโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนา คณะครูควรมีนโยบายของโรงเรียนเพื่อกระตุ้นและสร้างความตื่นตัวให้กับคณะครูในอันที่จะพัฒนาดตนเองให้ก้าวหน้า อยู่เสมอ ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ตลอดจนหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจในฐานะของครูที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ การพัฒนาคณะครูมุ่งพัฒนาที่ตัวครู เป็นการพัฒนาความก้าวหน้าของครูแต่ละคนในด้านความรู้ ทักษะ การรับรู้ และเทคนิคต่างๆ ในการเรียนการสอนรวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน

รุบิน (นิพนธ์ ไทยพานิช. 2535 : 187-188) ได้กล่าวถึงแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมครูประจำการว่าโดยทั่วไปแล้ว ควรมุ่งเน้นในสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเผยแพร่ความรู้ทั่วไป และข้อมูลเนื้อหาวิชาการ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
3. เกี่ยวกับการปรับทัศนคติ ปรับตัวเองในฐานะที่มีบทบาทเป็นครู

หลักการ 5 ประการที่สามารถนำความสำคัญ 3 ประเด็นดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. ครูแต่ละคนต้องมีความเชื่อว่า เขาสามารถที่จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงการศึกษาได้โดยการประเมินผลการจัดการเรียนการสอน จากการทดลองด้วยตนเอง หรือผลการทดสอบที่ได้แนะนำไว้จากนักการศึกษาท่านอื่นๆ

2. ครูแต่ละคนจะต้องลดการต่อต้าน เพื่อทำงานในการเสริมสร้างศักยภาพตนเองโดยทำงานด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ดูแลจิตใจของตนเองตลอดเวลา จะต้องเปิดกว้างต่อการใช้ทรัพยากรทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา และปรับปรุงสมรรถภาพในการสอนของตนเอง

3. ครูแต่ละคนต้องมีโอกาสได้รับข้อมูล ได้รับรู้เกี่ยวกับโครงการในการพัฒนาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องตรงกัน สุ่มรอบคอบในการพิจารณาทางเลือกต่างๆของโครงการร่วมกัน และมีการตัดสินใจลำดับความสำคัญก่อนหลังอย่างเพียงพอร่วมกันเกี่ยวกับผลของการสอน

4. ครูแต่ละคนต้องมีแหล่งที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคต่างๆ ที่เขาต้องการ อาจจะเป็นรูปแบบของการให้คำปรึกษา การร่วมมือให้ความช่วยเหลือในระหว่างคณะครูด้วยกัน และคณะครูแต่ละคนจะต้องมีโอกาสนะสนทนากันต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ความรู้ในเชิงหลักการและทฤษฎี และการวางแผนในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

5. ผู้นำในการฝึกอบรมนั้น จะต้องจัดสรรภาวะผู้นำเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพอย่างจริงจัง จัดสรรให้เกิดพาหะไปสู่ความสำเร็จในจุดประสงค์ของการพัฒนาให้จงได้ ช่วยประคองให้คณะครูไม่เกิดทัศนคติที่ต่อต้าน สันโดษ หรือหวั่นวิตกต่อการรับการฝึกอบรม พยายามให้บรรลุเป้าประสงค์ของโรงเรียน

การพัฒนาครูเพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจและได้เรียนรู้อย่างแท้จริงเต็มตามศักยภาพของครู ควรคำนึงถึงทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้อย่างมาก Jones (ศิริประภา พงษ์ไทย. 2542 : 28) ได้กล่าวถึงบริบทสำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่าเรียนรู้ได้อย่างไร ซึ่งมีลักษณะเป็นไปในทางเดียวกันกับการเรียนรู้ของเด็ก ดังนี้

1. ภายใต้อารมณ์ความปลอดภัยและท้าทาย มนุษย์จะมีลักษณะอยากรู้ อยากเห็นเป็นธรรมชาติ มีแรงจูงใจภายใน เป็นผู้เรียนรู้โดยตรงด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้าง ก่อรูปความรู้โดยผ่านการกระทำในสภาพแวดล้อมและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

3. การสร้างองค์ความรู้ด้านอารมณ์สังคม เช่นเดียวกันกับความคิดเชิงเหตุผล ความรู้สอดแทรกอยู่ในการแลกเปลี่ยนความหมาย และขึ้นอยู่กับบริบทจากความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ

4. การเรียนรู้แบบลงมือกระทำและอย่างกระตือรือร้น การสนับสนุนการแสดงออกเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญ ที่จะช่วยให้เกิดกลุ่มชนชนนักคิดเชิงวิพากษ์อย่างเสมอภาคกัน

5. การเรียนรู้ทำให้เกิดบริบทความจริงในสังคม

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535 : 101-103) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีภารกิจหลักประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานความสำเร็จของการนิเทศการศึกษานั้นจะต้องมีตัวบ่งชี้ให้เห็นว่าได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศไปในทิศทางที่ดีขึ้น หากแต่มีปัจจัยหลายประการที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งได้รวบรวมความคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Formulation) ข้อมูลจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ค้นพบ (Empirical Finding) ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไว้ดังนี้

1. มนุษย์จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขาก็ต่อเมื่อเขาได้เปลี่ยนแปลงการรับรู้ในตัวเอง ในบทบาท หรือในสถานการณ์แวดล้อมที่เขาเกี่ยวข้องอยู่

2. บุคคลจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงจากบุคคลอื่นซึ่งได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกที่ยอมรับในตัวเอง และแสดงความปรารถนาดีที่จะให้ความช่วยเหลือต่อตัวเขา ที่จะพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง แนวทางในการดำเนินงานด้วยตนเอง

3. การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกขององค์กรทางการศึกษานั้น ทำให้เกิดการปรับ

บังคับ ทำให้เกิดความต้องการที่ต่อเนื่องสำหรับการเปลี่ยนแปลง จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง การให้ความสนับสนุนและการประเมินการเปลี่ยนแปลงจะเจริญงอกงามอย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นทางการที่สำคัญของการนิเทศการศึกษา

4. มีความเป็นไปได้สำหรับผู้นิเทศการศึกษาและครู อย่างน้อยที่สุดทั้งคู่ได้มีส่วนร่วมในการควบคุมกระบวนการ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายและกระบวนการอันเก่าแก่ที่เขาทั้งสองมีความไม่แน่ใจ และเขาทั้งสองสามารถที่จะสร้างสรรค์สร้างแนวทางอันใหม่ จุดมุ่งหมายใหม่ รวมทั้งวิธีดำเนินการใหม่เข้ามาทดแทนได้ นอกจากนี้แล้วแรงบีบบังคับจากภายในและภายนอก สามารถที่จะผลักดันให้เกิดการควบคุมกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงได้ในบางระดับ

5. ด้วยการดำเนินงานที่ผ่านการประยุกต์ใช้หลักการ และวิธีการของภาวะผู้นำ การสื่อสาร การสร้างแรงจูงใจ และการแก้ปัญหาทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่ครู ผู้บริหาร และนักเรียนจะมีอิทธิพลทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสถานศึกษา

6. ความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของครูจะเกิดขึ้นถ้าต้องการยกระดับในการเรียนของนักเรียน แต่เป็นการดำเนินการที่ยากมาก มีความสลับซับซ้อนเกินความเข้าใจของบุคลากรในโรงเรียนยิ่งไปกว่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต้องจัดทำให้อบรมครอบคลุมทั้งโรงเรียน และรวมไปถึงวิถีทางที่จะเชื่อมสัมพันธ์กับชุมชนในท้องถิ่นและองค์กร หรือสมาคมทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

7. กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นอยู่เสมอที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับกระบวนการของการรักษาไว้ ซึ่งตำแหน่ง ยศ สถานภาพ สภาวะ ฐานะเดิมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

8. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นจะมีผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องเสมอ และมีผลกระทบต่อองค์กรของมนุษย์ เช่น โรงเรียน บุคคลจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ

9. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือในหน่วยงานย่อยใดหน่วยงานย่อยหนึ่งขององค์กรใหญ่ จะมีอิทธิพลทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่น หรือหน่วยงานย่อยอื่นๆ ในองค์กรนั้น

10. กระบวนการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมในโครงสร้างขององค์กร และพฤติกรรมมีส่วนร่วมของคณะครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทุกๆ คนในโรงเรียน

11. ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องการผู้นำที่มีความสามารถเป็นพิเศษ มีภาวะผู้นำที่สูงมาก พร้อมทั้งคุณสมบัติสำคัญอื่นๆ คือ ความรู้และความคิดรวบยอด ความชำนาญด้านเทคนิค และทักษะทางด้านมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

12. อุปสรรคและช่องว่างในการทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโรงเรียนนั้น เนื่องมาจากขาด “ตัวแทนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง” (Change Agents) ในโรงเรียน และขาดงานวิจัยที่ทดสอบได้ ค้นหาความรู้ในภาคสนามที่จะมาใช้สนับสนุนในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

13. การส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ในกิจกรรมและการปฏิบัติการในการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นวิธีการที่ดีมากสำหรับลดแรงต่อต้านในการเปลี่ยนแปลง การทำงานอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงาน สามารถที่จะส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่ดีและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในองค์กร

14. ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้บุคลากรในองค์กรมีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทัศนคติที่เกิดขึ้นในทางที่ดีของบุคลากรนั้น จะช่วยให้ผู้นิเทศการศึกษาได้มีโอกาสทำงานติดตาม ส่งเสริมโครงการหรือโปรแกรมทางการศึกษา ที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงนั้นให้ดำเนินการไปด้วยความราบรื่น ด้วยทัศนคติที่ดีของบุคลากรทางการศึกษาทุก ๆ คนนั้นจะช่วยให้ผู้นิเทศการศึกษาสามารถมีอิสระและท้าทายที่จะทดลองทำในสิ่งใหม่ๆ ถึงแม้ว่าจะต้องใช้ความพยายามและทำงานหนัก และเป็นการเสี่ยงก็ตาม แต่เขาก็จะมีกำลังใจในการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ท้อถอย

15. ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะต้องจัดการให้เกิดขึ้นก็คือ การปลดปล่อยศักยภาพของบุคคลในองค์กร การสื่อสารที่มีคุณภาพ และพฤติกรรมภาวะผู้นำที่สมบูรณ์แบบ

16. ถ้าหากว่าผู้นำในการเปลี่ยนแปลงต้องการให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นได้รับการสถานภาพของการเปลี่ยนแปลงไว้นานแสนนาน เขาจะต้องจัดสร้างสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ในลักษณะที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น สามารถมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างนักวิชาชีพ มีวัฒนธรรมในการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เขากำลังเผชิญอยู่

การนิเทศการศึกษามีภารกิจประการหนึ่งในการจัดกระทำกับการ “ปลดปล่อยศักยภาพของครู” ผู้นิเทศการศึกษาที่ต้องการจะดำเนินการปลดปล่อยศักยภาพของครูเพื่อที่จะส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาความเจริญงอกงามในวิชาชีพของครู ผู้นิเทศจะต้องมีความสามารถในการสรรค์สร้างสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เกิดขึ้นภายใต้องค์ประกอบดังต่อไปนี้ (นิพนธ์ ไทยพานิช. 2535 : 111-112)

1. มนุษย์ทุกคนมีความรู้สึกที่ต้องการได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

มนุษย์ทุกคนต้องการได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม คุณครูก็เช่นเดียวกันจะต้องมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่เขาทำงานอยู่ กลุ่มย่อยจะปรากฏอยู่เสมอ และครูจะมีความรู้สึกที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มย่อยมากกว่าในกลุ่มของคณาจารย์ทั้งหมดในสถาบัน ตัวอย่างของกลุ่มย่อยภายในโรงเรียน เช่น แผนกหมวดวิชา ระดับชั้น คณะหรือผู้ที่ทำงานร่วมกันในโครงการต่างๆ ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องดำเนินงานอย่างระมัดระวังในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง หรือนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ ที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบ และทำลายความผูกพันทำลายความสัมพันธ์ในกลุ่มย่อยเป็นอันขาด

2. ใช้เทคนิควิธีการต่างๆ กระตุ้นให้บุคลากรในโรงเรียนมีความพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง

เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ครูบางท่านยังไม่มีความพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยสนับสนุนให้ครูแต่ละท่านได้ปรับตัวเองให้เข้าสู่สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขั้นตอนตามความสามารถ และความต้องการของเขา ในแต่ละจุดของการเปลี่ยนแปลง ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องจัดสรรโอกาสให้เกิดการทำลายสำหรับครูที่เขาจะเกิดแรงกระตุ้นและแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อที่จะได้ปลดปล่อยศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเขาให้ออกมาเป็นแรงงาน ความคิด ความสามารถ ฯลฯ ที่จะนำออกมาใช้ในการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลง

3. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้สำรวจ ได้แสวงหา บุกเบิก ทดลองเพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่

ผู้นิเทศการศึกษา คือผู้นำที่เป็นทางการ มีบทบาทที่จะต้องพิจารณา วินิจฉัยเกี่ยวกับความพร้อมของครูเป็นรายคนสำหรับการเปลี่ยนแปลง ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องให้ความช่วยเหลือครูที่ยังไม่มีความพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงให้มีโอกาสที่จะได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในหลายๆ แนวทางที่ครูเห็นว่าเหมาะสม ให้เขาได้แสวงหาบุกเบิก ทดลองทำสิ่งใหม่ๆ เช่น การไปทัศนศึกษา ดูงานโรงเรียนอื่นๆ เข้าฟังคำบรรยาย ทำการศึกษาวิจัยในสิ่งที่เขาสนใจอยู่ ฯลฯ สิ่งดังกล่าวมานี้จะช่วยให้ครูมีความพร้อมสูงขึ้นที่จะรับการเปลี่ยนแปลง

4. เข้าใจในค่านิยมของครูเป็นรายคน และยอมรับในค่านิยมของครูแต่ละคนด้วยความจริงใจ

ถ้าผู้นิเทศการศึกษาต้องการที่จะสร้างบรรยากาศสำหรับความเจริญงอกงามในวิชาชีพสำหรับครูในโรงเรียน เขาจะต้องตรวจสอบ ศึกษา เพื่อหาข้อมูลความจริงเกี่ยวกับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- 1) สภาพการณ์ของการปฏิบัติงานในปัจจุบัน
- 2) ค่านิยม ความคิด และความเชื่อของคณะครูในโรงเรียน
- 3) วิธีการของตัดสินใจของบุคลากรในโรงเรียน

ผู้นิเทศต้องยอมรับในความคิดเห็นของครูที่มีความหลากหลายกันที่สืบเนื่องมาจากความแตกต่างในเอกัตบุคล ครูเป็นกลุ่มนักวิชาชีพและนักการศึกษาในวิชาชีพของเขา มีความคล้ายคลึงกันกับผู้นิเทศการศึกษาศึกษาที่ครูได้ฝึกฝนอบรมมาได้เตรียมให้เขามีความสามารถ ที่จะตัดสินใจในวิชาชีพของเขาได้ ดังนั้นความคิดเห็น ความคิดสร้างสรรค์ และการตัดสินใจของเขานั้น ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องเห็นคุณค่าและยอมรับด้วยความนับถือ บรรยายภาพสำหรับความเจริญงอกงามของคณะครูจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์และศักยภาพของครูและผู้นิเทศ

จะได้รับการปลดปล่อยออกมาใช้ ถ้าหากว่าความแตกต่างของเขานั้นได้รับการยอมรับ และนำความสามารถ หรือ ลักษณะพิเศษที่เป็นความแตกต่างออกมาใช้

5. องค์การส่งเสริมการสื่อสารอย่างทั่วถึง

ศักยภาพของมนุษย์ในองค์กรจะสามารถปลดปล่อยออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้นั้น ต่อเมื่อโครงสร้างขององค์กรนั้น ได้จัดสรรให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ และทั่วถึงอย่างกว้างขวางต่อเนื่อง

6. จัดสรรให้คำปรึกษา

การจัดสรรให้คำปรึกษานั้นมีความสำคัญยิ่งในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากเรายอมรับว่าภารกิจประการหนึ่งของความเป็นผู้นำในการนิเทศการศึกษานั้นคือ การจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึกและความวิตกกังวลใจของคณะครูในโรงเรียน ถ้าเป็นเช่นนั้น การให้คำปรึกษาจะเป็นภารกิจและความรับผิดชอบพื้นฐานของการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศการศึกษาไม่สามารถที่จะตั้งความหวังในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ เมื่อทำงานกับครูที่จะปรับปรุงพฤติกรรมการทำงาน ถ้าหากว่าครูกำลังเผชิญกับปัญหาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับปัญหาส่วนตัวของเขา

7. บทบาทของผู้นิเทศการศึกษาในโรงเรียน

ในการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียนนั้นเป็นความคาดหวังที่สูงมากสำหรับทำให้ครูได้เจริญงอกงามขึ้นทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติ การที่ผู้นิเทศการศึกษาจะจัดสรรภาวะผู้นำเพื่อสนับสนุนครูให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเจริญงอกงามดังกล่าวนี้ได้ ผู้นิเทศการศึกษาต้องปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้

- 1) ต้องยอมรับในความแตกต่างของครูแต่ละคน และเห็นว่าครูเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า
- 2) ต้องมีความเข้าใจในความล้มเหลว ความไม่แน่ใจของครูแต่ละคนที่เขาจะเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลง
- 3) ผู้นิเทศการศึกษารู้แจ้งและเห็นจริงว่า แรงจูงใจและผลผลิตในการปฏิบัติงานนั้น เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของบุคคล
- 4) ต้องมีความสามารถในการสนับสนุนครูที่แสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์และครูที่มีแว้วว่ามีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเอง

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู จะเห็นได้ว่าทักษะในการสอนของครูมีการเรียนรู้และมีขั้นพัฒนาการเป็นขั้นเป็นตอนเช่นเดียวกับการเรียนรู้ของเด็ก การพัฒนาครูจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการความสนใจของครูซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มาก นอกจากนี้การพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร โรงเรียนควรมีสั่งแวดล้อมและบรรยากาศของการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ มีการสื่อสารระหว่างกันที่ดี

3.2 การนิเทศแบบกัลยาณมิตร (Mentoring)

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กได้เรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสำหรับเรียนรู้ของครูด้วย การทำงานในแต่ละวันของครูได้ให้การเรียนรู้ที่เป็นระบบเกี่ยวกับการสอน ทั้งนี้เพราะครูแต่ละคนมักจะเรียนรู้เกี่ยวกับการสอนในห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน แต่เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องมีลักษณะเฉพาะและเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวตามลำพังในห้องเรียน จึงดูเหมือนเป็นการเรียนรู้โดยปริยายที่แฝงอยู่ไม่มีการแลกเปลี่ยน การเพิ่มเติมขยายความรู้เกี่ยวกับการสอนที่เกิดขึ้นในห้องเรียนของครูแต่ละคนจึงแทบจะไม่เกิดขึ้น การเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับการสอนในห้องเรียนจึงไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างแพร่หลายเท่าที่ควร เมื่อไม่นานมานี้จึงมีความพยายามที่จะพัฒนาครูโดยใช้วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อค้นหาข้อมูลความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การตั้งคำถาม สนับสนุนส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างครู โดยมุ่งที่จะยกระดับและปรับปรุงการเรียนการสอนในห้องเรียนการนิเทศแบบ

กัลยาณมิตร (Mentoring) เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาครูที่ผู้วิจัยนำมาปรับใช้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสาร และนำเสนอในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ชี (Shea, 1992) กล่าวว่า ผู้นิเทศ หรือพี่เลี้ยง (Mentors) คือ ผู้ช่วยเหลือ ผู้ส่งเสริมสนับสนุน สร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้กับผู้ได้รับการช่วยเหลือ อาจเป็นหัวหน้างานที่ช่วยหรือสอนให้เราปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด ผู้นิเทศหรือครูพี่เลี้ยง จะเป็นผู้ที่สนใจว่าเรากำลังพยายามจะทำอะไร การนิเทศแบบกัลยาณมิตรเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล สามารถทำได้กับทุกคน ทุกเวลา และทุกสถานที่ อาจอยู่ในรูปที่เป็นไม่เป็นทางการ อย่างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน หรือในรูปแบบที่เป็นทางการ มีโครงสร้างอย่างโปรแกรมการฝึกอบรมพนักงานใหม่ การนิเทศแบบกัลยาณมิตร มักเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้นิเทศ (Mentor) และ ผู้รับการนิเทศ (Mentee) ที่จะค้นหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้รับการนิเทศ เปิดโอกาสให้ความรู้หรือทักษะใหม่แก่ ผู้รับการนิเทศ ส่วนผู้นิเทศมักเป็นบุคคลที่เป็นครูที่มีประสิทธิภาพ เป็นที่ปรึกษา เป็นเพื่อน ที่สามารถฝึกฝนทักษะและขยายความคิดของผู้รับการนิเทศให้คมชัดมากขึ้น

การนิเทศแบบกัลยาณมิตร (Mentoring) ไม่ว่าจะรูปแบบใดเป็นหนทางเพื่อจัดความโดดเด่นของครู และส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับวิชาชีพ โดยให้ความสำคัญไปที่การทำงานในแต่ละวันของครู เนื่องจากงานของครูนั้นมีความสลับซับซ้อน ครูเป็นผู้จัดการรายการการเรียนรู้ ผู้จัดการกระบวนการ และจัดการกับผู้คนที่เกี่ยวข้อง ครูถูกกำหนดให้แสดงบทบาทหลายอย่างในระหว่างการสอน ทั้งให้ความบันเทิง เป็นผู้กระตุ้น ผู้อำนวยความสะดวก ผู้จัดการ ผู้ให้คำแนะนำ เป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้ควบคุมและเป็นผู้สอนในห้องเรียนซึ่งมีเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นหากเราเปิดโอกาสให้ครูแต่ละคนได้บรรยายประสบการณ์การสอน การตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา ก็จะเป็นการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

โรงเรียนที่จะเกิดการนิเทศอย่างกัลยาณมิตร (Mentoring) ซึ่งจะก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ ควรมีลักษณะดังนี้

1. บรรยากาศที่เปิด (Open Climate) ที่ซึ่งครูทุกคนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทำงานร่วมกัน และอภิปรายถึงการทำงานของพวกเข
2. มีความไว้วางใจระหว่างครูใหญ่และครูที่อาวุโส
3. มีความเข้าใจที่ชัดเจนในเรื่องจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดและหลักการของการนิเทศแบบกัลยาณมิตรเป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปทุมวัย

3.3 การนิเทศแบบมีส่วนร่วม (The Collaborative Approach)

การสอนและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการสอนอย่างเป็นระบบ ถือเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอน ทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพและปรับปรุงการสอนอีกด้วย ประสบการณ์และตัวอย่างการทำงานร่วมกันของครูจะมีกรอบในการทำงานแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ 1) การสะท้อนตนเอง 2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ 3) การสะท้อนกับกลุ่ม ซึ่งในแต่ละระยะจะมีจุดเชื่อมโยงที่เกี่ยวเนื่องกัน Carruthers (1993 : 10-11) ดังนี้

ระยะที่ 1 การสะท้อนตนเอง (Individual Reflection)

ครูที่ทำงานร่วมกันอาจหมายถึง 2 คนหรือมากกว่านั้น จะได้รับมอบหมายให้ทำการสะท้อนตนเองเกี่ยวกับการสอน การสะท้อนความคิดนี้เป็นการใช้ความคิดอย่างรอบคอบและเป็นระบบ เกี่ยวกับสิ่งที่ทำและเหตุผลที่ทำเช่นนั้น ก่อนการทำงานร่วมกันครูควรไว้วางใจและมีความสบายใจต่อคำถามที่ใช้ในการสะท้อนตนเองเกี่ยวกับการสอน เราจำเป็นต้องช่วยให้ครูพัฒนากระบวนการที่จะสามารถสะท้อนการสอนและการเป็นผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการสื่อสารเกี่ยวกับความมั่นใจในความชำนาญ ความรู้ที่มีอยู่แม้ว่ายังไม่มีการตรวจสอบก็ตาม

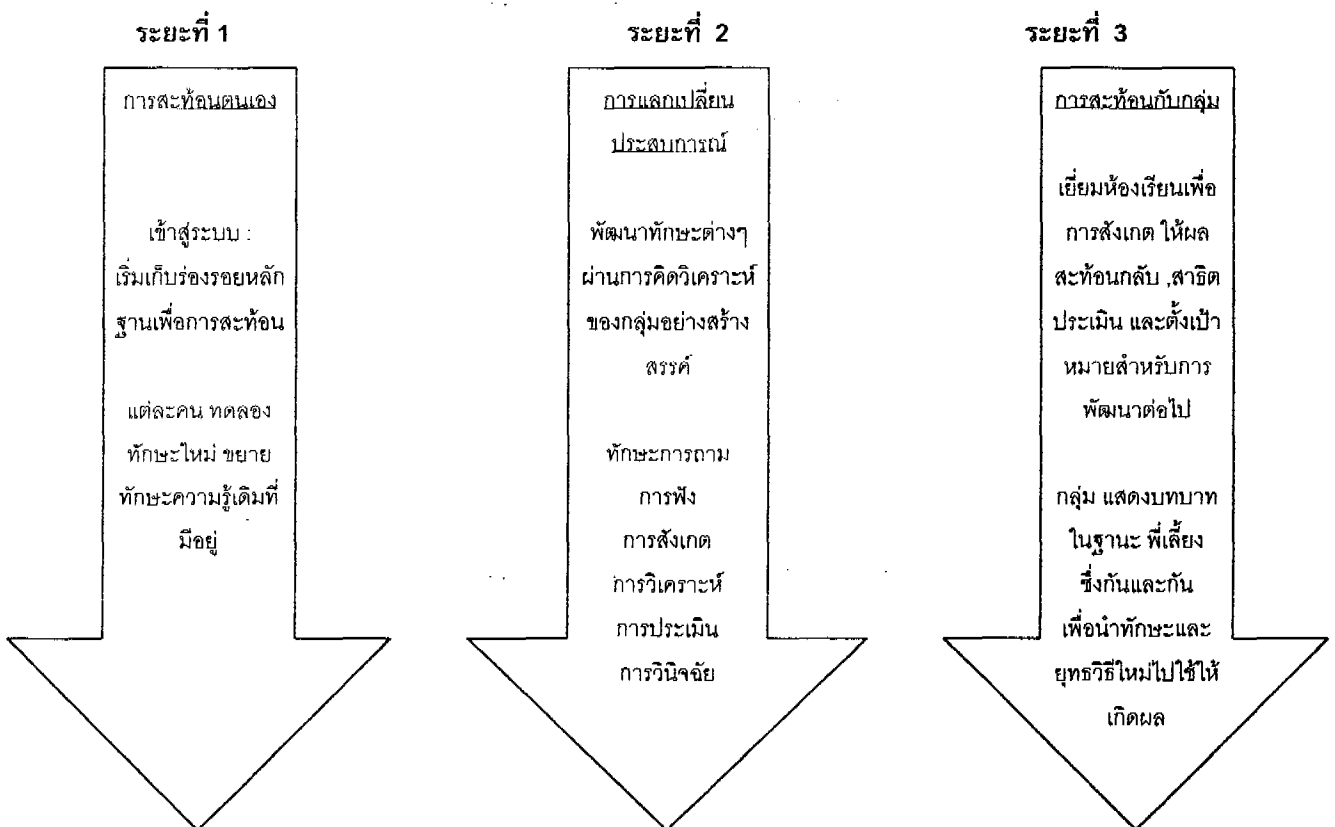
ระยะที่ 2 การแบ่งปันประสบการณ์การปฏิบัติงาน (Sharing Practice)

การเริ่มต้นกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตร (Mentoring) โดยทั่วไปครูจะมาร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการสอน การตัดสินใจ ความคิด ความเชื่อต่าง ๆ โดยการระดมสมอง ผ่านคำถามเกี่ยวกับการสอน จากการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการสอน สู่การคิดวิเคราะห์และการสะท้อนการทำงาน

ระยะที่ 3 การสะท้อนกับกลุ่ม (Collaborating to Enhance practice)

การทำให้การสังเกตมีความชัดเจนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ การตัดสินใจเกี่ยวกับจุดเน้นที่ควรสังเกตควรมาจากความร่วมมือของผู้ถูกสังเกต ครูพี่เลี้ยง (Mentor) มีหน้าที่ให้การสะท้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ เมื่อมีการสังเกตร่วมกันแล้ว Mentor จะเป็นผู้ฟังที่กระตือรือร้น ใช้ทักษะในการสังเกตอย่างใกล้ชิด และมองเห็นความตั้งใจของครูอย่างชัดเจน เมื่อครูมีความมั่นใจและสามารถตั้งเป้าหมายของตนเองได้แล้ว จำเป็นที่ครูต้องมีความรู้ที่คมชัดมากขึ้น โดยการเข้าไปสังเกตในชั้นเรียนจริงว่ามีอะไรเกิดขึ้น ทุกครั้งที่จบการสังเกตจะมีการอภิปรายสนทนา และการสะท้อนกลับสิ่งที่สังเกตเห็น ระหว่างการวิเคราะห์สะท้อนกลับครูผู้ถูกสังเกตจะได้รับการช่วยเหลือ ชี้ให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง เพื่อการตั้งเป้าหมายสำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่อไป

กรอบการทำงานของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม (The Collaborative Approach) ที่นำเสนอข้างต้นนี้เป็นกรอบการทำงานที่ผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในแผนดำเนินการนิเทศเพื่อการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูในการวิจัยครั้งนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบการทำงานของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ว่าการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครู เพื่อนครู และครูในโรงเรียน โดยมีหลักสำคัญที่การรู้จักไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง การแบ่งปันประสบการณ์การทำงานระหว่างเพื่อนครูด้วยกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร และการคิดสะท้อนกลับกับกลุ่ม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสารนิทัศน์และการไตร่ตรองสารนิทัศน์

4.1 งานวิจัยในประเทศ

จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ และคนอื่นๆ (2542) ได้ทำการวิจัยการใช้สารนิทัศน์เพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาตนเองโดยผ่านการทำบันทึกเหตุการณ์ ผลการวิจัยพบว่าการทำบันทึกเหตุการณ์และการสะท้อนตนเอง ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการเติบโตทางวิชาชีพและวิชาการ โดยการสร้างในเกิดการสังสรรค์ความคิดและการจุดประกายความใฝ่รู้ของบุคคล และเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ ขณะเดียวกันบันทึกเหตุการณ์ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและการทำงาน เพื่อสร้าง “ทุนทางปัญญา” ให้กับตนเอง

ศิริประภา พงศ์ไทย (2542) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมการสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับครูอนุบาลโดยใช้วิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์ การพัฒนาโดยโปรแกรมดังกล่าวเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการสอน การเก็บรวบรวมสารนิทัศน์ การไตร่ตรองสะท้อนความคิด การปฏิบัติที่สะท้อนการก่อรูปความรู้ความเข้าใจ เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 24 สัปดาห์พบว่า หลังการใช้โปรแกรมครูมีพฤติกรรมการสอนที่สะท้อนหลักการสอนภาษาแบบธรรมชาติสูงขึ้นเมื่อเทียบกับระยะเริ่มต้น

จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์ (2539) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูอนุบาลที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ พบว่าปัจจัยหนึ่งที่อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู การสังสรรค์ความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่องและยาวนานของครู วิธีการนิเทศของผู้บริหาร โอกาสในการได้ตัดสินใจเกี่ยวกับการสอนของครู พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก และอิทธิพลจากเพื่อนร่วมงาน

4.2 งานวิจัยของต่างประเทศ

เรมันด์ , บัทท์ และ ทาวน์เซนด์ (นภเนตร ธรรมบวร . 2542 : 21 อ้างอิงจาก Raymond , Butt & Townsend. 1989. *Contexts for teacher development Insights from teacher 's stories.*) ได้ทำการวิจัยร่วมกับครูโดยให้ครูเขียนอัตชีวประวัติของตนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและการสอนของตน ผลงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ในอดีตของครูมีผลต่อการกระทำ หรือการสอนของครูในชั้นเรียน ดังนั้นถ้าครูต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ครูจำเป็นต้องมีเวลาที่หยุดคิด ทบทวนและสะท้อนความคิดต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีต ปรัชญาหรือความเชื่อรวมถึงกระบวนการเรียนการสอนของตนเอง

มัวร์ (Moore. 1996) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการสืบเสาะในห้องเรียน เพื่อสำรวจประสิทธิผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการระบุสถานการณ์และปฏิสัมพันธ์ พบว่ากระบวนการของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดมีอิทธิพลอย่างมากต่อครูเกี่ยวกับโอกาสเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงการสอน ข้อมูลยังแสดงให้เห็นอีกว่าครูยังเปลี่ยนความเชื่อทางการสอนอย่างมีนัยสำคัญและเมื่อสิ้นสุดการศึกษา ครูสามารถตระหนักว่าการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นผลมาจากความเชื่อและการปฏิบัติการสอนของครู ข้อเสนอแนะในการวิจัยชั้นเรียนโดยวิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์จะมีประโยชน์เมื่อมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกับเพื่อนครู และแสดงให้เห็นว่าสารนิทัศน์การเรียนรู้ของนักเรียนให้ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน และเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อการวางแผนหลักสูตรในการให้การศึกษาแก่ครู

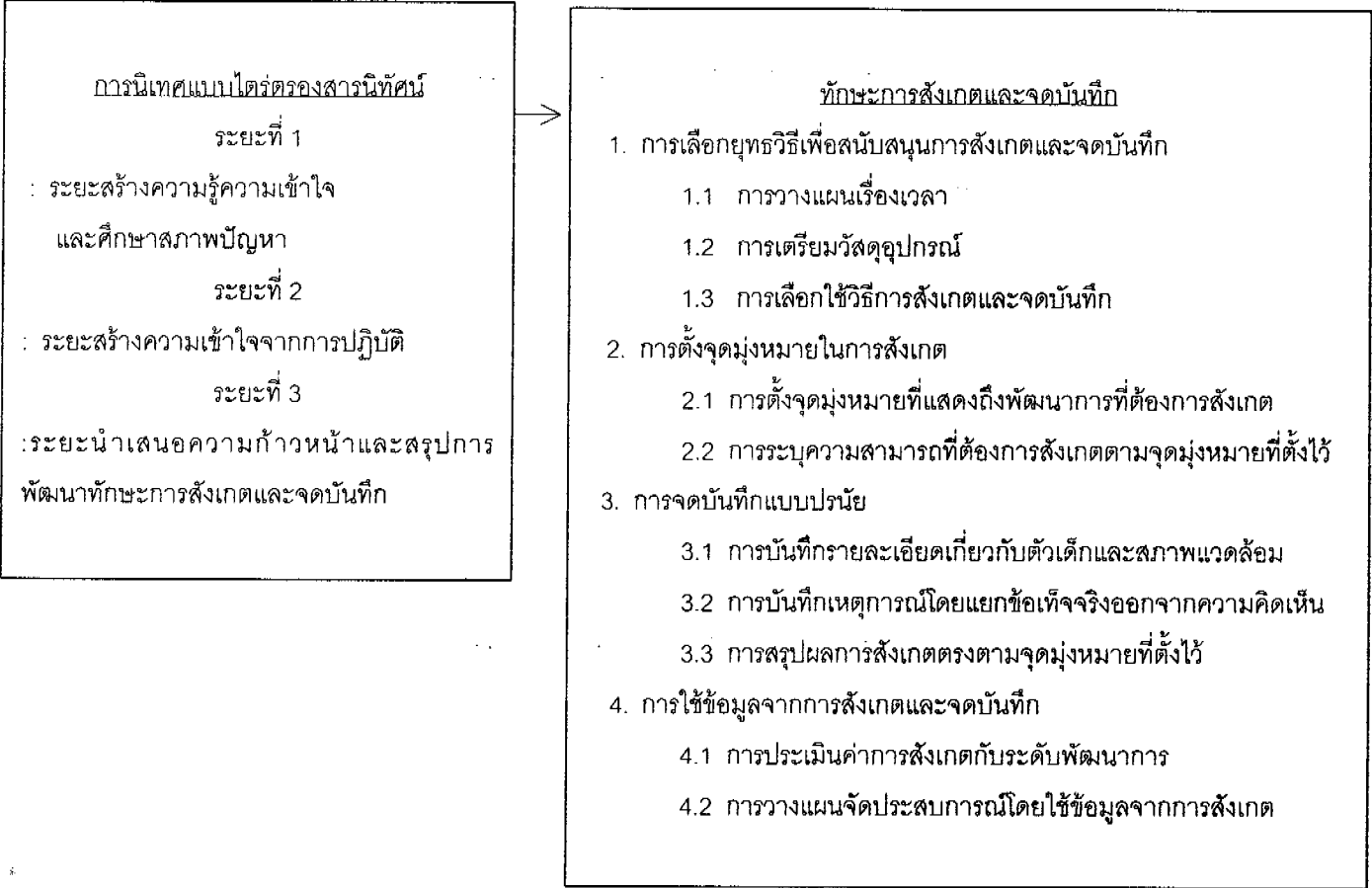
จีโอเวนเนลลี (Giovannelli. 1998) ได้ทำการวิจัยเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการไตร่ตรองสะท้อนความคิดที่มีต่อการสอนและประสิทธิภาพของการสอนของตัวอย่างประชากรครู 55 คน ผลการวิจัยพบว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิดมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนโดยเฉพาะในองค์ประกอบของประสิทธิภาพทางการสอนในด้านพฤติกรรมการสอน การจัดระบบชั้นเรียนและความคาดหวังของครู

มอแรน (Moran. 1998) ได้ทำการวิจัยเพื่อพรรณนาการเปลี่ยนแปลงของการคิดและการปฏิบัติของครูฝึกสอน 24 คน ที่ตีความการสอนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางและการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กจากการสืบเสาะ

จากการทำงานแบบร่วมมือ และเพื่อสร้างแนวคิดเกี่ยวกับการสอนโดยอาศัยทฤษฎี Constructivist วิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดและการประยุกต์ใช้การสอนแบบโครงการของโรงเรียนเรกจิโอ เอมีเลีย ผลการวิจัยพบว่า ประสพการณ์เป็นการแลกเปลี่ยนและสร้างความหมายโดยผ่านบทสนทนาและเครื่องมือภายใต้วงจรของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดและการสอน การสร้างแนวคิดทางการสอนของครูฝึกสอนต้องการแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถทางวิชาชีพและความหมายของการสอนที่ดี รวมทั้งการเน้นทฤษฎีพัฒนาในระดับที่เป็นจริงและที่จะพัฒนาเต็มตามศักยภาพจากการเรียนรู้ระหว่างครูในกลุ่มเช่นเดียวกับการเรียนรู้ของเด็ก

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำสารนิทัศน์และการไตร่ตรองสารนิทัศน์ พบว่าสารนิทัศน์เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าสำหรับครูในการวางแผนและพัฒนาการเรียนการสอน ประกอบกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดของตนเองเกี่ยวกับการสอนและการไตร่ตรองสะท้อนความคิดแลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูด้วยกันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตและจดบันทึกและจัดกระบวนการจัดทำสารนิทัศน์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกสำหรับครูปฐมวัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ต้องการศึกษาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ดังแสดงในภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 3 ขอบเขตของการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ต้องการศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกกรณีศึกษา
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเลือกกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูปฐมวัยผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 และชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ของโรงเรียนอนุบาลรังรอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนดำเนินการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์
2. แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและการจดบันทึกของครูปฐมวัย

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. แผนดำเนินการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

1.1 ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศและการไตร่ตรองสารนิทัศน์ ดังนี้

- กระบวนการจัดทำและไตร่ตรองสารนิทัศน์
- การสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาครู
- การนิเทศแบบกัลยาณมิตรและการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อ 1.1 มาสร้างแนวทางการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

1.3 นำแนวทางการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อแสดงหลักฐาน

ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของแนวทางการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์จำนวน 3 ท่าน คือ

1. อาจารย์พรรัก อินทามระ	นักวิชาการ สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. อาจารย์สุวรรณา ไชยะชน	อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการศึกษาศาสตร์ปฐมวัย สถาบันราชภัฏนครปฐม
3. อาจารย์สมจิตต์ สุวรรณวงศ์	ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาไทย

1.4 นำแนวทางการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญข้อ 1.3

มาปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ซึ่งถือเป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมโดยปรับปรุงการใช้ภาษาให้เหมาะสมและกระชับ ปรับรูปแบบการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมเรียงลำดับตามความสำคัญ

1.5 นำแนวทางทางนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ที่แก้ไขทดลองใช้กับครูที่สอนในระดับชั้นเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลรังรอง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

2. แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและการจดบันทึกของครูปฐมวัย

2.1 ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะการสังเกตและการจดบันทึกของครูปฐมวัย

ดังนี้

- ความหมายและความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึก
- การสังเกตเด็กอย่างเป็นระบบ
- วิธีการสังเกตและจดบันทึกสำหรับครูปฐมวัย
- ทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- ปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกต

2.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้อ 2.1 มาสร้างแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย โดยแบ่งเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก
2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต
3. การจดบันทึกแบบปรนัย
4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

2.3 นำแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณา

จำนวน 3 ท่าน คือ

1. อาจารย์พรรัก อินทามระ	นักวิชาการ สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. อาจารย์สุวรรณา ไชยะชน	อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย สถาบันราชภัฏนครปฐม
3. อาจารย์สมจิตต์ สุวรรณวงศ์	ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาไทย

2.4 นำแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญข้อ 2.3 มาปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยปรับปรุงการใช้ภาษาให้เหมาะสม เพื่อให้อ่านและมองเห็นชัดเจนขึ้น

2.5 นำแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูชั้นเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลรังรอง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 คนเพื่อหาข้อบกพร่องแล้วปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งให้สมบูรณ์

2.6 การแสดงหลักฐานความเที่ยงตรงของแบบประเมินใช้การแสดงหลักฐานความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งหาได้จากดัชนีความสอดคล้องระหว่างการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกกับจุดประสงค์ แล้วคัดเลือกข้อที่มี IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ . 2540 : 116-117) ได้จำนวน 16 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 ถึง 1 ซึ่งเป็นค่าแสดงหลักฐานความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่มีค่าสูงสามารถนำมาเก็บรวบรวมข้อมูลได้

2.7 การหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกตโดยการนำแบบประเมินไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูชั้นเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลรังรอง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน วิธีหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คน คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยร่วมกันสังเกตแล้วนำคะแนนหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI (Burry – Stock . 1996 : 256) และในการทดลองครั้งนี้ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI เท่ากับ 0.90 ซึ่งถือว่าได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกตอยู่ในระดับสูง

แบบแผนการทดลองและวิธีดำเนินการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองที่ใช้กลุ่มตัวอย่างเดียว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยอาศัยการวิจัยแบบ One – Group Time – Series Design มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานวิจัย ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง

แบบแผนการทดลอง

ก่อนการทดลอง		ขณะทดลอง	
T ₀		X , T ₁ , X , T ₂ , X , T ₃ , ...X , T ₈	
เมื่อ T ₀	แทน	การประเมินทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูก่อนการทดลอง	
X	แทน	การจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์	
T ₁ , T ₂ , T ₃ , ... T ₈	แทน	การประเมินตลอดช่วงเวลาทำการทดลอง	

1. ก่อนดำเนินการทดลองผู้วิจัยนำแนวทางการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์และแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปทดลองใช้กับครูกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างความคุ้นเคยและทำความเข้าใจในการใช้เครื่องมือเป็นเวลา 1 สัปดาห์
2. ดำเนินการทดลองในช่วงจัดกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 สัปดาห์ วัน และเวลาการดำเนินกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก

ระยะ	สัปดาห์ / วัน		เวลา	
			13.00 – 14.00 น.	14.00 – 15.00 น.
ระยะที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและ สำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง แก้ไข	สัปดาห์ที่ 1 - 3	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ประชุมคณะครู	
		พุธ	ประชุมคณะครู	
ระยะที่ 2 สร้างความรู้เข้าใจจากการ ปฏิบัติ	สัปดาห์ที่ 4	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 1
	สัปดาห์ที่ 5	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 2
	สัปดาห์ที่ 6	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 3
	สัปดาห์ที่ 7	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	-
ระยะที่ 3 นำเสนอความก้าวหน้า สรุปการพัฒนาทักษะการ สังเกตและจดบันทึก	สัปดาห์ที่ 8	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ประชุมคณะครู	
		พุธ	ประชุมคณะครู	

หมายเหตุ : ระดับชั้น อ. 1 , ระดับชั้น อ. 2 และระดับชั้น อ. 3 หมายถึง การประชุมระดับชั้นระหว่างครูแต่ละ
ระดับชั้นกับผู้วิจัย

3. ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมการนิเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ
- ระยะที่ 1 ระยะสร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
 - ระยะที่ 2 ระยะสร้างความเข้าใจจากการปฏิบัติ
 - ระยะที่ 3 ระยะนำเสนอความก้าวหน้า สรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก
4. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์กับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 8 สัปดาห์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้ผู้บันทึกจำนวน 2 คน คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย มีหลักในการเลือกผู้ช่วยวิจัย ดังนี้ เป็นครูที่มีวุฒิปริญญาโท และมีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศในระดับปฐมวัยไม่น้อยกว่า 5 ปี
2. เก็บข้อมูลพื้นฐานทุกด้านจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน โดยใช้แบบประเมินพัฒนาการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยจากการจัดกิจกรรมการนิเทศก่อนการทดลองเป็นเวลา 1 สัปดาห์
3. ทำการบันทึกในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยจากการจัดกิจกรรมการนิเทศตามกระบวนการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ เป็นเวลา 8 สัปดาห์
4. การบันทึกในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ทำการบันทึกเป็นรายบุคคลพร้อมกันในช่วงเวลาเดียวกัน ดังตาราง 3

ตาราง 3 การสังเกตและบันทึกแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก

เวลา สัปดาห์ที่ / วัน					หมายเหตุ
		9.15 – 9.35 น.	9.50 – 10.10 น.	10.20 – 10.40 น.	
1	อังคาร	อ.1 / 1	อ.1 / 2	อ.2 / 1	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตและประเมินในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย โดยเก็บข้อมูลร่องรอยพฤติกรรมและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับทักษะการสังเกตและจดบันทึกใน 4 ด้าน คือ 1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก 2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต 3. การจดบันทึกแบบปรนัย 4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก
	พุธ	อ.2 / 2	อ.3 / 1	อ.3 / 2	
	พฤหัสบดี	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประเมินร่วมกัน			
2	อังคาร	อ.2 / 2	อ.2 / 1	อ.1 / 2	
	พุธ	อ.3 / 1	อ.3 / 2	อ.1 / 1	
	พฤหัสบดี	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประเมินร่วมกัน			
3	อังคาร	อ.3 / 1	อ.2 / 2	อ.2 / 1	
	พุธ	อ.3 / 2	อ.1 / 1	อ.1 / 2	
	พฤหัสบดี	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประเมินร่วมกัน			
4	อังคาร	อ.3 / 2	อ.3 / 1	อ.2 / 2	
	พุธ	อ.1 / 1	อ.1 / 2	อ.2 / 1	
	พฤหัสบดี	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประเมินร่วมกัน			
5 - 7	"	"	"	"	
8	อังคาร	อ.3 / 2	อ.3 / 1	อ.2 / 2	
	พุธ	อ.1 / 1	อ.1 / 2	อ.2 / 1	
	พฤหัสบดี	ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประเมินร่วมกัน			

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก
2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต
3. การจดบันทึกแบบปรนัย
4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

- 5. เมื่อสิ้นสุดในแต่ละช่วงสัปดาห์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ เปรียบเทียบกับข้อมูลพื้นฐานทุกด้านเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงระดับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูปฐมวัย
- 6. การให้คะแนน นำผลการประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย แต่ละช่วงสัปดาห์มาหาผลรวมเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์เครื่องมือ

1.1 หาค่าความเที่ยงตรงของกิจกรรมนี้เทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย กับกระบวนการนี้เทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ และการหาค่าความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา ระดับการพัฒนาในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC = Index of Item Objective Congruence (พวงรัตน์ ทวีรัตน์ . 2540 : 116-117) โดยใช้สูตรดังนี้

IOC = \sum R / N

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างสถานการณ์กับพฤติกรรม
	\sum R	แทน	ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต โดยการนำแบบประเมินไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูระดับชั้นเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลรังรอง ที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 คน วิธีหาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คน โดยดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต RAI (Burry – Stock . 1996 : 256)

RAI = 1 - \frac{\sum \sum |R_{1kn} - R_{2kn}|}{KN(I-1)}

เมื่อ	R _{1kn}	R _{2kn}	แทน	ผลการสังเกตของผู้สังเกตคนที่ 1 และคนที่ 2 ตามลำดับ
		N	แทน	จำนวนประชากรในกลุ่มตัวอย่าง
		K	แทน	จำนวนข้อย่อย
		I	แทน	จำนวนช่วงคะแนน (1 , 2, 3, 4, 5)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 หาคะแนนเฉลี่ย (Mean) และหาความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard) โดยใช้การคำนวณโปรแกรม SPSS for WINDOWS
- 2.2 วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated - Measures ANOVA) โดยใช้การคำนวณโปรแกรม SPSS for WINDOWS
- 2.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์ โดยใช้ t – test แบบ dependent

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองและการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลให้เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนครูในกลุ่มตัวอย่าง
M	แทน	คะแนนเฉลี่ย
S	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
df	แทน	ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนน
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการทดลอง
t	แทน	อัตราส่วนวิกฤตที่ใช้ในการพิจารณาแจกแจงความถี่
p	แทน	ความน่าจะเป็นที่บ่งบอกถึงระดับความมั่นใจ
*	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กลุ่มศึกษาวิจัย คือ ครูปฐมวัยในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1- 3 จำนวน 6 คน ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์คะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
3. ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

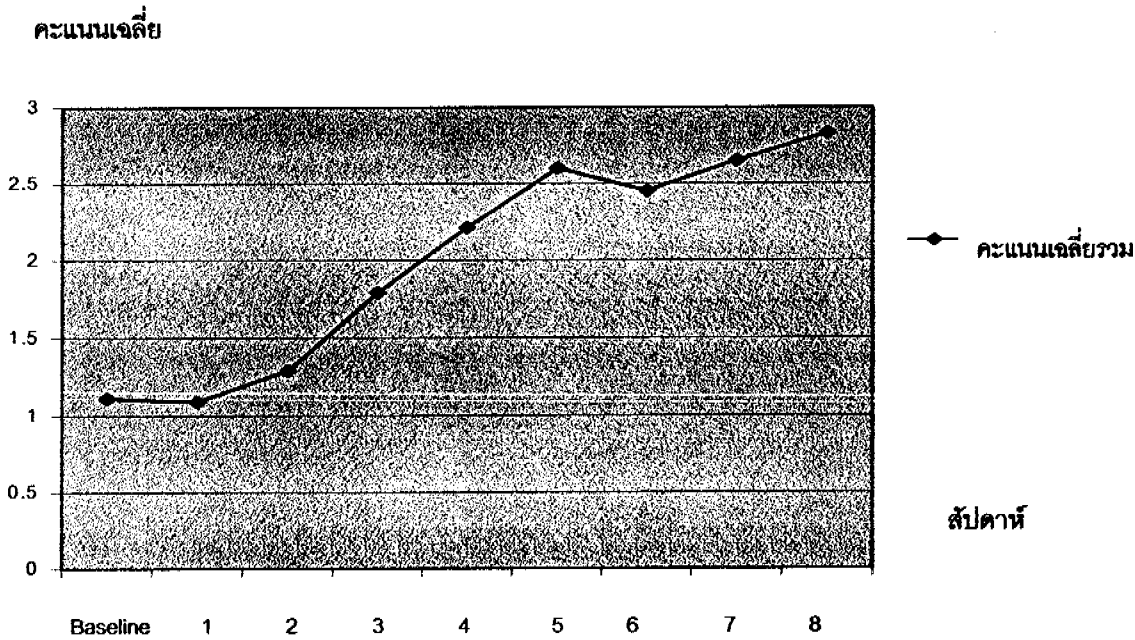
1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยแยกรายด้านทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก และคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกรวมทั้งฉบับที่ได้จากการสังเกตก่อนจัดและขณะจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ทั้ง 8 สัปดาห์ มาหาคะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลปรากฏดังตาราง 4 และนำมาเขียนเป็นเส้นภาพ ดังแสดงประกอบในภาพประกอบ 4

ตาราง 4 คะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยก่อนและขณะได้รับการนิเทศแบบไคร์ครองสารนิทัศน์

การพัฒนาทักษะ		ก่อนจัดกิจกรรม	ระยะเวลา (สัปดาห์)							
			1	2	3	4	5	6	7	8
ด้านที่ 1	M	1.08	1.08	1.20	1.81	2.31	2.62	2.56	2.66	2.85
	S	0.06	0.10	0.18	0.50	0.32	0.20	0.58	0.33	0.51
ด้านที่ 2	M	1.00	1.00	1.00	2.41	2.75	2.83	2.33	2.83	3.00
	S	0.00	0.00	0.00	0.37	0.27	0.40	0.81	0.40	0.00
ด้านที่ 3	M	1.29	1.20	1.66	1.70	1.91	2.58	2.37	2.45	2.75
	S	0.10	0.18	0.20	0.29	0.20	0.30	0.46	0.29	0.00
ด้านที่ 4	M	1.00	1.00	1.16	1.25	1.91	2.33	2.33	2.83	2.75
	S	0.00	0.00	0.40	0.41	0.37	0.25	0.40	0.40	0.41
คะแนนรวมทั้งหมด	M	1.11	1.09	1.29	1.79	2.21	2.60	2.45	2.65	2.83
	S	0.04	0.05	0.07	0.31	0.20	0.15	0.52	0.28	0.06

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 ปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยระหว่างการจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไคร์ครองสารนิทัศน์ ตั้งแต่สัปดาห์ที่ 1 ถึงสัปดาห์ที่ 8 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกด้าน ยกเว้นสัปดาห์ที่ 6 คะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยมีแนวโน้มลดลง

ภาพประกอบ 4 เส้นภาพแสดงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยได้นำคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยทั้ง 4 ด้านและคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งฉบับ ก่อนการจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ทั้ง 8 ครั้ง มาเปรียบเทียบกับกันโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ ดังแสดงผลในตาราง 5

ตาราง 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การพัฒนาทักษะ	แหล่ง	SS	df	MS	F	p
ด้านที่ 1	ระหว่างสัปดาห์	25.898	8	3.237	32.076*	.000
	ความคลาดเคลื่อน	4.542	45	.101		
ด้านที่ 2	ระหว่างสัปดาห์	36.509	8	4.564	33.759*	.000
	ความคลาดเคลื่อน	6.083	45	.135		
ด้านที่ 3	ระหว่างสัปดาห์	15.509	8	1.939	28.584*	.000
	ความคลาดเคลื่อน	3.052	45	.067		
ด้านที่ 4	ระหว่างสัปดาห์	27.120	8	3.390	28.829*	.000
	ความคลาดเคลื่อน	5.292	45	.118		
คะแนนรวมทั้งฉบับ	ระหว่างสัปดาห์	23.388	8	2.924	49.674*	.000
	ความคลาดเคลื่อน	2.648	45	0.058		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 5 ปรากฏว่า การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยแบบวัดซ้ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยมีค่าแตกต่างกันอย่างน้อย 1 ช่วงสัปดาห์

ผู้วิจัยต้องการทราบว่าคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยในช่วงสัปดาห์ใดมีความแตกต่างกัน จึงได้ดำเนินการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงสัปดาห์

3. ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การวิเคราะห์ในตอนนี้ผู้วิจัยนำคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์มาเปรียบเทียบเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงสัปดาห์ โดยใช้ t – test แบบ Dependent ดังแสดงผลในตาราง 6 และนำมาเขียนเป็นเส้นภาพ ดังแสดงประกอบในภาพประกอบ 5

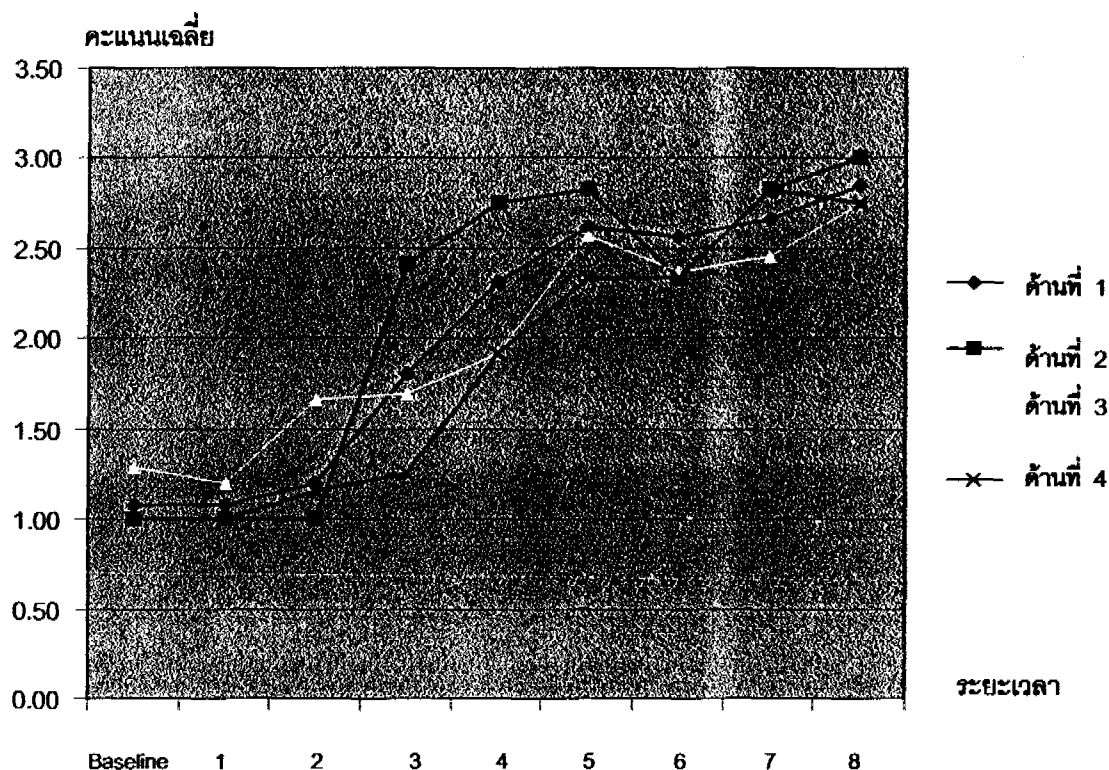
ตาราง 6 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสัปดาห์การพัฒนากับระยะเวลาที่เกิดและจุดบันทึกของครูปทุมวียที่ได้รับบริการนี้ทดแบบได้ตรงรอสารนี้ทัศน์

การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสัปดาห์	ด้านที่ 1		ด้านที่ 2		ด้านที่ 3		ด้านที่ 4		คะแนนรวมทั้งหมด	
	t	p	t	p	t	p	t	p	t	p
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 1	0	1.000	0	1.000	-.935	.363	0	1.000	-0.725	.485
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 2	1.539	.173	0	1.000	4.025*	.002	1.000	.363	4.867*	.001
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 3	3.511*	.016	9.220*	.000	3.297*	.008	1.464	.203	5.283*	.000
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 4	9.126*	.000	15.652*	.000	6.708*	.000	5.966*	.002	12.892*	.000
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 5	17.251*	.000	11.000*	.000	9.903*	.000	12.649*	.000	23.017*	.000
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 6	6.156*	.000	4.000*	.010	5.543*	.000	8.000*	.000	6.275*	.000
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 7	11.457*	.000	11.000*	.000	9.231*	.000	11.000*	.000	13.102*	.000
Baseline กับ สัปดาห์ที่ 8	52.715*	.000	0	1.000	35.000*	.000	10.247*	.000	52.707*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 2	1.430	.183	0	1.000	4.044*	.002	1.000	.363	5.270*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 3	3.469*	.016	9.200*	.000	3.523*	.006	1.464	.203	5.431*	.002
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 4	8.874*	.000	15.652*	.000	6.249*	.000	5.966*	.002	13.059*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 5	16.226*	.000	11.000*	.000	9.448*	.000	12.649*	.000	23.100*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 6	6.102*	.000	4.000*	.010	5.668*	.000	8.000*	.000	6.366*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 7	11.157*	.000	11.000*	.000	8.808*	.000	11.000*	.000	13.238*	.000
สัปดาห์ที่ 1 กับ สัปดาห์ที่ 8	38.013*	.000	0	1.000	20.066*	.000	10.247*	.000	51.294*	.000
สัปดาห์ที่ 2 กับ สัปดาห์ที่ 3	2.748	.201	9.220*	.000	.286	.780	.349	.734	3.833*	.010
สัปดาห์ที่ 2 กับ สัปดาห์ที่ 4	7.206*	.000	15.652*	.000	2.121	.060	3.308*	.008	10.417*	.000
สัปดาห์ที่ 2 กับ สัปดาห์ที่ 5	12.333*	.000	11.000*	.000	6.149*	.000	5.916*	.000	18.995*	.000

ตาราง 6 (ต่อ)

การเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างสปีดาร์	ด้านที่ 1		ด้านที่ 2		ด้านที่ 3		ด้านที่ 4		คะแนนรวมทั้งหมด	
	t	p	t	p	t	p	t	p	t	p
สปีดาร์ที่ 2 กับ สปีดาร์ที่ 6	5.398*	.000	4.000*	.010	3.400*	.007	4.950*	.001	5.414*	.000
สปีดาร์ที่ 2 กับ สปีดาร์ที่ 7	9.354*	.000	11.000*	.000	5.440*	.000	7.071*	.000	11.359*	.000
สปีดาร์ที่ 2 กับ สปีดาร์ที่ 8	20.675*	.000	0	1.000	13.000*	.000	6.635	.000	37.961*	.000
สปีดาร์ที่ 3 กับ สปีดาร์ที่ 4	2.243	.068	1.754	.110	1.431	.183	2.902	.016	2.815*	.018
สปีดาร์ที่ 3 กับ สปีดาร์ที่ 5	3.643*	.005	1.838	.096	5.093	.000	5.398	.000	5.763*	.001
สปีดาร์ที่ 3 กับ สปีดาร์ที่ 6	2.378*	.039	.277	.825	2.961	.014	4.540	.001	2.687*	.023
สปีดาร์ที่ 3 กับ สปีดาร์ที่ 7	3.463*	.006	1.838	.696	4.445	.001	6.635	.000	5.031*	.001
สปีดาร์ที่ 3 กับ สปีดาร์ที่ 8	5.030*	.004	3.796	.013	8.730	.000	6.211	.000	8.048*	.000
สปีดาร์ที่ 4 กับ สปีดาร์ที่ 5	1.987	.075	.415	.687	4.472*	.001	2.236*	.049	3.711*	.004
สปีดาร์ที่ 4 กับ สปีดาร์ที่ 6	.916	.381	1.185	.280	2.200	.052	1.838	.096	1.046	.320
สปีดาร์ที่ 4 กับ สปีดาร์ที่ 7	1.871	.091	.415	.687	3.722*	.004	4.044	.202	3.060*	.012
สปีดาร์ที่ 4 กับ สปีดาร์ที่ 8	4.051*	.002	2.236*	.049	10.000*	.000	3.627*	.005	7.022*	.000
สปีดาร์ที่ 5 กับ สปีดาร์ที่ 6	.246	.810	1.342	.209	.916	.381	.000	1.000	0.657	.526
สปีดาร์ที่ 5 กับ สปีดาร์ที่ 7	.260	.800	.000	1.000	.728	.484	2.535*	.030	0.396	.700
สปีดาร์ที่ 5 กับ สปีดาร์ที่ 8	2.607	.206	1.000	.341	1.348	.207	2.076	.065	3.411*	.007
สปีดาร์ที่ 6 กับ สปีดาร์ที่ 7	.379	.712	1.342	.209	.370	.719	2.121	.060	0.815	.434
สปีดาร์ที่ 6 กับ สปีดาร์ที่ 8	1.217	.277	2.000	.102	1.964	.107	1.746	.111	1.745	.112
สปีดาร์ที่ 7 กับ สปีดาร์ที่ 8	1.366	.202	1.000	.363	2.445	.035	.349	.734	1.488	.192

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิเทศระหว่างช่วงสัปดาห์พบว่า คะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยเฉลี่ยรวมของครูปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เพิ่มขึ้นตลอดช่วงเวลา 8 สัปดาห์ ยกเว้นสัปดาห์ที่ 6 และเมื่อวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก พบว่าคะแนนการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์แบบคะแนนรวมทั้งหมด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลของการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์เพื่อให้ครู ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยได้ร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลของครูปฐมวัย เพื่อเป็นแนวทางในการนำกระบวนการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มาใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในระดับปฐมวัยของแต่ละแห่งซึ่งมีลำดับชั้นการวิจัยและผลโดยสรุปดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์โดยรวม
2. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

สมมุติฐานการวิจัย

1. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยเฉลี่ยรวมก่อนและขณะใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกัน
2. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก ก่อนได้รับและขณะได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกัน

กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัย

กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูผู้สอนในชั้นอนุบาลปีที่ 1 – อนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 6 คน ของโรงเรียนอนุบาลวังร่อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

ตัวแปรตาม คือ การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

1. แผนดำเนินการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

2. แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

วิธีดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง ดังนี้

1. ก่อนทำการทดลอง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยทั้ง 3 ระดับชั้น (อนุบาลปีที่ 1 – อนุบาลปีที่ 3) ก่อนการทดลอง
2. ผู้วิจัยนำแผนดำเนินการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์และแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเข้าไปในโรงเรียนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และทำความเข้าใจกับครูทั้ง 3 ระดับชั้น (อนุบาลปีที่ 1 – อนุบาลปีที่ 3)
3. การดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ ซึ่งในแต่ละครั้งที่นิเทศผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย รวมจำนวน 2 คน ทำการสังเกตและให้คะแนนในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองไปดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยก่อนและขณะได้รับการนิเทศภายใน โดยใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์ โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยใช้การคำนวณในโปรแกรม SPSS FOR WINDOWS
2. วิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบการไตร่ตรองสารนิทัศน์ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated – Measures ANOVA) โดยใช้การคำนวณในโปรแกรม SPSS for WINDOWS
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ในแต่ละช่วงสัปดาห์ โดยใช้ t – test แบบ Dependent โดยใช้การคำนวณในโปรแกรม SPSS for WINDOWS

สรุปผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ครูปฐมวัยก่อนและขณะใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละสัปดาห์มีคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยเฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์ พบว่าคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยเฉลี่ยรวมมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ สัปดาห์ที่ 2 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในทำนองเดียวกับสัปดาห์ที่ 3 และสัปดาห์ที่ 4 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และในสัปดาห์ที่ 5 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนในสัปดาห์ที่ 6 สัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อวิเคราะห์คะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยแยกรายด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย และด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก พบว่าครูปฐมวัยก่อนและขณะใช้กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสาร

นิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์มีคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกทั้ง 4 ด้านเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์พบว่า

ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้ในสัปดาห์ที่ 1 คะแนนไม่เพิ่มขึ้นจากก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ หลังจากสัปดาห์ที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้เพิ่มขึ้นตลอดช่วงเวลาการทดลอง กล่าวคือ ในสัปดาห์ที่ 2 ถึงสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยด้านนี้ในสัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 2 คะแนนเฉลี่ยไม่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ในสัปดาห์ที่ 3 ถึงสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้เพิ่มขึ้น โดยในสัปดาห์ที่ 3 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนในสัปดาห์ที่ 4 , สัปดาห์ที่ 5 สัปดาห์ที่ 6 , สัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย ครูปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้เพิ่มขึ้นตลอดช่วงเวลาการทดลอง กล่าวคือ ในสัปดาห์ที่ 2 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในทำนองเดียวกับสัปดาห์ที่ 3 , สัปดาห์ที่ 4 สัปดาห์ที่ 6 , สัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์ที่ 5 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก การเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้ในสัปดาห์ที่ 1 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยไม่เพิ่มขึ้นจากก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ทั้งนี้ในสัปดาห์ที่ 2 ถึงสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านนี้เพิ่มขึ้น โดยในสัปดาห์ที่ 2 , สัปดาห์ที่ 3 , สัปดาห์ที่ 6 , สัปดาห์ที่ 7 และสัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในสัปดาห์ที่ 4 และสัปดาห์ที่ 5 ครูปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นระหว่างช่วงสัปดาห์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาผลการใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า

1. ครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยเฉลี่ยรวมในแต่ละช่วงสัปดาห์เพิ่มขึ้นจากก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสนับสนุนและสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยโดยครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ทำให้เกิดกระบวนการทำงานที่ครูจำเป็นต้องเก็บรวบรวมหลักฐานข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากการสังเกตพัฒนาการเด็กในชั้นเรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และกระบวนการสอนของครูเพื่อนำมาไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนคู่ชั้น โดยในการไตร่ตรองแต่ละครั้งครูจะไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองมาก่อนผ่านโครงสร้างการถามตอบเพื่อนำเสนอการสะท้อนความเข้าใจจากการปฏิบัติร่วมกัน โครงสร้างการถามตอบดังกล่าวประกอบด้วย 1) การกำหนดประเด็นที่ชัดเจน 2) สรุปปัญหา 3) การวางแผนและคาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้น และ 4) แนวทาง

พัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ส่วนในการประชุมกลุ่ม ครูแต่ละคนจะมีโอกาสไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับการจัดสารนิทัศน์ที่ตนลงมือปฏิบัติมา การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มผู้วิจัยมีกรอบประสบการณ์เพื่อใช้ในการนำเสนอการสะท้อนความเข้าใจจากการปฏิบัติ กรอบประสบการณ์มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ 1) รูปแบบสารนิทัศน์ที่ทำคืออะไร ? 2) ได้ทำตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ? 3) สังเกตและรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตเด็กอย่างไร ? และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการสังเกตและจดบันทึกคืออะไร ?

นอกเหนือการไตร่ตรองสะท้อนความคิดทั้งกับเพื่อนคู่ชั้นและกับกลุ่มซึ่งส่งผลให้ครูเกิดความเข้าใจจากการปฏิบัติมากขึ้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดทำสารนิทัศน์ยังส่งผลครูปฐมวัยมุ่งสังเกตเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิดทำให้การจดบันทึกของครูมีความคมชัดมากยิ่งขึ้น เนื้อหาจากการจดบันทึกการสังเกตยังเป็นสื่อกระตุ้นให้ครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่ 2 การสร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติ ครูได้นำประสบการณ์การสังเกตและจดบันทึกที่ปฏิบัติจริงในชั้นเรียนมาไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนครูทั้งในระดับชั้นเดียวกันและกับกลุ่มครู ผู้วิจัยสังเกตว่าครูมีความมั่นใจและกล้าแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมมากขึ้น การแสดงความคิดมีความหลากหลายและสั้นไหลมากขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับ ยอร์ค - บาร์ (York - Barr . 2001 : 11-13) ที่กล่าวถึงการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนร่วมงาน (Reflection with Partners) ว่าการไตร่ตรองในระดับนี้จะช่วยให้ครูและเพื่อนครูเพิ่มพูนการเรียนรู้และความมั่นใจเกี่ยวกับการสอนของตนเอง ทำให้เห็นมุมมองที่แตกต่างจากคนอื่น เพิ่มพูนความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ สร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงในการทำงานร่วมกันและลดความรู้สึกโดดเดี่ยวในการทำงานของครู การใช้หลักฐานและข้อมูลการสอนต่างๆ เป็นเครื่องมือให้ครูนำมาวิเคราะห์และคิดไตร่ตรองในระยะที่ 2 นี้ทำให้ครูเกิดความเข้าใจในการนำวิธีการสังเกตและจดบันทึกรูปแบบต่าง ๆ ไปใช้ สามารถวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อจำกัดในการใช้แต่ละวิธีได้ดี สอดคล้องกับ บูกเกอร์ , คาร์เตอร์และนิมโม (Booker , Carter & Nimmo .1999) ที่กล่าวถึงการใช้สารนิทัศน์เพื่อเป็นเครื่องมือให้ครูได้ไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติ ทำให้ครูเข้าใจและคิดพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดหรือจุดดีในการสอนได้ดีกว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความหมายของสารนิทัศน์ของเด็กนำครูไปสู่การตั้งสมมุติฐานและการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางที่ครูจะสามารถส่งเสริมการคิดและการเรียนรู้ของเด็กได้

การทำงานร่วมกันของครูและผู้วิจัยตลอดช่วงเวลาการทดลองนอกจากจะเปิดโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกันแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการทำงานร่วมกันของครูในแต่ละระดับชั้นได้มีการช่วยกันคิดวางแผน นำทักษะใหม่ๆ ที่ได้รับจากกิจกรรมการนิเทศไปปรับใช้ในชั้นเรียนของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาครูประจำการตามที่ นิพนธ์ ไทยพานิช (2535 : 187 – 188) กล่าวว่า ควรมุ่งเน้นความสำคัญของการเผยแพร่ความรู้ทั่วๆ ไปและข้อมูลเนื้อหาวิชาการ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียน โดยให้ครูแต่ละคนมีแหล่งที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านเทคนิคต่างๆ ที่เขาต้องการ อาจเป็นรูปแบบของการให้คำปรึกษา การร่วมมือให้ความช่วยเหลือในระหว่างคณะครูด้วยกัน และคณะครูแต่ละคนจะต้องมีโอกาสสะสมทักษะต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ความรู้ในเชิงหลักการและทฤษฎี และการวางแผนในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าบรรยากาศการทำงานที่ดีมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทักษะของครู อาจเป็นผลมาจากการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นกระบวนการที่ปรับใช้การนิเทศแบบกัลยาณมิตรและการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในการนิเทศครู แนวทางการนิเทศด้วยกระบวนการดังกล่าวมุ่งเน้นการใช้วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อค้นหาข้อมูลความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การตั้งคำถาม สนับสนุนส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างครู มุ่งสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันและอภิปรายแลกเปลี่ยนถึงการทำงานของแต่ละคน นอกจากนี้ในตลอดกระบวนการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์นี้ยังเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย (ผู้นิเทศ) และครู (ผู้รับการนิเทศ) โดยเปิดโอกาสให้มีกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือทักษะใหม่ให้แก่ผู้รับการนิเทศ ส่วนผู้นิเทศแสดงบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นเพื่อนร่วมงาน ที่สามารถฝึกฝนทักษะและขยายความคิดของผู้รับการนิเทศให้คมชัดมากขึ้น

กระบวนการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ส่งผลให้มีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยในช่วงต่าง ๆ ดังนี้

Baseline ,สัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 2 อยู่ในช่วงของการสร้างความรู้ความเข้าใจและศึกษาสภาพปัญหา ในกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยระยะที่ 1 ครูมีโอกาสได้ร่วมกัน วิเคราะห์ความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกที่มีผลเกี่ยวข้องกับการทำงานของครูปฐมวัย กิจกรรมดังกล่าว ทำให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกที่มีต่อการทำงานของตนเอง ซึ่งจากเดิมครูส่วนใหญ่ เห็นว่าบทบาทการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยจะมีความเกี่ยวข้องเมื่อทำธุรการประเมินพัฒนาการเด็กเท่านั้น แต่ความจริงแล้วบทบาทการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยจะนำมาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ครูจำเป็นต้องใช้ในการ ตัดสินเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเด็กอยู่ตลอดเวลา (Nilsen, 2000 : 2) นอกจากนี้ครูมีโอกาสดูการสังเกต และจดบันทึกเด็กในห้องเรียนของตนและนำสิ่งที่จดบันทึกได้มาทำความเข้าใจ ผักกอกปฏิบัติตั้งจุดมุ่งหมายในการ สังเกตและจดบันทึก วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการสังเกตและจดบันทึกที่ขาดการวางแผน รวมถึงการแสดงความคิดเห็นต่อวิธีการสังเกตและจดบันทึกที่ใช้ในห้องเรียนจริง พร้อมทั้งไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองและกับ กลุ่ม วิธีดังกล่าวส่งผลให้ครูมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและมีความเข้าใจต่อสิ่งที่ตนปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาครูตามแนวคิดการสร้างสร้งองค์ความรู้ (Constructivism) ที่บรู๊ค (Brook . 1996 อ้างถึงใน ศิริประภา พงศ์ไทย ,2542) กล่าวว่า การไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากประสบการณ์จะช่วยให้เรา สรรค์สร้างองค์ความรู้ แต่ถ้าปราศจากโอกาสในการวิเคราะห์ประสบการณ์ ความเข้าใจใหม่ๆ จะรวบรวมเข้าด้วยกันค่อนข้างยาก และสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายตามที่ ทิตินา แซมมณี (2545) กล่าวว่าไว้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ มีโอกาสคิดกลั่นกรอง ทำความเข้าใจ เชื่อมโยงข้อมูล และสร้างความเข้าใจข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายส่งผลถึงความเข้าใจและการคงอยู่ของความรู้

สัปดาห์ที่ 3 จากการศึกษาพบว่าครูมีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกในด้านการตั้งจุดมุ่งหมาย ในการสังเกตเพิ่มมากขึ้น และมีการใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกหลายรูปแบบขึ้น มีการตั้งจุดมุ่งหมายในการ สังเกตและจดบันทึกชัดเจนขึ้น อาจเป็นผลจากกิจกรรมการนิเทศในช่วงสองสัปดาห์แรกที่มีการวิเคราะห์และฝึก ปฏิบัติ ส่วนในสัปดาห์ที่ 3 ซึ่งยังคงอยู่ในช่วงของการสร้างความรู้ความเข้าใจและศึกษาสภาพปัญหาในกิจกรรมการ นิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์เพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยระยะที่ 1 กลุ่มครูมีโอกาส ระดมความคิดวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสังเกตและจดบันทึก ได้แก่ การบันทึกแบบบรรยาย การใช้ แบบสำรวจประเมินพัฒนาการ การบันทึกแบบต่อเนื่อง การบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงาน ผู้วิจัยสังเกตว่าครูทุกคน มีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ความคิดเห็นมีความหลากหลายและสั้นไหลมากยิ่งขึ้น มีการนำ ประสบการณ์ในชั้นเรียนของตนมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูในที่ประชุมมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูเริ่มคุ้นเคย และเชื่อมั่นในบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร โดยมีผู้สังเกตเป็นผู้ส่งเสริม สร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้กับผู้รับการนิเทศ และที่ประชุมมีบรรยากาศที่เปิด (Open Climate) ที่ครูทุกคนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทำงานร่วมกันและพร้อมที่จะอภิปรายการทำงานของพวกเรา (Shea . 1992) นอกจากนี้ยังมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องสารนิทัศน์สำหรับครูปฐมวัยเกี่ยวกับรูปแบบของสารนิทัศน์ พบว่าครูส่วนใหญ่คุ้นเคยกับสารนิทัศน์ ที่แสดงให้เห็นการเรียนรู้ ความสามารถ ทักษะและการบันทึกเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ และการที่ครู มีการใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกหลายรูปแบบเพิ่มมากขึ้นอาจเนื่องมาจากกิจกรรมการนิเทศในระยะนี้ครูได้นำ ฝึกการวางแผนจัดทำสารนิทัศน์ โดยนำเรื่องที่เด็กสนใจจากการเลือกหัวเรื่องที่เรียนแบบโครงการ คิดหา เหตุการณ์ที่คาดหมายและวางแผนการจัดทำสารนิทัศน์ ทำให้ครูเห็นภาพรวมของสารนิทัศน์ที่จะเกิดขึ้นตลอด โครงการซึ่งส่งผลให้การสังเกตและจดบันทึกของครูมีวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น

สัปดาห์ที่ 4 – สัปดาห์ที่ 5 ผู้วิจัยพบว่าแต่ละชั้นเรียนเด็กและครูกำลังอยู่ในช่วงกิจกรรมการสืบค้นข้อมูล ในการเรียนการสอนแบบโครงการ คณะกรรมการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยในช่วงนี้เพิ่มขึ้น

อย่างมาก อาจเนื่องมาจากกิจกรรมการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ เป็นเหตุการณ์ที่ครูคาดหวังไว้แล้วในแผนการจัดทำสารนิทัศน์ และครูได้ดำเนินการตามแผนการจัดทำสารนิทัศน์ที่วางไว้ทำให้ครูมีความพร้อมในการจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับสังเกตและจดบันทึก มีการกำหนดกลุ่มเด็กหรือกิจกรรมที่จะสังเกตและจดบันทึกไว้ล่วงหน้า มีการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตที่ชัดเจนมากขึ้น กิจกรรมการสืบค้นข้อมูลในกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการของแต่ละชั้นเรียน ทำให้ครูได้ใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กระบวนการของกิจกรรมการนิเทศในขณะนี้เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติอาจส่งผลให้ครูมีความชัดเจนในการปฏิบัติการสังเกตและจดบันทึกเพิ่มมากขึ้น เพราะในแต่ละสัปดาห์ครูจะนำร่องรอยหลักฐานที่เกิดขึ้นจากการจัดทำสารนิทัศน์ที่วางแผนไว้มาอภิปรายสะท้อนถึงการทำงานของตน จากนั้นร่วมกันระดมสมองเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและวางแผนการปฏิบัติร่วมกันในระดับชั้น และแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์กับกลุ่มครู จากการศึกษาพบว่าครูมีการนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมและการไตร่ตรองสะท้อนความคิดทั้งกับเพื่อน คู่ชั้นและกับกลุ่มครูไปปรับปรุงวิธีการจดบันทึกของตนเอง มีการลองผิดลองถูกกับทักษะใหม่ที่ไม่เคยใช้ในห้องเรียนของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์รัธเธอร์ส (Carruthers .1993 : 10 -11) กล่าวว่ากรอบการทำงานของกรณีศึกษาแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 ครูจะแบ่งปันประสบการณ์การปฏิบัติงานของตน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการสอน การตัดสินใจ ความคิด ความเชื่อต่างๆ โดยการระดมสมอง ผ่านคำถามเกี่ยวกับการสอน จากการเล่าเรื่องราวสู่การวิเคราะห์และการสะท้อนการทำงาน ระหว่างการวิเคราะห์สะท้อนกลับครูจะได้รับการช่วยเหลือโดยชี้ให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง เพื่อการตั้งเป้าหมายสำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่อไป

สัปดาห์ที่ 7 - 8 ในช่วงนี้ครูแต่ละคนได้ดำเนินการจัดเตรียมบอร์ดสารนิทัศน์เพื่อนำเสนอกับผู้ปกครองในวันปิดภาคเรียน และสะท้อนกับกลุ่มครูเพื่อประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก แลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อค้นพบต่าง ๆ จากการศึกษาวิจัยพบว่าในช่วงนี้ครูให้ความสำคัญกับการประเมินค่าการสังเกตมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นช่วงระยะที่ 3 ของกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ (Project Approach) หรือการสรุปโครงการ ในช่วงนี้เด็ก ๆ และคุณครูจะได้นำผลงานต่าง ๆ ที่ทำเสร็จสมบูรณ์แล้วมาสรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มาในรายละเอียดต่าง ๆ และเป็นช่วงที่ครูทบทวนแผนการจัดทำสารนิทัศน์ที่ได้วางแผนไว้ในสัปดาห์ที่ 3 เพื่อรวบรวมเนื้อหาสาระเพื่อจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์ซึ่งประกอบไปด้วยผลงานที่เด็กทำ บันทึกจากการสังเกตของครู ข้อมูลที่อ้างอิงจากหนังสือหรือตำรา แผนผังใยแมงมุมหลักสูตร การเขียนตามคำบอกเล่าของเด็ก รวมทั้งภาพถ่ายต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์มีส่วนทำให้ครูมีทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการประเมินค่าจากการสังเกตสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะครูจะต้องเตรียมเนื้อหาที่จะสื่อออกมาให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครูในห้องเรียนรวมถึงพัฒนาการของเด็ก เนื้อหาที่ครูจัดเตรียมจัดแบ่งได้หลายประเภท ได้แก่ เนื้อหาเรื่องสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน การบรรยายประสบการณ์ในโครงการ (Project Approach) เหตุการณ์พิเศษอย่างการไปทัศนศึกษา หรือการเชิญวิทยากรมาในห้องเรียน พัฒนาการของเด็กด้านต่าง ๆ รวมถึงทักษะที่เพิ่มขึ้นของเด็กที่เห็นได้อย่างเด่นชัด (Brown – Dupaul , Keyes & Segatti . 2001 : 209 - 213)

2. เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงคะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยเป็นรายด้านในแต่ละช่วงสัปดาห์ พบว่าครูปฐมวัยที่ได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์มีความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลง ในด้านการเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกต การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต การจดบันทึกแบบปรนัยและการใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและจดบันทึก ก่อนและขณะได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเมื่อพิจารณาความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกแยกรายด้าน ได้ดังนี้

ด้านที่ 1 การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก ครูปฐมวัยมีการพัฒนาด้านการเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึกในแต่ละช่วงสัปดาห์สูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรอง สารนิทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องจากครูปฐมวัยที่ร่วมทำการวิจัยครั้งนี้มีประสบการณ์ในการจดบันทึกการสังเกตเด็กอยู่ก่อนแล้ว เมื่อได้ร่วมคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการปฏิบัติและได้รับคำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขจากผู้นิเทศทำให้มีการพัฒนาสูงขึ้นดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 และ สัปดาห์ที่ 2 ด้านการเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึกพบว่า ครูยังไม่มีการกำหนดช่วงเวลาและกลุ่มเด็กเพื่อทำการสังเกตไว้ล่วงหน้า ในบางห้องอาจมีการกำหนดกิจกรรมเพื่อการจดบันทึกไว้ล่วงหน้าตามแผนที่เขียนไว้ในแบบเตรียมการสอน ทั้งนี้เป็นการจดบันทึกคำตอบเด็กจากคำถามสำคัญที่ครูตั้งไว้ในแผนและเป็นการจดบันทึกคำตอบเด็กทุกคน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้บันทึกจะเป็นดินสอหรือปากกาจดบันทึกลงโน้ตบันทึกหลังการสอนซึ่งอยู่ในตอนท้ายของแบบเตรียมการสอนของแต่ละสัปดาห์ วิธีการสังเกตจะใช้วิธีการบันทึกคำพูดของเด็กและพบการบันทึกแบบบรรยายในบางกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าครูให้ความสำคัญกับบทบาทของการเป็นผู้วางแผน ผู้จัดการในห้องเรียน ผู้ใช้คำถาม และผู้จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มากกว่าบทบาทของผู้สังเกตและจดบันทึก ทั้งนี้สอดคล้องกับการเห็นความสำคัญของบทบาทครูปฐมวัยที่เกสวิกกี (Gestwicki, 1999 : 254) กล่าวว่า โดยทั่วไป “การสังเกต” และ “การบันทึก” มักเป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ถูกมองข้าม เมื่อครูมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ครูย่อมไม่มีเวลาพอสำหรับการสังเกตและจดบันทึก แต่เมื่อครูลดบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้จึงมีเวลามากขึ้น จากการสังเกตและจดบันทึกนี้เองที่ทำให้ครูเรียนรู้ว่าจะมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างไร จึงจะส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้เหมาะสม ครูเป็นผู้ที่รู้ว่าจะสนับสนุนการเล่นของเด็กได้อย่างไร ครูจึงต้องมีไหวพริบในการสังเกตเด็ก โดยต้องรู้ลักษณะพัฒนาการโดยทั่วไปของแต่ละกลุ่มอายุที่ตนดูแลอยู่ รวมถึงรายละเอียดของเด็กแต่ละคน (ความสนใจ ความต้องการ ลีลาในการเรียนรู้ ความชอบ) รายละเอียดเหล่านี้จะได้มาจากการสังเกตที่รอบคอบ

สัปดาห์ที่ 3 – สัปดาห์ที่ 8 ครูปฐมวัยมีการพัฒนาการเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึกสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อผ่านกิจกรรมการนิเทศ ครูมีโอกาสได้รับความรู้และทักษะใหม่เกี่ยวกับวิธีการสังเกตและจดบันทึก ครูมีโอกาสไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง กับเพื่อนคู่ชั้นเกี่ยวกับวิธีการการสังเกตและจดบันทึกที่ได้ทดลองนำไปใช้ ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของครูในด้านการเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก เช่น ด้านการวางแผนมีการกำหนดกิจกรรมและกลุ่มเด็กไว้ล่วงหน้าก่อนทำการสังเกตและจดบันทึกเด่นชัดมากขึ้น มีการสร้างแบบฟอร์มการบันทึกแบบมีเกณฑ์ และการกำหนดรายชื่อกลุ่มเด็กที่จะสังเกต (Class List Log) ด้านการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกเป็นไปตามแผนการจัดทำสารนิทัศน์ที่วางไว้ มีความหลากหลายในการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและบันทึกในแต่ละกิจกรรมเพิ่มขึ้น กล่าวคือมีการทดลองใช้เทปบันทึกเสียงสำหรับบันทึกเสียงของเด็กขณะแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมวงกลม แต่จากการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มครูส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการใช้เทปบันทึกเสียงเพื่อบันทึกการสังเกตเป็นการเพิ่มภาระงานสำหรับครูเกินไป การจดบันทึกด้วยดินสอและปากกาจะสะดวกและรวดเร็วกว่า อย่างไรก็ตามก็มีบางห้องเรียนที่ใช้เทปบันทึกเสียงเป็นสื่อในการเรียนรู้ของเด็ก ครูเปิดเสียงของเด็กที่แสดงความคิดเห็นให้เด็กฟังเป็นการทบทวนกับเด็ก อีกสิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนคือการใช้ภาพถ่าย ครูมีทักษะและมั่นใจในการถ่ายภาพเด็กขณะทำกิจกรรมมากขึ้น ภาพถ่ายของครูสื่อให้เห็นถึงกระบวนการทำงาน การคิด การแก้ปัญหาของเด็กได้อย่างเด่นชัด ครูยังใช้ภาพถ่ายจากการสังเกตเป็นสื่อในการบรรยายประสบการณ์การเรียนรู้กับเด็ก ซึ่งเป็นสารนิทัศน์ประเภทหนึ่งที่ครูเลือกใช้จากการไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากครู ครูส่วนใหญ่เห็นว่าภาพถ่ายนอกจากจะใช้สื่อสารกับผู้ปกครอง ยังมีประโยชน์สำหรับการทบทวนข้อมูลต่าง ๆ กับเด็กในช่วงท้ายของโครงการอีกด้วย นอกจากนี้ครูที่วางแผนจัดทำสารนิทัศน์โดยใช้ตัวอย่างผลงานเด็ก จากกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ผู้วิจัยพบว่าครูให้ความสำคัญกับการบันทึกความก้าวหน้าของเด็กจากตัวอย่างผลงานมากขึ้น มีประเมินระดับพัฒนาการจากผลงานเด็ก เช่น การวาดภาพ งานปั้น การทำงานสามมิติ มีการทบทวนข้อมูลเชิงวิชาการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่

เกี่ยวข้องกับผลงานของเด็ก เช่น ชิ้นของการวาดภาพ ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เป็นต้น

ด้านที่ 2 การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ครูปฐมวัยมีการพัฒนาด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตในแต่ละช่วงสัปดาห์สูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แม้ว่าระยะแรกของการทดลองครูจะยังไม่มีการพัฒนาด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต แต่เมื่อได้รับคำชี้แจงและการฝึกปฏิบัติทั้งในกิจกรรมการนิเทศและการนำไปทดลองใช้ในห้องเรียนของตน ครูทุกคนมีความเข้าใจเรื่องการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตและสามารถตั้งจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงพัฒนาการและกำหนดความสามารถของเด็กที่ต้องการสังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และสามารถจดบันทึกได้

สัปดาห์ที่ 1 และสัปดาห์ที่ 2 ไม่มีการพัฒนา เนื่องจากครูยังไม่ให้ความสำคัญกับการตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อการสังเกตไว้ล่วงหน้า การจดบันทึกเป็นไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้าจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาใช้ หรือหากมีการตั้งจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้ามักเป็นการสังเกตและจดบันทึกผลของกิจกรรมที่ครูวางแผนไว้ในแบบเตรียมการสอน จุดมุ่งหมายที่ตั้งไม่ได้แสดงถึงพัฒนาการด้านที่ครูต้องการสังเกตอย่างเด่นชัด

สัปดาห์ที่ 3 - สัปดาห์ที่ 8 คณะกรรมการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการตั้งจุดมุ่งหมายสูงขึ้น ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยพบว่าครูยังไม่ให้ความสำคัญกับการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตที่แสดงถึงพัฒนาการเด็ก ระยะแรกของกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ครูจึงมีโอกาสดูฝึกทักษะในการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต กิจกรรมดังกล่าวทำให้ครูได้ทบทวนพฤติกรรมเด็กที่แสดงถึงพัฒนาการในแต่ละด้าน และระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ จากการไตร่ตรองสะท้อนความคิดของครูในกิจกรรมการนิเทศ ครูส่วนใหญ่เห็นว่าการตั้งจุดมุ่งหมายก่อนการสังเกตและจดบันทึกทำให้มีความชัดเจนในการสังเกตและมีแนวทางในการบันทึกมากขึ้น การจดบันทึกโดยยึดจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ทำให้จดบันทึกได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยพบว่าหลังจากมีการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตแล้วการจดบันทึกการสังเกตของครูมีรายละเอียดมากขึ้น สิ่งที่จดบันทึกมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้น พฤติกรรมเด็กที่ครูจดบันทึกจากการสังเกตแสดงถึงลักษณะพัฒนาการที่คมชัดมากขึ้น สอดคล้องกับ นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 27-32) กล่าวถึงการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตไว้ว่า ครูต้องทราบว่าจะบันทึกอะไร และทำไมต้องบันทึก ครูควรทำความเข้าใจเป้าหมายระยะยาวและระยะสั้นว่าจะสังเกตพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ในด้านใดบ้าง หลังจากเด็กได้ทำกิจกรรมนั้นๆ ไปแล้ว ครูจะต้องให้ความสนใจที่จะหยุดฟังและสังเกตพฤติกรรม นอกจากนี้การตั้งจุดมุ่งหมายยังเป็นการป้องกันการผิดพลาดของการสังเกตที่เกิดจากการละเลยข้อมูล ดังที่ เบนท์เซน (Bentzen. 2000 : 59-60) กล่าวว่า ความผิดพลาดจากการละเลย (Errors of Omission) เกิดขึ้นเมื่อผู้บันทึกละเลยข้อมูลที่สำคัญต่อความเข้าใจพฤติกรรมของเด็ก เมื่อครูมีจุดมุ่งหมายในการสังเกตเด็ก ทำให้ครูมีทิศทางในการจดบันทึกเพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์เพียงพอ ให้เห็นภาพทั้งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและฉากสภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ นอกจากการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตจะทำให้การจดบันทึกของครูเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ผู้วิจัยพบว่าครูตั้งจุดมุ่งหมายยังส่งผลต่อการวางแผนการสังเกตของครู กล่าวคือ ครูมีการวางแผนเรื่องวิธีการสังเกตและเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ บีตี (Beaty. 1994 : 17-18) และบอริช (Borich. 1994 : 60) กล่าวว่า การสังเกตอย่างเป็นระบบมีความแตกต่างจากการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ (Informal Observation) ที่เป็นเพียงการเฝ้ามอง ในการสังเกตอย่างเป็นระบบทำให้มีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก รวมทั้งเลือกเครื่องมือวิธีการในการจดบันทึกข้อมูลด้วย ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตซึ่งครูในกลุ่มศึกษาใช้พัฒนาการเด็ก 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย , อารมณ์ – จิตใจ , สังคมและสติปัญญาเป็นหลักในการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต ส่งผลทำให้ครูได้ทบทวนเรื่องพฤติกรรมพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งลำดับขั้นพัฒนาการแต่ละช่วงอายุและการส่งเสริมพัฒนาการในแต่ละด้าน ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชาร์แมน , ครอส และเวนนิส (Sharman, Cross & Vennis. 2000 : 13) กล่าวถึงความสำคัญของการ

สังเกตจะทำให้ผู้สังเกตเด็กมองเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล พบสิ่งที่เด็กทำได้และสิ่งที่ควรส่งเสริมแก้ไขปรับปรุง ระบุระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ทั้งยังทำให้ครูได้สะท้อนตนเองเกี่ยวกับความรู้เรื่องระดับพัฒนาการของเด็ก

ดังนั้นทักษะการสังเกตและจดบันทึกในด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต นอกจากจะทำให้ครูมีความเปลี่ยนแปลงด้านการจดบันทึกแล้ว ยังส่งผลให้ครูได้ทบทวนความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการประเมินพัฒนาการเด็กอย่างมาก

ด้านที่ 3 การจดบันทึกแบบปรนัย ได้แก่การจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็ก รายละเอียดของสภาพแวดล้อมขณะทำการสังเกตและจดบันทึก รวมถึงการสรุปผลการสังเกตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ครูปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการจดบันทึกแบบปรนัย ในแต่ละช่วงสัปดาห์สูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้จากแผนการจัดทำสารนิทัศน์ที่ครูวางแผนไว้ในกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในระยะที่ 2 อาจส่งผลต่อการจดบันทึกและการเก็บรายละเอียด

สัปดาห์ที่ 1 และ สัปดาห์ที่ 2 ลักษณะการจดบันทึกในช่วงนี้ครูจดบันทึกเฉพาะชื่อเด็กที่ครูสังเกต ครูยังไม่ให้ความสำคัญกับการจดบันทึกสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นขณะกำลังสังเกตมากนัก ส่วนอายุของเด็กที่สังเกตเนื่องจากเป็นเด็กในห้องเรียนเดียวกันครูจะอ้างอิงอายุกับระดับชั้นเรียนที่เด็กอยู่โดยไม่มีการบันทึกแยกออกมา ลักษณะของเนื้อความที่จดบันทึกมีการแสดงความคิดเห็นแทรกไปกับการจดบันทึก และยังไม่พบการสรุปสิ่งที่สังเกตที่แสดงถึงพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้.

สัปดาห์ที่ 3 – สัปดาห์ที่ 8 ลักษณะการจดบันทึกของครูปฐมวัยปรากฏรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เป็นสภาพแวดล้อมมากขึ้น อาจเนื่องมาจากการวางแผนจัดทำสารนิทัศน์ที่วางไว้ล่วงหน้าทำให้ครูมุ่งเก็บรายละเอียดต่างๆ มากขึ้น กิจกรรมที่ปรากฏชัดว่ามีกาจดบันทึกเก็บรายละเอียดสภาพแวดล้อมมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมทัศนศึกษานอกสถานที่และกิจกรรมการสร้างงาน 3 มิติที่มุ่งเน้นสังเกตการแก้ปัญหาของเด็ก สารนิทัศน์ที่ได้จากกิจกรรมทั้งสองมีรายละเอียดทั้งจากการบันทึกในบันทึกหลังการสอนและการบันทึกสะท้อนความคิดของครูอยู่มาก อย่างไรก็ตามแม้ว่าการจดบันทึกของครูจะมีความเปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยพบว่าครูแต่ละคนมีการจดบันทึกรายละเอียดจากการสังเกตได้แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความแตกต่างระหว่างของบุคคลของครู เทคนิควิธีในการจดบันทึก การขยายความสิ่งที่จดบันทึก รวมถึงการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์สำหรับการสังเกตและจดบันทึกซึ่งสอดคล้องกับ เบนเซน (Bentzen, 2000 : 56-59) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสังเกตว่า การทำให้การสังเกตมีความหมายและเกิดคุณค่าไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ มีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลกระทบต่อการสังเกต ได้แก่ การตระหนักรู้และความไวต่อความรู้สึก (Sensitivity and Awareness) ความเหนื่อยล้า ความเจ็บป่วยและความไม่สะดวกสบาย (Fatigue Illness and Discomfort) อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของครูผู้สังเกตและจดบันทึก ซึ่งอาจเกิดจากสภาพภายในจิตใจ เช่น บุคลิกภาพส่วนตัว ความวิตกกังวล ฯลฯ บุคลิกภาพส่วนตัว (The Influence of Self or Personality) หมายรวมถึงทัศนคติ ประสบการณ์ ค่านิยม หรือความต้องการของแต่ละบุคคล ส่งผลต่อการสังเกต และการควบคุมอคติ (Controlling our Biases) อคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมีอยู่ในทุกคน แม้เราจะไม่สามารถขจัดอคติไปได้ แต่เราสามารถที่จะมีสติควบคุมมันได้ อคติทำให้เกิดคุณลักษณะหรือบุคลิกภาพที่เราชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับได้ง่ายหรือยอมรับไม่ได้ในการสังเกตและจดบันทึก และอีกปัจจัยหนึ่งก็คืออิทธิพลจากสถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อม (Influence of the Setting or Situation) เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการสังเกตซึ่งอาจเกิดขึ้นทั้งจากสถานการณ์ที่แวดล้อมหรือเกิดขึ้นในตัวเอง ปัจจัยนี้อาจรวมถึงขนาดและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้สังเกตเด็ก ตลอดจนบุคลิกลักษณะและทักษะของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ยังอาจเกิดจากการความผิดพลาดจากการบันทึกข้อมูล ได้แก่ ความผิดพลาดจากการละเลย (Errors of Omission) หรือเกิดขึ้นจากความผิดพลาดของการบันทึกข้อมูลที่เกินจริง (Errors of Commission) (Bentzen, 2000 : 59-60)

ดังนั้นการจดบันทึกแบบปรนัยเป็นทักษะการสังเกตและจดบันทึกทักษะหนึ่งที่ควรให้ความสำคัญกับการฝึกฝน เพราะข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกแบบปรนัยจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประเมินพัฒนาการและการวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กต่อไป

ด้านที่ 4 การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก ครูใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกโดยการเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กกับระดับอายุ และการนำข้อมูลที่ได้นำไปวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก ครูปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก ในแต่ละช่วงสัปดาห์สูงกว่าก่อนได้รับการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะลักษณะการจัดการเรียนการสอนของครูกลุ่มศึกษาให้ความสำคัญกับการเรียนที่เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ แม้ว่าในทางปฏิบัติอาจทำได้ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ครูแต่ละห้องได้มีความพยายามนำความต้องการความสนใจของเด็กสอดแทรกไปกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก ประกอบกับในช่วงเวลาที่ทำการทดลองเป็นเวลาที่ครูกับเด็ก ๆ แต่ละห้องอยู่ในช่วงการเรียนรู้แบบโครงการ (Project Approach) ทำให้ปรากฏร่องรอยของการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อการวางแผนของครู และเมื่อพิจารณาในช่วงเวลาต่าง ๆ ของการทดลองพบว่า

สัปดาห์ที่ 1 ไม่มีการพัฒนาของครูด้านการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก อาจเป็นเพราะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงท้ายหน่วยการเรียนรู้เรื่องสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ครูกำลังเก็บรวบรวมผลงานต่าง ๆ ของเด็กที่ลงมือทำในระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในหน่วยสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ส่งผลให้คนผู้ปกครองดูความก้าวหน้าของเด็ก จึงไม่ปรากฏร่องรอยการใช้ข้อมูลจากบันทึกหลังการสอน

สัปดาห์ที่ 2 – 5 คะแนนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการใช้ข้อมูลจากการสังเกตเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนการสอนในชั้นเรียนเข้าสู่การเรียนแบบโครงการ (Project Approach) ในระยะที่ 1 หรือระยะเริ่มต้นโครงการ ครูเริ่มมีการจดบันทึกความสนใจของเด็กที่มีต่อหัวเรื่องที่ครูและเด็กพูดคุยกันในห้องเรียน การสร้างความชัดเจนให้กับหัวเรื่องในโครงการระยะนี้พบว่า ครูนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตไปจัดสภาพแวดล้อมให้เกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่เด็กสนใจมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับภนาเนตร ธรรมบวร (2540 : 31-32) ที่กล่าวว่าวิธีการสังเกตเป็นวิธีที่ใช้มากที่สุดในการศึกษาเด็ก วิธีการที่ครูส่วนใหญ่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก คือการเฝ้าดู (Watching) และการฟัง (Listening) โดยธรรมชาติแล้วครูทุกคนจะสังเกตเด็กที่ตนสอนอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชั้นเด็กเล็กหรือชั้นอนุบาลซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติและลักษณะนิสัยของเด็กแต่ละคนเพื่อจะได้จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตร่วมกับความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กจะช่วยให้ครูตระหนักถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน

เมื่อเข้าสู่สัปดาห์ที่ 3 เมื่อเด็กและครูได้หัวเรื่องที่แน่นอนในการเรียนแบบโครงการแล้ว กิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ในช่วงนี้ได้ให้ครูแต่ละคนวางแผนการจัดทำสารนิทัศน์จากเหตุการณ์ที่ครูคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในโครงการ ผู้วิจัยเห็นว่าการวางแผนดังกล่าวส่งผลต่อการสังเกตและจดบันทึกของครู ทำให้ครูมีความพร้อมในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการสังเกตและจดบันทึก ครูมีแนวทางในการบันทึกเป็นผลจากการวางแผนและการตั้งจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้า . เมื่อการสังเกตและจดบันทึกให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ขึ้นครูจึงมีข้อมูลที่จะนำไปใช้ได้มากขึ้น เช่น เมื่อครูสังเกตและบันทึกเด็กแล้วพบว่าเด็กบางคนไม่สามารถติดเกล็ดปลาที่มีขนาดเล็กได้ ในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ครูประเมินแล้วเห็นว่าเด็กกลุ่มนี้ยังไม่มีความพร้อมในด้านการใช้มือและสายตา ครูทำการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเป็นการพิมพ์กว้างปลาด้วยดินเหนียวเพื่อให้เด็กได้ฝึกทักษะการใช้มือและมีโอกาสประสบผลสำเร็จในชิ้นงาน หรือในช่วงท้ายของการเรียนแบบโครงการเมื่อเด็กและครูร่วมกันทบทวนข้อมูลความรู้ผ่านการจัดงานสามมิติ ครูจะฟังและบันทึกความคิดของเด็กแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นไปจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนวางแผนกิจกรรมเพื่อการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม เช่น ห้องที่ทำโครงการดอกไม้เมื่อเด็ก ๆ สนใจที่จะปลูกไม้เลื้อย ครูได้วางแผนที่กลับไปสัมภาษณ์วิทยากรที่เคยให้ข้อมูลกับเด็กในระยะแรกของโครงการเพิ่มเติม ครูประสานงานกับฝ่าย

วิชาการเพื่อจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับสร้างบ้านไม้เลื้อยตามความคิดของเด็ก ๆ การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกตามสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มีความสอดคล้องกับ วัฒนา มัคสมัน (2544 : 67) ที่กล่าวว่า การจดบันทึกคำพูดและสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นข้อมูลที่สำคัญมากที่จะทำให้ครูรู้ว่าเด็กสนใจอะไร มีความต้องการอะไร จะทำให้ครูจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ สิ่งของ บุคคล สถานการณ์สำหรับการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก

สัปดาห์ที่ 6 – 8 คณะแผนการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านการใช้ข้อมูลจากการสังเกตเพิ่มขึ้นสูงสุด ในช่วงนี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ (Project Approach) ดำเนินมาถึงระยะสุดท้าย กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเป็นกิจกรรมเพื่อการทบทวนสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้มา ครูเริ่มทบทวนแผนการจัดทำสารนิทัศน์ที่วางไว้เพื่อเตรียมการจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์และจัดนิทรรศการการเรียนรู้ของเด็กประจำภาคเรียน ผู้วิจัยพบว่าครูสามารถดำเนินการจัดเตรียมทำบอร์ดสารนิทัศน์โดยอาศัยข้อมูลจากสังเกตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูสามารถวิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดขึ้นมาเสนอประเด็นการเรียนรู้ว่าเด็กได้เรียนรู้อะไร กิจกรรมนั้นมุ่งส่งเสริมพัฒนาการด้านใด เด็กมีทักษะที่เพิ่มขึ้นอย่างไร ครูนำร่องรอยจากการบันทึกมาใช้บรรยายเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้อ่านบอร์ดสารนิทัศน์หรือผู้ปกครองเห็นสภาพที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยพบว่า ครูมีความมั่นใจในการนำเสนอเนื้อหาในบอร์ดสารนิทัศน์ให้กับเพื่อนครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองซึ่งสอดคล้องกับมอร์ (Moore, 1992 : 18) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกไว้ว่า ครูสามารถใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสังเกตมาวิเคราะห์การเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อม และทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียน กระบวนการสอนของครู ซึ่งเป็นข้อมูลสะท้อนกลับให้ครูใช้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ทั้งการจัดการในห้องเรียนและการเรียนรู้ของเด็ก การตัดสินใจที่ถูกต้องมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับข้อมูลการสังเกตที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นเมื่อครูได้พัฒนาทักษะการสังเกตมากขึ้น ครูก็จะรู้ว่าจะต้องทำอะไรต่อไปโดยอัตโนมัติ ครูที่รู้จักสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของตนเอง มักจะสามารถพัฒนาการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ Moore (1996) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิธีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดจากการสืบเสาะในห้องเรียน เพื่อสำรวจประสิทธิผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในการระบุสถานการณ์และปฏิสัมพันธ์ พบว่ากระบวนการของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดมีอิทธิพลอย่างมากต่อครูเกี่ยวกับโอกาสเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงการสอน ข้อมูลยังแสดงให้เห็นอีกว่าครูยังเปลี่ยนความเชื่อทางการสอนอย่างมีนัยสำคัญและเมื่อสิ้นสุดการศึกษา ครูสามารถตระหนักว่าการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นผลมาจากความเชื่อและการปฏิบัติการสอนของครู ข้อเสนอแนะในการวิจัยชั้นเรียนโดยวิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์จะมีประโยชน์เมื่อมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกับเพื่อนครู และแสดงให้เห็นว่าสารนิทัศน์การเรียนรู้ของนักเรียนให้ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน และเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อการวางแผนหลักสูตรในการให้การศึกษาแก่ครู

ดังนั้นการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเป็นทักษะที่ครูควรได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง โดยควบคู่ไปกับการฝึกฝนทักษะการสังเกตและจดบันทึกด้านอื่น ๆ รวมถึงการฝึกไตร่ตรองสารนิทัศน์จะทำให้ครูสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการสื่อสารกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและการประเมินผลพัฒนาการเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า

1. ในช่วงแรกของการเข้าร่วมกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ครูยังไม่มีส่วนร่วมในการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มมากนัก ไม่มีการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ร่วมกันเท่าที่ควร สภาพการณ์ส่วนใหญ่จะเป็นการรับความรู้จากผู้อื่นและนำความรู้ที่ได้ไปทดลองปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ยังขาดการทำความเข้าใจ ขาดการอภิปรายแสดงความคิดเห็น

2. บรรยากาศในการทำงานและการนิเทศเป็นสิ่งสำคัญมาก เมื่อครูเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยชัดเจน เกิดความไว้วางใจในบรรยากาศการทำงานที่เป็นกัลยาณมิตร มีความไว้วางใจระหว่างครู ครูที่อาวุโสและผู้นิเทศ ทำให้ครูมีความกระตือรือร้นที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และให้ความร่วมมือในการไตร่ตรองสะท้อนความคิดในระดับต่าง ๆ ทั้งกับตนเอง เพื่อนคู่ชั้นและกับกลุ่ม

3. การทำความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับครูเป็นสิ่งสำคัญ จากการสังเกตพบว่าในระยะแรก ครูจะเห็นว่ากิจกรรมสำหรับการไตร่ตรองสะท้อนความคิดเป็นการเพิ่มภาระงาน แต่เมื่อทำความเข้าใจว่าการไตร่ตรองสะท้อนความคิดเป็นการหยุดคิดพิจารณาในสิ่งที่ทำลงไป ไตร่ตรองถึงสิ่งที่เกิดขึ้น และพิจารณาหาหนทางที่ดีกว่า ข้อมูลจากการไตร่ตรองสะท้อนความคิดจะเป็นประโยชน์ทั้งกับตนเองและเพื่อนครูด้วยกัน ทำให้หน้าที่ของครูที่มีต่อการไตร่ตรองสะท้อนความคิดดีขึ้น ครูตั้งใจและเอาใจจริงเอาใจกับกิจกรรมการไตร่ตรองสะท้อนความคิดทั้งกับตนเอง เพื่อนคู่ชั้นและกับกลุ่มมากขึ้น

4. การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ผู้บริหารมีส่วนสำคัญยิ่ง คือต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกในระดับปฐมวัย และการจัดทำสารนิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ต้องเป็นผู้มีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนส่งเสริม และอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร

5. การพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกโดยการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์นอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการสังเกตและจดบันทึกแล้ว ยังทำให้ครูสามารถประยุกต์เครื่องมือเครื่องใช้ อย่าง คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร กล้องถ่ายรูป กล้องดิจิตอล สแกนเนอร์ เข้ามามีส่วนในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก รวมถึงนำเสนอมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการประเมินพัฒนาการเด็กและการวางแผนเพื่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก

2. การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์สามารถนำไปปรับใช้กับบทบาทอื่น ๆ ของครูปฐมวัย เช่น การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

3. การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ ผู้นิเทศควรศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการไตร่ตรองสะท้อนความคิดเพื่อกำหนดกรอบในการปฏิบัติเพื่อการบันทึกและเพื่อการสะท้อน

4. การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์สามารถนำไปปรับใช้กับทุกสถานศึกษา แต่ควรมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัย

1. ควรทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการโดยองค์รวมทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็ก หลังจากใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์กับครูแล้ว

2. ควรนำกระบวนการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ไปปรับใช้กับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น การจัดกิจกรรมของครู การเข้าใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนของครู การรับรู้ของเด็กจากสารนิทัศน์

3. ควรทำวิจัยกับครูในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ คลังวิเชียร. (2541). การศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูอนุบาลในการจัดประสบการณ์แบบเตรียมความพร้อม กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่. ปรินญานินพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ . ถ่ายเอกสาร.
- กุลยา ดันติผลาชีวะ. (2545). การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดสันทเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- จริยาภรณ์ สกุลพรหมณ์. (2539). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูอนุบาลที่ใช้แนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร . วิทยานิพนธ์ ค.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จุฬาภรณ์ มาเสถียรวงศ์, มีศักดิ์ ว่องประชาณุกุล, ปัญจพร คุปติธรรมกุล, วิจิตรา แจ่มดวงและดาร์รัตน์ วาปีโส. (2542). การใช้สารนิทัศน์ : บันทึกเหตุการณ์เพื่อการพัฒนาตนเอง (โครงการพัฒนานักบริหารและผู้จัดการศึกษาระดับสูง (การศึกษาปฐมวัย) MMED รุ่นที่ 4). กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2521). นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษากับการสอนระดับอนุบาล. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทิศนา ขัมมณี. (2545). กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- นฤมล บุณนิม. (2542, พฤศจิกายน). "การพัฒนาครูในภาวะการทำงานปกติ," วิทยาสาร, 98(8) : 13 – 14.
- นภเนตร ธรรมบวร. (2540). การประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2542). การวิเคราะห์เรื่องราว การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา ประพฤติกิจ. (2539). การพัฒนาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์.
- นิพนธ์ ไทยพานิช. (2535). เทคนิคการนิเทศการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2545). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : แมทส์ปอยท์ .
- บุษบง ดันติวงศ์. (2541, มีนาคม - มิถุนายน). "พอร์ตโฟลิโอกับนวัตกรรมการพัฒนาครู," วารสารครุศาสตร์ 26(2) : 40 – 46.
- ผ่องพรรณ ตรีมงคลกุล. (2543). การวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัชรี ผลโยธิน. (2544). การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. (เอกสารประกอบการอบรม). กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. ถ่ายเอกสาร.

- วรรณดี ม้าลำพอง. (2525). การประเมินผลการเรียน การสอนระดับอนุบาลศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โรงเรียนสตรีเนติศึกษา.
- วัฒนา มัคคสมัน. (2544). รูปแบบการเรียนการสอนแบบโครงการสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ศิริประภา พงศ์ไทย. (2542). การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการสอนภาษาแบบธรรมชาติสำหรับครู
อนุบาลโดยใช้วิธีการไตร่ตรองสารนิทัศน์. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการปฏิบัติการฝึกหัดครูพัฒนาครู
และบุคลากรทางการศึกษา. (2541). โครงการครูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : เซเว่น พรินติ้งกรุปจำกัด.
- _____. (2540). ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. กรุงเทพฯ : ไอเดียสแควร์.
- _____. (2542). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เซเว่น พรินติ้งกรุปจำกัด.
- _____. (2543). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2534). คู่มือประเมินพัฒนาการเด็กระดับอนุบาลชั้นปีที่ 1 – 3.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2535). เอกสารประกอบคำบรรยายหลักสูตรการอบรมผู้บริหารและครู ร.ร.อนุบาลเอกชน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2545). แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2357). ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารสถานศึกษาปฐมวัยหน่วยที่ 5-8 : การ
นิเทศการศึกษาในสถานศึกษาปฐมวัย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัย.
- _____. (2357). ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารสถานศึกษาปฐมวัยหน่วยที่ 12-15 : การบริหารงานวิชาการใน
สถานศึกษาปฐมวัย. นนทบุรี : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัย.
- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข. (2543). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย ตามแนวคิดเรกจิโอ
เอมีเลีย. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2545). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Beaty, J.J. (1994). *Observing Development of the Young Child*. New York : Macmillan Publishing.
- Bentzen, W.R. (2000). *Seeing Young Children a guide to observing and recording behavior*.
New york : State University.
- Billman,J . , Sherman,J. (1996) . *Observation and Participation in Early Childhood Settings*. U.S.A. :
Ally and Bacon.

New York : State University.

Billman, J. , Sherman, J. (1996) . *Observation and Participation in Early Childhood Settings*. U.S.A. : Ally and Bacon.

Booker, B., Carter, M., Nimmo, J. (1999). *Using Documentation displays and Bioboard : As a tool for developing reflective teacher*. U.S.A. : NAEYC.

Borich, G.D. (1994). *Observation Skills for Effective Teaching*. New York : Macmillan Publishing.

Brown-Dupaul, J. , Keyes, T. , Segatti, L. (2001 , May). "Using Documentation Panels to communicate with families," *Childhood Education*. 2001(Summer). : 209-213.

Burby - Stock , J . and other . (1996 , April). "Rater Agreement Indexes for Performance Assessment," *Educational and Psychological Measurement*. 56(2) : 256.

Carruther, J. (1993) . *The Return of the mento: Strategies for Workplace Learning*. Washington, D.C.: The Falmer Press.

Duff, R.E., Brown, M.H., Van Scoy, I.J. (1995, May). "Reflection and Self-Evaluation : Keys to professional development." *Young Children*. 50 : 81-88.

Gestwicki, C. (1999). *Developmentally Appropriate Practice Curriculum and Development in Early Education*. New York : Delmar Publisher.

Giovannelli , M. (1998). *The Relationship between reflective disposition toward teaching and effective teaching*. Chicago : University of Illinois.

Helm, J.H., Beneke, S., Stenheimer, K. (1997). *Window on Learning : Documenting Young 's children work*. New York : Teacher college Press Columbia University.

Helm, J.H., Katz, L. (2001). *Young Investigators : The Project Approach in the Early Years*. New York : Teacher college Press Columbia University.

Hitcock, G. , Hughes D. , (1995). *Research and the Teacher : A Qualitative Introduction to School-based Research*. New York : Routledge.

Mcafee, O. , Leong D. (1994). *Assessing and guiding young children 's development and learning*. U.S.A. : Ally and Bacon.

Moore, K.D. (1992). *Classroom Teacher Skills*. New York : McGraw-Hill, Inc.

Nilsen, B.A. (2000). *Week by Week Plans for Observing and Recording Young Children*. New York : Delmar Publisher.

Moore , R.A. (1996). *Reflective Action Research through classroom inquiry : Seven workplace teachers examine their teaching beliefs*. Columbia : University of Missouri.

Shea,G.F.(1992) . *Mentoring* . New York : Delmar Publisher.

Tertell,E.A., Klein,S.M, Jewett,J.L. (1998). *When Teacher reflect : Journeys toward effective inclusive practice*. Washington, D.C. : 'Delmar Publisher.

York-Barr,J., Sommers,A., Ghore,G.S., Montie J. (2001) *Reflective Practice to Improve Schools an Action guide for educators*. California : Crowin Press, Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

- คู่มือการใช้แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- เกณฑ์การประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

คู่มือการใช้แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

คำชี้แจง

แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก	3 รายการ
2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต	3 รายการ
3. การจดบันทึกแบบปรนัย	2 รายการ
4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก	2 รายการ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้คำนิยามทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย หมายถึง ความสามารถของครูปฐมวัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าและการนำข้อมูลไปใช้อย่างมีความหมาย สำหรับการวิจัยครั้งนี้กำหนดทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยที่ต้องการศึกษาไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก หมายถึง ความสามารถในการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การสังเกตได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง มีรายละเอียดเป็นหลักฐานที่ชัดเจนทั้งข้อมูลของเด็ก การจัดประสบการณ์ของครู รวมทั้งบริบทที่เกิดขึ้นขณะทำการสังเกต การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตมีประเด็นที่สำคัญคือ

- 1.1 การวางแผนเรื่องเวลา
- 1.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์
- 1.3 การเลือกใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก

2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต หมายถึง ความสามารถในการกำหนดสภาพการณ์ที่จะสังเกตที่แสดงถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตมีประเด็นที่สำคัญ คือ

- 2.1 การตั้งจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงพัฒนาการที่ต้องการสังเกต
- 2.2 การระบุความสามารถที่ต้องการสังเกตตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

3. การจดบันทึกแบบปรนัย หมายถึง ความสามารถในการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้โดยไม่ตัดสินข้อมูล มุ่งบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น การจดบันทึกแบบปรนัยมีประเด็นสำคัญ คือ

- 3.1 การจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็ก และสภาพแวดล้อมขณะสังเกต
- 3.2 การบันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น
- 3.3 การสรุปผลการสังเกตตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก หมายถึง ความสามารถของครูในการใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อการวางแผนจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึกมีประเด็นสำคัญ คือ

- 4.1 การประเมินค่าการสังเกตกับระดับพัฒนาการ
- 4.2 การวางแผนจัดประสบการณ์โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย เป็นการบันทึกระดับคุณภาพ

ของพฤติกรรมจัดเป็น 3 ระดับคะแนน คือ 3, 2, 1 และร่องรอยพฤติกรรมที่สังเกตเห็น เวลาที่ใช้ในการประเมินครูแต่ละคน จะทำการสังเกตในชั้นเรียนเพื่อการประเมินสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมการสังเกตเพื่อการประเมินทั้งหมด 8 ครั้ง

ครั้งที่ 1 ช่วงเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านทักษะการสังเกตและจดบันทึก เป็นเวลา 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 วัน ได้แก่ วันอังคารและวันพุธ ซึ่งในวันสุดท้ายของสัปดาห์ที่เก็บข้อมูลพื้นฐาน คือ วันพฤหัสบดี ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะทำการประเมินร่วมกัน

ครั้งที่ 2 - ครั้งที่ 8 ช่วงดำเนินกิจกรรมการนิเทศโดยใช้การไต่ตรองสารนิทัศน์ โดยเข้าทำการสังเกตเพื่อการประเมินสัปดาห์ละ 2 วัน ได้แก่ วันอังคารและวันพุธ (ตามตารางแสดงสัปดาห์ วันและเวลาที่ทำการสังเกตและบันทึกแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย) และวันพฤหัสบดีของทุกสัปดาห์ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะทำการประเมินร่วมกัน

ข้อปฏิบัติในการบันทึก

1. บันทึกรายละเอียดของผู้ถูกสังเกต
2. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตและประเมินในแบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
3. การสังเกตให้ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตพร้อมกันในเวลาเดียวกัน สังเกตครูคนเดียวกันโดยขึ้นการสังเกตและประเมินจะใช้เวลา 20 นาที ต่อครู 1 คน ดังตารางแสดงสัปดาห์ วันและเวลาการสังเกตและบันทึกแบบประเมินการพัฒนาการสังเกตและจดบันทึก
 1. การประเมินระดับการพัฒนาการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย จะทำเครื่องหมาย ✓ ที่ระดับคะแนน (ตามรายละเอียดที่แสดงในเกณฑ์การประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย) และบันทึกร่องรอยพฤติกรรมในลักษณะพรรณนาความ

แบบประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

ชื่อครู.....ชั้น.....สัปดาห์ที่.....วัน / เดือน / ปี.....

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก

รายการพฤติกรรม	ระดับคะแนน			ร่องรอยพฤติกรรม
	3	2	1	
1.1 การวางแผน				
- กำหนดช่วงเวลาการเพื่อสังเกตและจดบันทึก				
- กำหนดกิจกรรมเพื่อการสังเกตและจดบันทึก				
- กำหนดกลุ่มเด็กเพื่อการสังเกตและจดบันทึก				
1.2 การใช้วัสดุอุปกรณ์	3	2	1	
- เตรียมอุปกรณ์สำหรับการสังเกตและจดบันทึก				
- ใช้วัสดุอุปกรณ์สำหรับจดบันทึกหลากหลาย				
- ใช้วัสดุอุปกรณ์เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สังเกต				
1.3 การเลือกใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก	3	2	1	
- ใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกที่หลากหลาย				
- ใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สังเกต				

2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต

รายการพฤติกรรม	ระดับคะแนน			ร่องรอยพฤติกรรม
	3	2	1	
2.1 การตั้งจุดมุ่งหมาย				
- ตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการสังเกต				
2.2 การระบุความสามารถที่ต้องการสังเกต	3	2	1	
- กำหนดความสามารถที่ต้องการสังเกตตรงกับจุดมุ่งหมาย				

3. การจดบันทึกแบบปรนัย

รายการพฤติกรรม	ระดับคะแนน			ร่องรอยพฤติกรรม
	3	2	1	
3.1 การบันทึกรายละเอียด				
- บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็ก				
- บันทึกสภาพแวดล้อมขณะทำการสังเกต				
3.2 การบันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น	3	2	1	
- บันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น				
3.3 การสรุปผลการสังเกต	3	2	1	
- สรุปสิ่งที่สังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้				

4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

รายการพฤติกรรม	ระดับคะแนน			ร่องรอยพฤติกรรม
	3	2	1	
4.1 การประเมินค่าการสังเกต				
- เปรียบเทียบพฤติกรรมที่สังเกตได้กับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ				
4.2 การวางแผนโดยใช้ข้อมูลจากการสังเกต	3	2	1	
- ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเพื่อการวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก				

เกณฑ์ประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกตและจดบันทึก

1.1 การวางแผน	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : กำหนดช่วงเวลาเพื่อการสังเกตและจดบันทึก
3	ครูกำหนดช่วงเวลาที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าก่อนเริ่มกิจกรรมเสมอ
2	ครูกำหนดช่วงเวลาที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าก่อนเริ่มกิจกรรมเป็นบางครั้ง
1	ครูจดบันทึกตามความสนใจของตัวเองโดยไม่มีการกำหนดช่วงเวลาไว้ก่อน
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : กำหนดกิจกรรมเพื่อการสังเกตและจดบันทึก
3	ครูกำหนดกิจกรรมที่จะทำการสังเกตไว้ล่วงหน้าเสมอ
2	ครูกำหนดกิจกรรมที่จะทำการสังเกตไว้ล่วงหน้าเป็นบางครั้ง
1	ครูจดบันทึกตามความสนใจของตัวเองโดยไม่มีการกำหนดกิจกรรมไว้ก่อน
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : กำหนดกลุ่มเด็กเพื่อการสังเกตและจดบันทึก
3	ครูกำหนดกลุ่มเด็กที่จะทำการสังเกตและจดบันทึกไว้ล่วงหน้า และดำเนินการได้ตามที่กำหนด
2	ครูกำหนดกลุ่มเด็กที่จะทำการสังเกตและจดบันทึกไว้ล่วงหน้า แต่ยังดำเนินการไม่ได้ตามที่กำหนด
1	ครูสังเกตและจดบันทึกเด็กตามความสนใจของตัวเองโดยไม่มีการกำหนดกลุ่มเด็กไว้ล่วงหน้า
1.2 การใช้วัสดุอุปกรณ์	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการสังเกตและจดบันทึก
3	ครูวางแผนวิธีการสังเกตและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ได้พร้อมไว้ล่วงหน้า
2	ครูวางแผนวิธีการสังเกตและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ แต่ยังขาดความพร้อมในการจัดเตรียม
1	ครูไม่ได้วางแผนวิธีการสังเกตและจดบันทึก
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกหลากหลาย
3	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกมากกว่า 2 ประเภท
2	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึก 2 ประเภท
1	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกเพียงอย่างเดียว
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : ใช้วัสดุอุปกรณ์เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สังเกต
3	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกได้เหมาะสมกับสถานการณ์ตามที่วางแผนไว้
2	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกได้เหมาะสม แต่ไม่ได้มาจากการวางแผนไว้
1	ครูใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตและจดบันทึกเท่าที่มีอยู่
1.3 การเลือกใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : มีการใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกที่หลากหลาย
3	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกมากกว่า 2 วิธี
2	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก 2 วิธี
1	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกเพียงวิธีเดียว
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : ใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่สังเกต
3	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตามที่ได้วางแผนไว้
2	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกได้เหมาะสมกับสถานการณ์ แต่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนไว้ก่อน
1	ครูใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึกไม่เหมาะสมกับสถานการณ์

2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต

2.1 การตั้งจุดมุ่งหมาย	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : ตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการสังเกต
3	ครูตั้งจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงพัฒนาการด้านที่ครูต้องการสังเกตไว้ล่วงหน้าทุกครั้ง
2	ครูตั้งจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงพัฒนาการด้านที่ครูต้องการสังเกตไว้ล่วงหน้าเป็นบางครั้ง
1	ครูไม่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการสังเกตไว้ล่วงหน้า
2.2 การระบุความสามารถที่ต้องการสังเกต	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : กำหนดความสามารถที่ต้องการสังเกตตรงกับจุดมุ่งหมาย
3	ครูระบุความสามารถของเด็กที่ต้องการสังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และจดบันทึกได้
2	ครูระบุความสามารถของเด็กที่ต้องการสังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ แต่ยังไม่จดบันทึกได้
1	ครูระบุความสามารถของเด็กที่ต้องการสังเกตไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายด้านพัฒนาการที่ตั้งไว้

3. การจดบันทึกแบบปรนัย

3.1 การบันทึกรายละเอียด	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็ก
3	ครูจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็กชื่อ อายุ และรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2	ครูจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็กเฉพาะชื่อ อายุ
1	ครูไม่ได้จดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ของตัวเด็กที่ทำการสังเกต
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : การบันทึกสภาพแวดล้อมขณะทำการสังเกต
3	ครูจดบันทึกสภาพแวดล้อมเรื่องเวลา สถานที่ และรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ขณะทำการสังเกต
2	ครูจดบันทึกสภาพแวดล้อมเฉพาะเวลาและสถานที่ขณะทำการสังเกต
1	ครูไม่ได้จดบันทึกสภาพแวดล้อมขณะทำการสังเกตขณะทำการสังเกต
3.2 การบันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : บันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น
3	ครูจดบันทึกข้อเท็จจริงที่สังเกตได้และจดบันทึกความคิดเห็นแยกส่วนไว้
2	ครูจดบันทึกข้อเท็จจริงที่สังเกตได้แทรกไปกับความคิดเห็น
1	ครูจดบันทึกสิ่งที่เห็นโดยใช้ความคิดเห็นของตนเองตัดสินข้อมูล
3.3 การสรุปผลการสังเกต	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : สรุปสิ่งที่สังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
3	ครูสามารถสรุปสิ่งที่สังเกตได้ และสรุปได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
2	ครูสามารถสรุปสิ่งที่สังเกตได้ แต่ยังไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
1	ครูยังไม่สามารถสรุปสิ่งที่สังเกตได้

4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก

4.1 การประเมินค่าการสังเกต	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : เปรียบเทียบพฤติกรรมที่สังเกตได้กับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ
3	ครูนำพฤติกรรมที่สังเกตได้เปรียบเทียบกับระดับพัฒนาการเสมอ
2	ครูนำพฤติกรรมที่สังเกตได้เปรียบเทียบกับระดับพัฒนาการเป็นบางครั้ง
1	ครูยังไม่ได้นำพฤติกรรมที่สังเกตมาเปรียบเทียบกับระดับพัฒนาการ
4.2 การวางแผนโดยใช้ข้อมูลจากการสังเกต	
ระดับคะแนน	รายการพฤติกรรม : ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเพื่อการวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก
3	ครูนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาใช้ในการวางแผนจัดประสบการณ์ทุกครั้ง
2	ครูนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาใช้ในการวางแผนจัดประสบการณ์เป็นบางครั้ง
1	ครูไม่ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาใช้ในการวางแผนจัดประสบการณ์

ภาคผนวก ข

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

- คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
- สื่อที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย โดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์

หลักการและเหตุผล

ทักษะการสังเกตและจดบันทึกมีความจำเป็นต่อครูปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะครูปฐมวัยจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและจดบันทึกเพื่อการประเมินผลพัฒนาการเด็ก การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเด็กอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กกับผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทักษะการสังเกตและจดบันทึกจึงเป็นทักษะที่ควรได้รับการฝึกฝน เพื่อให้ครูปฐมวัยมีทักษะในการวางแผนการสังเกต การเลือกยุทธวิธีเพื่อการสังเกตและจดบันทึก ทั้งนี้การจัดทำสารนิทัศน์และการไตร่ตรองสารนิทัศน์จะส่งผลให้ครูสามารถวางแผนการสังเกตและเลือกใช้ยุทธวิธีการสังเกตได้อย่างเหมาะสม แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยโดยการไตร่ตรองสารนิทัศน์เป็นการผสมผสานการนิเทศแบบมีส่วนร่วมและการนิเทศแบบกัลยาณมิตรที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างครู เพื่อนครู และผู้วิจัย โดยมีหลักสำคัญที่การรู้จักไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง การแบ่งปันประสบการณ์การทำงานระหว่างเพื่อนครูด้วยกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร และการคิดสะท้อนกับกลุ่ม

จุดมุ่งหมาย

เพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การจัดกิจกรรมโดยใช้การนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์เพื่อการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมการนิเทศแบบไตร่ตรองสารนิทัศน์ จัดในช่วงการประชุมคณะครูของโรงเรียน และการประชุมระดับชั้น สัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่ วันจันทร์ วันอังคาร และวันพุธ วันละ 2 ชั่วโมง (ตามตารางแสดงสัปดาห์ วัน และเวลาการดำเนินกิจกรรมการนิเทศ)

2. การจัดกิจกรรมการนิเทศแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหา สำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข (สัปดาห์ที่ 1 - 3) ระยะที่ 2 สร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติ (สัปดาห์ที่ 4 - 7) และระยะที่ 3 นำเสนอความก้าวหน้า สรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก (สัปดาห์ที่ 8)

เป้าหมายและการดำเนินกิจกรรมในแต่ละระยะ

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหา สำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข (สัปดาห์ที่ 1 - 3)

เป้าหมาย

1. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้สังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย
2. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
3. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไตร่ตรองสะท้อนความคิด
4. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกของครูกลุ่มตัวอย่าง
5. เพื่อสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกของครูกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมการประชุมกลุ่ม เป็นการประชุมของคณะครูกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมการนิเทศ สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการสังเกตและการจดบันทึกของครูปฐมวัย และการจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
2. กิจกรรมการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง โดยครูแต่ละคนไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย เพื่อเชื่อมโยงหลักการกับการปฏิบัติ กิจกรรมการไตร่ตรองสะท้อนความคิดจะสอดแทรกอยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมการนิเทศ

ระยะที่ 2 : สร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติ (สัปดาห์ที่ 4 - 7)

เป้าหมาย

1. เพื่อวางเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนบทบาทเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกของครูกลุ่มตัวอย่าง
2. เพื่อกำหนดภาระงานเกี่ยวกับการจัดทำสารนิทัศน์และการไตร่ตรองสะท้อนความคิดของครูกลุ่มตัวอย่าง
3. เก็บรวบรวมร่องรอยหลักฐานเพื่อนำมาระดมสมองวิเคราะห์สภาพปัญหาและร่วมระดมสมองเพื่อวางแผนการปฏิบัติ

การดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมประชุมกลุ่ม เป็นการประชุมของคณะครูกลุ่มตัวอย่างเพื่อระดมความคิดเรื่องการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับข้อดีหรือข้อจำกัดในวิธีการสังเกตและบันทึกของครูแต่ละคน
2. กิจกรรมไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนคู่ชั้นโดยการประชุมระดับชั้น ครูไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับเพื่อนคู่ชั้น จากข้อมูลที่เตรียมไว้เพื่อการสะท้อน
3. กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐาน ครูและผู้วิจัยเก็บหลักฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ แผนการจัดประสบการณ์ บันทึกหลังการสอน ตัวอย่างผลงานของเด็ก เพื่อเป็นร่องรอยหลักฐานของการประเมินการพัฒนาการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

ระยะที่ 3 : นำเสนอความก้าวหน้า สรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก (สัปดาห์ที่ 8)

เป้าหมาย

1. เพื่อสรุปการประเมินการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูกลุ่มตัวอย่าง
2. เพื่อให้ครูแต่ละคนนำเสนอความก้าวหน้าทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยผ่านการไตร่ตรองสารนิทัศน์

การดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมประชุมกลุ่ม เป็นการประชุมของคณะครูกลุ่มตัวอย่างเพื่อประเมินสรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึก แลกเปลี่ยนและประสบการณ์และข้อค้นพบต่าง ๆ
2. กิจกรรมไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มครูในโรงเรียน ครูแต่ละคนไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับกลุ่มครูเพื่อประเมินการพัฒนา สรุปข้อค้นพบที่ได้รับเชื่อมโยงหลักการกับการปฏิบัติ
3. กิจกรรมนำเสนอความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของครู เป็นการรายงานแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติ ผล ปัญหา แนวทางการแก้ไขและความก้าวหน้าของการดำเนินการ นำเสนอสรุปรวมโดยการจัดทำบอร์ดสารนิทัศน์

บทบาทผู้วิจัย เป็นผู้ดำเนินการในกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละระยะให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีบทบาทสำคัญดังนี้

1. ดำเนินการให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มครู
2. เสริมสร้างให้การมีส่วนร่วมกิจกรรมของครูดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เช่น การซักถาม การระดมความคิดเห็น การใช้เทคนิควิธีการที่วางแผนไว้ในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูได้ใช้ศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ในระหว่างการจัดกระบวนการเรียนรู้
4. ซักถาม จีบประเด็น ควบคุมประเด็นเนื้อหาและสังเคราะห์ข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือลงมือทำกิจกรรม

บทบาทครู เป็นผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ได้รู้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเองและกับกลุ่ม

ตารางแสดง สัปดาห์ วัน และเวลาการดำเนินกิจกรรมการนิเทศ
เพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

ระยะ	สัปดาห์ / วัน		เวลา	
			13.00 – 14.00 น.	14.00 – 15.00 น.
<u>ระยะที่ 1</u> สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและ สำรวจสิ่งที่ต้องการปรับ ปรุงแก้ไข	สัปดาห์ที่ 1 - 3	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ประชุมคณะครู	
		พุธ	ประชุมคณะครู	
<u>ระยะที่ 2</u> สร้างความเข้าใจจากการ ปฏิบัติ	สัปดาห์ที่ 4	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 1
	สัปดาห์ที่ 5	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 2
	สัปดาห์ที่ 6	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	ระดับชั้น อ. 3
	สัปดาห์ที่ 7	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ระดับชั้น อ. 1	ระดับชั้น อ. 2
		พุธ	ระดับชั้น อ. 3	-
<u>ระยะที่ 3</u> นำเสนอความก้าวหน้า สรุปการพัฒนาทักษะการ สังเกตและจดบันทึก	สัปดาห์ที่ 8	จันทร์	ประชุมคณะครู	
		อังคาร	ประชุมคณะครู	
		พุธ	ประชุมคณะครู	

หมายเหตุ : ระดับชั้น อ. 1 , ระดับชั้น อ. 2 และระดับชั้น อ. 3 หมายถึง การประชุมระดับชั้น
ระหว่างครูแต่ละระดับชั้นกับผู้วิจัย

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
สัปดาห์ที่ 1

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครั้งที่ 1

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ครูปฐมวัยกับการสังเกต”

วัตถุประสงค์

1. ครูตระหนักถึงความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกในการทำงานกับเด็กปฐมวัย
2. ครูสามารถวิเคราะห์ความสำคัญของการสังเกตและจดบันทึกที่มีผลเกี่ยวข้องกับการทำงานของตน

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 : สังเกตแล้วเห็นอะไร

1. ให้ครูดูภาพ “นาฬิกา” เรือนหนึ่ง ผู้วิจัยถามคำถาม 1) มองเห็นอะไรบ้าง ? 2) สิ่งที่มีมองเห็นบอกอะไรกับเราบ้าง ? 3) สิ่งที่เรามองเห็นทำให้เราต้องตัดสินใจในเรื่องใดได้บ้าง ?
2. เปลี่ยนเป็นภาพอื่น ๆ เช่น สัญญาณไฟจราจร ของภายในตู้เย็น แล้วใช้คำถามเช่นเดียวกันกับข้อแรก ถามคุณครู
3. ผู้วิจัยและครูสนทนาถึงสิ่งที่สังเกตเห็นกับสิ่งที่ต้องตัดสินใจ
4. ให้ดูภาพ “เด็กปฐมวัย” ครูตอบคำถามเช่นเดียวกับข้อแรก บันทึกในแบบบันทึก

กิจกรรมที่ 2 : ระดมสมอง

1. แบ่งกลุ่มครูเป็น 2 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ว่าในเวลาหนึ่งวันของการทำงานกับเด็กปฐมวัย “การสังเกต” เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ?
2. นำเสนอกับกลุ่มใหญ่ เป็นแผนผังความคิด
3. ผู้วิจัยนำอภิปรายสรุปเกี่ยวกับความสำคัญการสังเกตของครูปฐมวัย

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

1. ให้ครูทำการสังเกตและจดบันทึกเด็กคนใดคนหนึ่งในห้องเรียน เป็นเวลา 5 นาที
2. เมื่อบันทึกได้แล้วให้ครูอ่านการบันทึกของตนเองอีกครั้ง นำบันทึกนั้นมาในการประชุมคราวหน้า

สื่อ

1. รูปภาพสิ่งของต่างๆ และภาพถ่ายเด็กปฐมวัย
2. แบบบันทึกการสังเกตเด็ก (5 นาที)
3. แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง เรื่อง “สังเกตแล้วเห็นอะไร ?”

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การร่วมสนทนากิปราย
การบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง

สัปดาห์ที่ 1

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 2

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ การตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อการสังเกตและจดบันทึก ”

วัตถุประสงค์

1. ครูสามารถบอกข้อเสียของการสังเกตและจดบันทึกที่ขาดการวางแผน
2. ครูสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการสังเกตและจดบันทึก

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 : สังเกตภาพที่ซับซ้อน

1. ให้ครูทุกคนดูภาพพร้อมกัน ประมาณ 20 วินาที
2. เก็บภาพแล้วให้ครูทุกคนเขียนสิ่งที่เห็นในภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่มีการปรึกษากัน
3. สอนทบทวนแลกเปลี่ยนถึงความเหมือนและความแตกต่างที่แต่ละคนบันทึกได้
4. ให้ดูภาพมาอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยระบุสิ่งที่ต้องการให้ครูสังเกตและบันทึก
5. ผู้วิจัยและครูอภิปรายถึงความต่างของการสังเกตภาพครั้งแรกกับครั้งที่สอง

กิจกรรมที่ 2 : วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการสังเกตที่ขาดการวางแผน

1. ครูแต่ละคนนำเสนอสิ่งที่ตนบันทึกจากการสังเกตเด็กเป็นเวลา 5 นาที
2. ร่วมกันอภิปรายถึงความยากง่ายในการสังเกตและจดบันทึกที่ได้ทำมา
3. ผู้วิจัยนำอภิปรายสรุปถึงปัญหาและอุปสรรคของการสังเกตที่ไม่ได้มีการตั้งจุดมุ่งหมายไว้ก่อน

กิจกรรมที่ 3 : การกำหนดจุดมุ่งหมายและตั้งวัตถุประสงค์เพื่อการสังเกต

1. ผู้วิจัยให้ครูดูภาพกลุ่มเด็กทำกิจกรรม
2. ฝึกปฏิบัติการกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการสังเกต
3. ครูสามารถใช้ หนังสือ ตำรา หรือคู่มือการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นแนวทาง

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

1. ให้ครูทำการสังเกตเด็กเป็นเวลา 5 นาที อีกครั้ง โดยครั้งนี้ให้ครูกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการสังเกตไว้ล่วงหน้า
2. กำหนดช่วงเวลาที่จะทำการสังเกตไว้ล่วงหน้า โดยอาจสังเกตในช่วงเวลากิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมการเรียนรู้ก็ได้
3. อ่านทบทวนสิ่งที่ตนบันทึกอีกครั้ง สะท้อนตนเองลงในแบบได้ตรงสะท้อนความคิด

สื่อ

1. แบบบันทึกการสังเกตเด็ก (5 นาที)
2. แบบบันทึกการได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเอง
3. ภาพถ่ายการทำกิจกรรมของเด็กปฐมวัย

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การร่วมสนทนากิปราย การบันทึกการได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเอง

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง

สัปดาห์ที่ 1

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 3

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ หลากหลายวิธีการสังเกตและจดบันทึก ”

วัตถุประสงค์

1. ครูรู้จักวิธีการสังเกตและจดบันทึกที่ใช้กับเด็กปฐมวัยในหลากหลายรูปแบบ
2. ครูสามารถบอกวิธีการสังเกตและจดบันทึกที่ใช้กับเด็กในชั้นเรียน
3. ครูสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการใช่วิธีการสังเกตและจดบันทึกในสภาพจริง

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การไต่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม : การปรุงอาหารกับวิธีการสังเกต

1. ให้ครูช่วยกันระดมความคิดว่าจะมีวิธีการปรุงอาหารจาก “ไก่หนึ่งตัว” ได้กี่วิธี อะไรบ้าง ?
2. ผู้วิจัยนำอภิปรายถึงความแตกต่างของกรรมวิธีในการปรุงอาหาร เมื่อปรุงอาหารเสร็จก็จะได้อาหารที่มีรสชาติ ลักษณะของอาหารที่แตกต่างกันไปในแต่ละวิธีการปรุง
3. ผู้วิจัยนำอภิปรายเกี่ยวกับเครื่องมือสะท้อนตนเอง เรื่อง “วิธีการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย”
4. ผู้วิจัยถามคำถามเปรียบเทียบการปรุงอาหารกับวิธีการสังเกตและจดบันทึก ที่ต้องมีการปรุงที่หลากหลายวิธีเพราะผลที่ได้จากการปรุงมีความต่าง ขึ้นอยู่ความต้องการของผู้ปรุงว่าอยากได้รสชาติอาหารอย่างไร รวมทั้งความถนัดของผู้ปรุง

กิจกรรม : อภิปรายกลุ่ม

1. ผู้วิจัยให้ครูดูตัวอย่างของการสังเกตและจดบันทึกรูปแบบต่าง ๆ
2. ครูแต่ละคนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการสังเกตและจดบันทึกที่ใช้ในห้องเรียนของตน
3. ระดมสมองวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการสังเกตและจดบันทึกที่เป็นอยู่จริงในห้องเรียน

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ให้ครูนำแผนการจัดทำสารนิทัศน์มาในการประชุมคราวหน้า

สื่อ

ตัวอย่างวิธีการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัยในรูปแบบต่าง ๆ

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การอภิปรายเสนอความคิดเห็น

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
สัปดาห์ที่ 2

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 4

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ หลากหลายวิธีการสังเกตและจดบันทึก ” (ต่อ)

วัตถุประสงค์

ครูได้ทดลองปฏิบัติวิธีการสังเกตและจดบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม : ทดลองปฏิบัติ

1. นำ “ภาพถ่ายกิจกรรมเด็ก” จากกิจกรรมครั้งที่ 2 ทดลองปฏิบัติวิธีการสังเกตและจดบันทึก ด้วยวิธีการใช้การบันทึกแบบบรรยายและการบันทึกแบบมีเกณฑ์สำหรับการบันทึก
2. ผู้วิจัยนำอภิปรายถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสังเกตและจดบันทึกแต่ละวิธี
3. กลุ่มช่วยกันสะท้อนสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรม ความยากง่าย และการนำไปปรับใช้
4. จบกิจกรรมครูแต่ละคนบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองลงในใบบันทึก “วิธีการสังเกตและจดบันทึก”

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ครูแต่ละคนได้รับภาพถ่ายกิจกรรมเด็ก ให้นำไปวางแผนการสังเกตและจดบันทึก

สื่อ

1. ภาพถ่ายการทำกิจกรรมของเด็กปฐมวัย
2. แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง “วิธีการสังเกตและจดบันทึก”

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น
การบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
สัปดาห์ที่ 2
แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 5
วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ หลากหลายวิธีการสังเกตและจดบันทึก ” (ต่อ)

วัตถุประสงค์

ครูได้ทดลองปฏิบัติวิธีการสังเกตและจดบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ

แนวกิจกรรม

- 1. การประชุมกลุ่ม
- 2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม : ทดลองปฏิบัติ (ต่อ)

- 1. นำ “ภาพถ่ายกิจกรรมเด็ก” จากกิจกรรมครั้งที่ 2 ทดลองปฏิบัติวิธีการสังเกตและจดบันทึกด้วยวิธีการใช้การบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงานของเด็ก และการใช้สื่อ
- 2. ผู้วิจัยนำอภิปรายถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสังเกตและจดบันทึกแต่ละวิธี
- 3. กลุ่มช่วยกันสะท้อนสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรม ความยากง่าย และการนำไปปรับใช้
- 4. จบกิจกรรมครูแต่ละคนบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเองลงในใบบันทึก “วิธีการสังเกตและจดบันทึก”

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ครูแต่ละคนนำแผนการจัดทำสารนิทัศน์มาในการประชุมครั้งต่อไป

สื่อ

- 1. ภาพถ่ายการทำกิจกรรมของเด็กปฐมวัย
- 2. แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง “วิธีการสังเกตและจดบันทึก”

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น
การบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
สัปดาห์ที่ 2

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 6

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ สารนิทัศน์สำหรับครูปฐมวัย ”

วัตถุประสงค์

ครูสามารถอธิบายถึงความสำคัญของการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีต่อตัวเด็ก ผู้ปกครอง และครู

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม : สารนิทัศน์คืออะไร ?

1. อ่านเอกสาร “การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย”
2. ให้อธิบายอย่างของสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
3. หลังจากดูตัวอย่างของสารนิทัศน์แล้ว ผู้วิจัยตั้งคำถามเพื่อระดมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีต่อตัวเด็ก ผู้ปกครองและตัวครูเอง
4. ให้ครูเขียนความคิดของตนเองลงในบัตรคำ 3 ใบ (แต่ละใบแทนความสำคัญที่มีต่อตัวเด็ก / ผู้ปกครอง / ครู)
5. รวบรวมบัตรคำ ชักถามเพื่อให้ครูได้ร่วมอภิปรายเพิ่มเติมข้อมูล
6. ผู้วิจัยนำอภิปรายสรุปความสำคัญของการจัดทำสารนิทัศน์ที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็ก การสื่อสารกับผู้ปกครอง และการพัฒนาการทำงานของครู
7. จบกิจกรรม ให้ครูแต่ละคนบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง 1-2 นาที ลงในใบบันทึก

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ให้ครูแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาหัวข้อการเรียนรู้ สมมติเป็นหัวข้อที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนแบบโครงการ กลุ่มละ 1 หัวข้อ พร้อมเหตุผลที่เลือกหัวข้อนั้น เตรียมนำเสนอให้กับกลุ่มใหญ่ในการประชุมคราวหน้า

สื่อ

1. เอกสารเรื่อง “การจัดทำสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย”
2. แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การอภิปรายเสนอความคิดเห็น

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง

สัปดาห์ที่ 3

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 7

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“รูปแบบของสารนิทัศน์”

วัตถุประสงค์

ครูสามารถบอกความแตกต่างของการจัดทำสารนิทัศน์รูปแบบต่าง ๆ

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 : รูปแบบของสารนิทัศน์

1. อ่านเอกสารเรื่อง “รูปแบบของสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย”
2. ผู้วิจัยให้ครูดูตัวอย่างของการทำสารนิทัศน์รูปแบบต่าง ๆ อภิปรายสรุปเกี่ยวกับรูปแบบและการใช้ที่เหมาะสม
3. ครูแต่ละคนที่มีการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง เรื่อง “รูปแบบของสารนิทัศน์”

กิจกรรมที่ 2 : เตรียมการจัดทำสารนิทัศน์

1. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอเรื่องที่คิดเป็นหัวข้อในการเรียนแบบโครงการ จากงานที่มอบหมายคราวที่แล้ว
2. ให้ที่ประชุมเลือกหัวข้อขึ้นมา 1 เรื่อง ระดมความคิดว่าหัวข้อการเรียนรู้ที่เลือกมานั้น จะเกิดเหตุการณ์ที่เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กได้อย่างไรบ้าง
3. นำเหตุการณ์ที่คาดหมายบันทึกลงในตาราง “แผนการจัดทำสารนิทัศน์”

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ให้ครูแต่ละคน นำหัวข้อการเรียนรู้ที่ได้เลือกแล้วกับเด็ก ๆ ในชั้น ลองบันทึกเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นลงในแผนการจัดทำสารนิทัศน์ และนำแผนการจัดทำสารนิทัศน์ของแต่ละคนมาในการประชุมครั้งหน้า

สื่อ

1. เอกสารเรื่อง “รูปแบบของสารนิทัศน์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย”
2. แผนการจัดทำสารนิทัศน์
3. เครื่องมือสะท้อนตนเองของครู เรื่อง “รูปแบบของสารนิทัศน์”

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม

การบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง “รูปแบบของสารนิทัศน์”

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง

สัปดาห์ที่ 3
แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 8
วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ วางแผนจัดทำสารนิทัศน์ ”

วัตถุประสงค์

ครูสามารถออกแบบ วางแผน และกำหนดการจัดทำสารนิทัศน์ของตนเอง

แนวกิจกรรม

- 1. การประชุมกลุ่ม
- 2. การไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม : เตรียมการจัดทำสารนิทัศน์ (ต่อ)

- 1. นำ “แผนการจัดทำสารนิทัศน์” ของกลุ่มเมื่อการประชุมคราวที่แล้ว มาช่วยกันระดมความคิดว่าในแต่ละเหตุการณ์ที่คาดหวังจะสามารถจัดทำสารนิทัศน์ในประเภทใดได้บ้าง
- 2. ระบุรูปแบบของสารนิทัศน์ที่จะจัดทำลงในแผนการจัดทำสารนิทัศน์ของกลุ่ม
- 3. ผู้วิจัยนำอภิปรายถึงความเหมาะสมของเหตุการณ์ที่คาดหวังกับรูปแบบของสารนิทัศน์และระดมความคิดเห็นจากครู

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ให้ครูแต่ละคนคิดวางแผนการจัดทำสารนิทัศน์ โดยนำระบุรูปแบบของสารนิทัศน์ที่ต้องการเก็บรวบรวมลงตามเหตุการณ์ที่คาดหวัง

สื่อ

แผนการจัดทำสารนิทัศน์

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม

ระยะที่ 1 : สร้างความรู้ความเข้าใจ ศึกษาสภาพปัญหาและสำรวจสิ่งที่ต้องการปรับปรุง
สัปดาห์ที่ 3

แผนการจัดกิจกรรมการนิเทศ ครั้งที่ 9

วัน / เดือน / ปี.....เวลา.....

“ การจัดทำสารนิทัศน์กับทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครู ”

วัตถุประสงค์

1. ครูสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดทำสารนิทัศน์และวิธีการสังเกตและจดบันทึก
2. ครูสามารถระบุประเด็นที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขในการสังเกตและจดบันทึกเพื่อการจัดทำสารนิทัศน์

แนวกิจกรรม

1. การประชุมกลุ่ม
2. การได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม 1 : วิเคราะห์ความสัมพันธ์

1. นำรูปแบบของสารนิทัศน์ที่ได้เลือกแล้ว มาวิเคราะห์หาวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลลงในตารางแผนการจัดทำสารนิทัศน์ของกลุ่ม
2. ผู้วิจัยอภิปรายสรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดทำสารนิทัศน์กับวิธีการสังเกตและจดบันทึกของครู

กิจกรรม 2 : สำรวจที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข

1. ผู้วิจัยทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเองเรื่อง “การประเมินทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย”
2. ผู้วิจัยนำอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเกี่ยวกับทักษะการสังเกตและจดบันทึกในแต่ละประเด็น
3. ให้ครูแต่ละคนบันทึกแบบได้ตรงสะท้อนความคิด และนำมาประชุมกับกลุ่มเพื่ออภิปรายในคราวหน้า

งานมอบหมายให้ครูสำหรับร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

ให้ครูแต่ละคนบันทึกแบบได้ตรงสะท้อนความคิดกับตนเองเรื่อง “ประเมินทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย” ที่แต่ละคนบันทึกไว้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำสู่การวางแผนพัฒนาในช่วงการประชุมระดับชั้น ในการดำเนินกิจกรรมการนิเทศระยะที่ 2 (สร้างความรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติ)
สื่อ

แผนการจัดทำสารนิทัศน์ และแบบบันทึกการวางแผนพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

การประเมิน

สังเกตการร่วมกิจกรรม การร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น และการบันทึกการได้ตรงสะท้อนความคิด

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะที่ 2 : สร้างความเข้าใจจากการปฏิบัติ (สัปดาห์ที่ 4 - สัปดาห์ที่ 7)

การดำเนินกิจกรรมระยะนี้เป็นช่วงของการระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลจากการปฏิบัติสะท้อนความคิดระหว่างเพื่อนคู่กันและผู้วิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนมาวิเคราะห์ปัญหาและร่วมระดมสมองเพื่อวางแผนสู่การปฏิบัติในการประชุมกลุ่มในแต่ละสัปดาห์ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระยะนี้ผู้วิจัยอาศัยความสนใจ ข้อปัญหาหรือข้อค้นพบของครูเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกที่ได้วางเป้าหมายไว้เป็นฐานในการดำเนินการประชุมกลุ่ม มีลักษณะให้ครูทุกคนมีโอกาสดูแลแสดงความคิดเห็น อภิปรายหรือนำเสนอแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ของครู และสรุปแนวทางในการพัฒนาต่อไป

การประชุมกลุ่มในระยะที่ 2 นี้ จะทำการบันทึกเหตุการณ์กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำมาสะท้อนประเด็นการเรียนรู้ของครูโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเหตุการณ์และการสะท้อนข้อมูลเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมต่อไป

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะที่ 2 : นำเสนอความก้าวหน้า (สัปดาห์ที่ 8)

การดำเนินกิจกรรมในระยะนี้เป็นการประเมินสรุปการพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูแต่ละคน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อค้นพบต่าง ๆ ระหว่างกัน

ตัวอย่าง

สื่อที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมการนิเทศเพื่อพัฒนาทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

เครื่องมือสะท้อนตนเองของครู
เรื่อง วิธีการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

1. ท่านคุ้นเคยกับการประยุกต์ใช้การสังเกตและจดบันทึกในวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ในห้องเรียนมากน้อยเพียงใด

หัวข้อ	คุ้นเคยมาก	คุ้นเคยบาง	เคยได้ยิน	ไม่คุ้นเคย
1. การบันทึกแบบบรรยาย				
- การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก (Anecdotal)				
- การบันทึกต่อเนื่อง (Running Records)				
2.การบันทึกแบบมีเกณฑ์สำหรับบันทึก				
- การใช้แบบสำรวจ (Checklists)				
- การกำหนดรายชื่อเด็กที่จะสังเกต (Class List Log)				
3. การบันทึกเชิงปริมาณ				
- การบันทึกแบบสุ่มเวลา				
- การบันทึกแบบนับความถี่				
4.การบันทึกโดยใช้ตัวอย่างผลงาน				
- การใช้ภาพถ่าย				
- งานเขียนของเด็ก				
- งานวาด				
- ผลงานศิลปะ				
- งานสร้าง 3 มิติ				
- การใช้เทปบันทึก (ภาพหรือเสียง)				

2.มีวิธีการหรือกิจกรรมใด 2 อย่างที่ท่านอยากเรียนรู้มากที่สุด

3.ท่านจะหาข้อมูลที่ต้องการได้จากที่ใด อย่างไร

แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง

ชื่อครู.....ชั้น.....ว/ด/ป.....
ที่มา.....

อะไรคือแนวคิดสำคัญที่คุณได้รับจากกิจกรรมนี้?

อะไรที่คุณสนใจเป็นพิเศษ?

เกิดคำถามอะไรบ้างจากกิจกรรมที่ทำผ่านมา?

คุณจะทำอะไรไปปรับใช้บ้าง?

แบบบันทึกการสังเกตเด็ก

ชื่อครู.....ชั้น.....ว/ด/ป.....

บันทึก

Blank lined paper.

แบบบันทึกการไตร่ตรองสะท้อนความคิดกับตนเอง
เรื่อง “ สังเกตแล้วเห็นอะไร ? ”

1) มองเห็นอะไรบ้าง ?

2) สิ่งที่มีมองเห็นบอกอะไรกับเราบ้าง ?

3) สิ่งที่เรามองเห็นทำให้เราต้องตัดสินใจในเรื่องใดได้บ้าง ?

แบบบันทึกการสังเกตเด็ก

ชื่อครู

ชื่อเด็ก.....วัน.....ว/ด/ป.....

จุดมุ่งหมายในการสังเกต

[illegible]

วัตถุประสงค์ในการสังเกต

[illegible]

บันทึก

[illegible]

เครื่องมือสะท้อนตนเองของครู
เรื่อง รูปแบบของสารนิทัศน์

1. ท่านคุ้นเคยกับการใช้สารนิทัศน์รูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กในห้องเรียนของท่านมากน้อยเพียงใด

หัวข้อ	คุ้นเคยมาก	คุ้นเคยบาง	เคยได้ยิน	ไม่คุ้นเคย
1. พอร์ตโฟลิโอเด็กรายคน				
- ตัวอย่างงานเขียน				
- บันทึกการแก้ปัญหา				
- ชิ้นงานที่แสดงถึงลีลาการเรียนรู้				
- ชิ้นงานที่แสดงถึงความสนใจที่เป็นพิเศษ				
2. ผลงานของเด็ก (รายคน หรือกลุ่ม)				
- การพูด				
- การเขียน				
- งานสร้าง 3 มิติ				
- ภาพวาด / ระบายสี				
- การบันทึกข้อมูลของเด็ก				
3. การสะท้อนตนเองของเด็ก				
- กิจกรรมที่เด็กชื่นชอบ				
- ความสนใจพิเศษ				
- ความภาคภูมิใจในความสำเร็จ				
4. การบรรยายประสบการณ์การเรียนรู้				
- การบันทึกของครู				
- การจัดแสดงนิทรรศการ				
- รายงานสำหรับพ่อแม่				
- รายงานสำหรับเด็ก				
1. การบันทึกของครู				
- ทักษะ ความรู้ความเข้าใจของเด็ก				
- การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก				
- พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจและการใช้เวลา				

2. ท่านจะหาข้อมูลที่ต้องการได้อย่างไร

เครื่องมือสะท้อนตนเองของครู
เรื่อง การประเมินทักษะการสังเกตและจดบันทึกของครูปฐมวัย

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องท้ายรายการแต่ละข้อ และเขียนสรุปข้อควรปรับปรุงแก้ไขลงข้างท้ายแบบสำรวจ

รายการ	บ่อยครั้ง	บางเวลา	ไม่เคย
1. การเลือกยุทธวิธีเพื่อสนับสนุนการสังเกต			
1.1 มีการวางแผนเรื่องเวลาสำหรับการสังเกตไว้ล่วงหน้า			
1.2 มีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับจดบันทึก			
1.3 มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสังเกตที่หลากหลาย			
1.4 เลือกใช้วิธีการสังเกตที่เหมาะสมกับกิจกรรม			
2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกต			
2.1 มีการตั้งจุดมุ่งหมายในการสังเกตเพื่อประเมินพัฒนาการ			
2.2 กำหนดความสามารถที่ต้องการสังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้			
2.3 สามารถสรุปสิ่งที่สังเกตได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้			
3. การจดบันทึกแบบปรนัย			
3.1 มีการจดบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็ก			
3.2 มีการบันทึกสภาพแวดล้อมหรือเหตุการณ์ขณะทำการสังเกต			
3.3 มีการบันทึกโดยแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นส่วนตัว			
4. การใช้ข้อมูลจากการสังเกตและจดบันทึก			
1.1 ได้เปรียบเทียบพฤติกรรมเด็กที่สังเกตได้กับระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ			
1.2 ได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเพื่อการวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก			

ข้อรายการที่ควรปรับปรุงแก้ไข ได้แก่

สิ่งที่ต้องการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขก่อนในสามอันดับแรก

1.

2.

3.

แบบเตรียมการจัดทำสารนิทัศน์

ชื่อครู.....ชั้น.....ช่วงเวลา.....

เหตุการณ์ที่คาดหมาย	รูปแบบสารนิทัศน์ที่อาจเป็นไปได้	สื่อ / วัสดุที่ต้องการ	การเก็บรวบรวมงาน	ขอบเขตงานของผู้รวบรวม

แบบฝึกการวิเคราะห์
เรื่อง รูปแบบของการจัดทำสารนิทัศน์

คำชี้แจง ให้คุณครูช่วยกันวิเคราะห์การจัดทำสารนิทัศน์ในภาคเรียนที่ผ่านมาจากภาพต่อไปนี้ ว่าเป็นรูปแบบสารนิทัศน์ประเภทใด และสิ่งที่ควรเพิ่มเติม

ภาพที่เห็นจัดอยู่ในสารนิทัศน์รูปแบบ.....

สิ่งที่ปรากฏเด่นชัดคือ

สิ่งที่ควรเพิ่มเติม

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวรังรอง สมมิตร
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	4/293 หมู่บ้านสหกรณ์ ถนนเสรีไทย แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10240
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูใหญ่
สถานที่ทำงานในปัจจุบัน	โรงเรียนอนุบาลรังรอง เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2547	กศ.ม.(สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2541	ศษ.บ.(การศึกษาปฐมวัย) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ.2537	วส.บ.(เกียรตินิยมอันดับสอง) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ.2533	มัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนมัธยมสาธิต มศว ประสานมิตร